

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'de Kayıtlı Esîrî Mahlasıyla Yazılmış Şiirler - II

Poems With Esiri Pseudonym in Cami'ü'n-Neza'ir - II

Ozan Kolbaş*

Abstract: The poetry collection *Cami'ü'n-Neza'ir*, edited by Hacı Kemal of Eğridir, contains a total of fifty poems written under the pseudonym Esiri. In a previous article, it was argued with evidence that these poems most probably belong to Esiri, the author of the *Hüsam-name*, one of the poets of the Bayezid II period. Although the text of these poems belonging to Esiri was established by Yasemin Ertek-Morkoç's doctoral dissertation titled *Eğridirli Hacı Kemal's Câmiü'n-Nezâir (A Study on Text and Mecmua Tradition)* in 2003, it has many errors. In order to reveal Esiri's literary identity in the field of ghazels, it was deemed necessary to re-evaluate these poems based on the two known copies of *Cami'ü'n-Neza'ir* and to re-publish them by translating them into present-day Turkish. For this reason, in this article, these poems recorded in *Cami'ü'n-Neza'ir* are analyzed, followed by their critical texts, and the poems are translated into prose in present-day Turkish. In this study, based on *Cami'ü'n-Neza'ir* and with the testimony of Hacı Kemal of Eğridir, the poets to whom Esiri may have written nazires were identified, and in this way, Esiri's possible literary milieu and his relationship with the poets with whom he seems to be connected were tried to be revealed. Esiri wrote nazires to many poets who were prominent and considered successful in their time, such as Ahmadi, Shaykhi, Ivaz Pasha-zade Atayi, Nizami of Karaman, Cem Sultan, Ahmed Pasha, Hafi, Aşık Pasha, Elvan Çelebi, Nesimi and Habibi. Although he has some flaws in the technical aspects of poetry, he is one of the poets who successfully reflects the traditional understanding of poetry.

Structured Abstract: Esiri is a divan poet who lived between the mid-fifteenth and the first quarter of the sixteenth century. The sources written during the Ottoman period do not provide any information about his life. Apart from *Hüsam-name*, which was written during the reign of Bayezid II and in which he narrated his pilgrimage, no other work of him has yet been known to be found. In the poetry collection titled *Cami'ü'n-Neza'ir* by Hacı Kemal of Eğridir, it is stated that Esiri had a *Divançe*, but this work has not yet been found.

In the poetry collection *Cami'ü'n-Neza'ir*, a total of fifty poems written under the pseudonym Esiri are recorded. Forty-nine of these poems are ghazels and one of them is written in the verse form of müstezad. In a previously published article it was stated that these poems most probably belong to the *Hüsam-name* poet Esiri. Even though Hacı Kemal of Eğridir's poetry collection *Cami'ü'n-Neza'ir* was studied as a doctoral thesis by Yasemin Ertek-Morkoç in 2003, this study contains many transliteration errors. There are two known copies of this poetry collection; the first one is in the Beyazıt State Library, number 5782, and the other is in two volumes in Ankara University, Faculty of Language and History-Geography, Prof. Dr. Halil İnalçık Library, İsmail Saib I Collection, numbers 804 and 805. The missing pages of the Beyazıt State

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı.

Assistant Professor, Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Turkish Language and Literature Education Programme.

ORCID 0000-0002-3509-6909

ozankolbas@gmail.com

Cite as/ Atıf: Kolbaş, O. (2023). Câmi'ü'n-Nezâ'ir'de kayıtlı Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirler - II. *Turkish Studies - Language*, 18(2), 1071-1126. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.69913>

Received/Geliş: 08 May/Mayıs 2023

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 25 June/Haziran 2023

© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

Published/Yayın: 30 June/Haziran 2023

Library manuscript, which were thought to be lost until now, were found and published by Orhan Kılıçarslan. These pages contain three ghazels of Esiri. There also some poems can be found by the pseudonym Esiri in the mecmuas collected by Nazmi of Edirne and Pervane b. Abdullah, but only one of these poems shares similarities with the poems in *Cami'ü'n-Neza'ir*. An accurate republication of Esiri's poems based on these copies is absolutely essential. Since currently no other work by Esiri is known, these poems would allow us to determine his role and place in the history of literature.

Nazire is a form of poetry in which one poet rewrites another poet's earlier poem in a similar rhyme and verse. Most of Esiri's poems were written as nazire to other poets. In these poems, Esiri mainly deals with two different subjects; in his poems about the relationship between the lover and the beloved, he takes poets such as Ahmadi, Shaykhi, Ivaz Pasha-zade Atayi, Nizami of Karaman, Cem Sultan, Ahmed Pasha and Hafî as examples and in poems on religious and mystical themes, he was influenced by poets such as Aşık Pasha, Elvan Çelebi, Nesimi and Habibi. His poetry is not considered to be technically successful. Some of his couplets are not intelligible. For this reason, it is understood that he was not able to easily express what he wanted to say while writing the couplets. In terms of theme, he preferred to stick to the traditional poetic expressions of his time and successfully described the relationship between the beloved and the lover. He used various literary arts to express the influence of the beloved over the lover, the state of the beloved and the troubles he suffered.

It is not possible to determine exactly which poets he wrote verses to, so the other poets and poems to which the poems seem to be related are the subject of this study. Thus, this article also attempts to clarify both the poets that Esiri was influenced by from his predecessors and his literary circle of his time. The article first discusses Esiri's original poems, which were probably written directly by Esiri himself and not inspired by any other poet, and then evaluates his other poems that were definitely written under the influence of others. The other poets to whom these poems are related are analyzed and the first couplets (*matla*) of their poems are quoted. Following this section, Esiri's poems, which Hacı Kemal of Eğridir states that he wrote under the influence of other poets, but which are not similar in terms of poetic technique, are evaluated. After these reviews, the transcripts of Esiri's poems are given. These poems have also been translated into contemporary Turkish. Another poem by Esiri is also found in another poetry collection and this poem is not included in *Cami'ü'n-Neza'ir*. This poem is presented and translated at the last section of the article. Thus, this article presents a collection of poems presumed to belong to the *Hüsâm-name* poet Esiri. Other poetry collections also contain poems written under the pseudonym Esiri, but it is not known for certain whether these poems belong to the *Hüsâm-name* poet. Poetry collections sometimes contain poems by more than one poet using the same pseudonym. The compilers did not make it clear which Esiri wrote these poems and which poet used the same pseudonym. For this reason, poems in other collections are not included in this study.

Keywords: Classical Turkish Literature, Esiri, *Hüsâm-name*, *Cami'ü'n-Neza'ir*, Mecmua, Ghazel

Öz: Eğridirli Hâcî Kemâl tarafından tertip edilen *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* adlı şiir mecmuasında, Esîrî mahlasıyla yazılmış toplam elli adet şiir bulunur. Daha önce kaleme alınan bir makaleyle bu şiirlerin büyük bir ihtimalle II. Bayezid dönemi şairlerinden *Hüsâm-nâme* müellifi Esîrî'ye ait oldukları delilleriyle öne sürülmüştür. Esîrî'ye ait bu şiirlerin metni 2003 yılında Yasemin Ertek-Morkoç tarafından hazırlanan *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâ'ir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)* başlıklı doktora tezi çalışmasıyla tesis edilmekle birlikte pek çok okuma hatasını barındırır. Esîrî'nin gazel sahasındaki edebî kimliğinin ortaya konulabilmesi için *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in bilinen iki nüshası esas alınarak bu şiirlerin tekrar değerlendirilmeleri ve günümüz Türkçesine aktararak yeniden yayımlanmaları gerekli görülmüştür. Bu nedenle bu makalede *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de kayıtlı bu şiirlerin incelemesine ve ardından tenkitli metinlerine yer verilmiş, aynı zamanda şiirler bugünkü Türkçeye nesre aktarılmıştır. İnceleme sırasında *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'e bağlı olarak Eğridirli Hâcî Kemal'in tanıklığında, Esîrî'nin nazire yazmış olabileceği şairler tespit edilmiş, bu sayede Esîrî'nin muhtemel edebî muhiti ve bağlantılı olduğu görünen şairlerle ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Esîrî, yaşadıkları dönemde öne çıkmış Ahmedî, Şeyhî, Ivaz Paşa-zâde Atâyî, Nizâmî-i Karamânî, Cem Sultan, Ahmed Paşa, Hafî, Aşık Paşa, Elvân Çelebi, Nesîmî ve Habîbî gibi başarılı kabul edilen pek çok şaire nazireler yazan, şiirin teknik yönüne dair bazı kusurları bulunan; ancak geleneksel şiir anlayışını başarıyla yansıtan şairlerden biridir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Esîrî, *Hüsâm-nâme*, *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*, Mecmua, Gazel

Giriş

Daha önce kaleme alınan bir makaleyle Eğridirli Hâcî Kemâl'in *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* adlı şiir mecmuasında kayıtlı Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerin bu mahlası kullanan hangi şaire ait olabileceği değerlendirilmiş ve çeşitli verilerin ışığında muhtemelen *Hüsâm-nâme* şairi Esîrî tarafından yazıldıkları belirtilmiştir (Kolbaş, 2022). Bu şiirler, *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* üzerine 2003 yılında Yasemin Ertek-Morkoç tarafından hazırlanan doktora tezinde bugünkü harflere aktarılmış olmakla birlikte pek çok okuma hatasını barındırır. Bu makalede söz konusu şiirler mümkün merteye hatadan arındırılıp nüsha farkları gösterilerek nesre çevirisiyle tekrar neşredilecektir. Bu sayede Esîrî'nin özellikle gazel sahasındaki edebî kimliğinin mümkün merteye daha doğru şekilde ortaya konulması amaçlanmaktadır. İlk olarak Eğridirli Hâcî Kemâl'in şahitliğinde Esîrî'nin nazire yazmış olabileceği ve onun şiirlerine nazire yazması muhtemel şairler değerlendirilecek, daha doğrusu Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirlerin hangi şairlerin şiirleriyle irtibatlı görüldüğü belirtilecek, bu sayede Esîrî'nin edebî muhiti netleştirilmeye çalışılacak, ardından şiirlerin tenkitli metniyle birlikte bugünkü Türkçeye söyleyişine yer verilecektir.

Nazire mecmualarında kurulan irtibatların doğruluk derecesi, yani hangi şairin hangi şiire nazire yazdığı bilgisi kesinlik arz etmez. Bir şair, mecmua derleyicisinin kurduğu irtibatın aksine gösterilenden başka bir şiire nazire yazmış da olabilir. Hatta ve hatta zemin şiir tespitler doğrultusunda kesinlik arz etse dahi nazire yazan şair doğrudan zemin şiiri değil, bu zemin şiire nazire yazmış başka bir şairin şiirini yani bir model şiiri de tanzir etmiş olabilir. Nazire halkaları bu sayede genişleyip farklılaşarak merkezden uzaklaşabilir. Önümüzde duran nazire mecmuaları ve kurulan irtibatlar mecmua derleyicisinin benzetme kabiliyeti ile nazire kavramından ne anladığına bağlıdır ve tespitleri doğru ya da yanlış bilgisi dahilindedir. Bu nedenle şiirlere, ilmî bir yaklaşımla kesin yargılardan kaçınarak ve bahsi geçen irtibatlara dair şüpheyi her zaman taşıyarak yaklaşmak gerekir. Bu doğrultuda makalede Esîrî'ye ait şiirler merkeze alınacak ve onun şiirleriyle irtibatlı görünen her şiir bu merkezin çevresinde değerlendirilecektir. Bu sayede sadece ilgili şiirin değil, Esîrî'nin muhtemel şiir çevresi de ortaya konmuş olacaktır.

Eğridirli Hâcî Kemâl'in 918/1512 yılında tamamladığı *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* (CN) adlı nazire mecmuasının bilinen iki nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Nr. 5782'de (B), diğeri ise Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Prof. Dr. Halil İnalçık Kütüphanesi, İsmail Saib I Koleksiyonu, 804 (AÜ1) ve bu nüshanın devamı niteliğindeki nüsha 805 (AÜ2) numarada kayıtlıdır. AÜ1 ve AÜ2 nüshaları B nüshasına göre daha az şiiri ihtiva eder ve eksiktir. Edebiyat tarihimiz için fazlasıyla önemli bu mecmua Yasemin Ertek-Morkoç tarafından *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâ'ir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)* (Y) başlığıyla 2003 yılında doktora tezi olarak çalışılmasına rağmen bu çalışmada pek çok okuma hatası ve eksiklik göze çarpar.¹ B nüshasının şimdiye kadar kayıp olduğu sanılan eksik varakları ise Orhan Kılıçarslan (K) tarafından tespit edilmiş ve yayımlanmıştır (Kılıçarslan, 2022). Bunun yanında Nazmî-i Edirnevî'nin *Mecma'ü'n-Nezâ'ir*'inde (N) ve Pervâne b. Abdullah tarafından

¹ Bu önemli hataların yanında örneğin B nüshanın müstensihisi tarafından üzeri çizilmek suretiyle iptal edilen harf yahut kelimeler metne dahil edilmiş ve mukaddem-muahhar anlamına gelen ve ilgili mısraların yahut kelimelerin yer değiştirilmesini işaret eden remizler dikkate alınmamıştır. Yine AÜ1 ve AÜ2 nüshalarındaki kimi şiirlerin varak numaraları yanlış kaydedilmiş, bu nüshalardaki bazı farklar gösterilmemiştir. Bu nedenle bu çalışmada şiirler elde bulunan iki yazma nüsha (B ve AÜ1, AÜ2) esas alınarak tekrar okunmuş; ancak Ertek-Morkoç tarafından hazırlanan çalışma bir diğer nüsha kabul edilerek farklar Y kısaltmasıyla gösterilmiştir.

Bu çalışmadaki tenkitli metin içinde yer verilen Y nüshasına ait farkların tamamı hata olmayıp kimi zaman iki araştırmacı arasındaki okuma tercihlerini gösterir. Bunların yanında kimi okuma farkları (*éy - ey, étme - etme, déyü - deyü, géçe - geçe, gey - giy, geydi - giydi, vér - ver, iîen - igen, zencîr - zincîr, şanavber - şanevber* vb.), ayrı yahut birleşik yazımlar (*ma'lûm durur - ma'lûmdurur* vb.), büyük-küçük harf (*Rahmân - rahmân* vb.), tire (*elif-ves - elifves* vb.), kimi eklerin ve bağlaçların ses uyumu (*âhum-ıla - âhum ile, durur - dürür, imiş - imiş, isa - ise, u - ü* vb.), kimi kelimelerin ön sesindeki kef harfinin okunuşu (*gendüñi - kendüñi, gişi - kişi, gez - kez, gey - key* vb.), kesme işareti (*İrem'i - iremi, n'ola - nola* vb.) gibi kullanımlar ve Y'de her yerde 'aşk' şeklinde okunan 'ışk' kelimesi nüsha farkı olarak gösterilmemiştir. Kılıçarslan neşri (K) için de aynı uygulama tatbik edilmiştir.

tertip edilen ve *Pervâne Beg Mecmuası* olarak bilinen nazire mecmuasında da (P) *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de yer alan Esîrî'ye ait bir gazel mevcuttur. Yine Bâkî'nin (ö. 1008/1600) danışmend olduğu dönemde (Ekim 1561-1563) (Çavuşoğlu, 1992, s. 537) tertip edildiği anlaşılan bir şiir mecmuasında da Esîrî'ye ait bir gazel mukayyettir.

Esîrî'nin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de Kayıtlı Şiirleri

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'de Esîrî'ye ait biri müstezad diğerleri gazel nazım şekliyle yazılmış toplam 50 şiir kayıtlıdır.² Mecmuada kayıtlı pek çok şiirin nazire olduğu belirtilirken kimi şiirlerin nazire olup olmadığı konusunda herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir.³ Bu durum Eğridirli Hâcî Kemâl'in dikkatsizliğinden, şiirlerin nazire olup olmadığına dair bilgi sahibi olmadığından veya şiirleri benzerleriyle iribatlandıramadığından kaynaklanmıyorsa, bu şiirlerin zemin şiirler olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte B nüshasında bazı şiirlerin nazire olduğuna dair bir ifade bulunmuyorken AÜ1 ve AÜ2 nüshalarında nazire olduğunun kaydedilmesi dikkat çekici olduğu kadar yeni şüphelerin belirmesine yol açar.

Câmi'ü'n-Nezâ'ir'in B nüshasında yer alan başlıklardan hareketle bu çalışmadaki 12, 13, 16, 22, 26, 47 ve 48 numaralı yedi şiir muhtemelen nazire olmayıp zemin şiirlerdir. 12 ve 13 numaralı şiirlerin ardından II. Bayezid'in defterdarı Şemsî'nin (ö. 897/1491-1492) farklı vezinle ve kafiyeyle yazılmış naziresi kaydedilmiştir.⁴ 16 numaralı şiirin nazire olduğu başlıkta belirtilmemekle birlikte sonrasında gelen Ahmed Paşa (ö. 902/1496-1497) ve Halîmî'ye ait gazellerin bu şiire farklı vezinle yazılmış nazireler olduğu mukayyettir.⁵ 22 numaralı şiirin ardından Esîrî'nin gazelinin vezninden farklı, Hamdî ve Hasan-ı Vardarî'ye (ö. 903/1497-1498 civarı) ait aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış iki nazire kaydedilmiştir.⁶ 26 numaralı gazelin şekil özellikleri yönünden benzeri bir başka şiir yoktur. Ancak ihtiyaten, öncesinde ve sonrasında kaydedilen diğer şiirlerle içerik yönünden bir bağlantısı olabilir. 47 numaralı şiire ise Subhî tarafından yazılmış bir nazirenin olduğu görülür. Bu gazel Esîrî'nin gazelinin hemen yanına, derkenara yazılmıştır.⁷ Subhî'nin gazelinden önce ise Amrî'ye (ö. 930/1523-1524 ?) ait, Esîrî ve Subhî tarafından yazılan şiirlerin vezinlerinden farklı; ancak aynı kafiyeyle ve redifle yazılmış nazire olduğu belirtilen bir gazel kaydedilmiştir.⁸ 48 numaralı gazelin bir benzeri yoksa da

² Bir diğer gazel, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda Muallim Cevdet Yazmaları K 479 numarada yer alan şiir mecmuası içerisinde mukayyettir. Bu gazel, bu makaleye 51 numarayla dahil edilmiştir.

³ Bu durum Esîrî'ye mahsus olmayıp *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in genelinde görülür ve mecmuayı klasik nazire mecmualarından uzaklaştırır. Nitekim *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in, şiir silsileleri için güvenilir bir kaynak olduğu söylenemez.

⁴ Şemsî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

*Bülbül-i bî-çâre kim bir neçe bergi gül şanur
Şavt-ı zâği bilmeyen âvâze-i bülbül şanur*

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 115b; AÜ1, -, Y, s. 660-661)

⁵ Ahmed Paşa'ya ait gazelin matla beyti şudur:

*Étdi zamâne cânımı tenden cüdâ dirîğ
Bir derde oğradım ki bulunmaz devâ dirîğ*

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 162b; AÜ2, vr. 266a; Y, s. 969; Tarlan, 1966, s. 118, K. 45:1)

Halîmî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

*Ömrüm dükendi derd-ile éy bî-vefâ dirîğ
Derdâ ki yoğ mi hecrüñe hiç intihâ dirîğ*

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 162b; AÜ2, vr. 267a; Y, s. 969-970)

⁶ Hamdî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

*Eylemişdür luf-ıla reyhânı hayrân sünbülün
Bağlamışdur dest-i hüsnün desdesin handân gülün*

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 183a; AÜ2, vr. 296a; Y, s. 1094)

Hasan-ı Vardarî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

*Sem'ine yârab gülün érmez mi âhu bülbülün
Âlemi yandurdu süz-ı şubh-gâhı bülbülün*

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 183a; AÜ2, vr. 296a-296b; Y, s. 1094-1095)

⁷ Subhî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

*Gönli evini kim ki garaždan éde hâlî
Görmeye emel dîvi aña étmeye ali*

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 429b; Y, s. 2239-2240)

⁸ Amrî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

*Gerekmey kim olam bir lahza hâlî
Ya dildârum gerekdür yâ hayâlî*

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 429b; Y, s. 2239; Çavuşoğlu, 1979, s. 166, G. 130:1)

ihtiyaten öncesinde kaydedilen farklı vezinle ve kafiyeye yazılmış Necâtî Beg'e (ö. 25 Zilkâde 914/17 Mart 1509) ait gazelle bağlantılı olabilir.⁹

Eğridirli Hâcî Kemâl, başlıklardan hareketle Esîrî'nin toplam 24 şiirinin aynı vezinle, kafiyeye yahut varsa redifle başka şairlere yazılmış nazireler olduğunu ima etmiştir. Ancak üzerinde düşünülmesi gereken konu Esîrî'nin gerçekten bu şairlerin şiirlerine nazire yazıp yazmadığı meselesidir. Eğridirli Hâcî Kemâl'in tespitleri bu doğrultudaysa da Esîrî'nin bu şiirleri zemin şiir olarak kabul edip etmediği yahut başka bir şairin şiirini model alıp almadığı meselesi Esîrî tarafından belirtilmediği sürece muğlaktır. Mehmed Fuad Köprülü de Habîbî (ö. 917-926/1512-1520) hakkında kaleme aldığı makalesinde benzer bir konuya değinerek "Lâkin hemen ilave edelim ki Hacı Kemal'in bu kayıtlarına lüzumundan fazla bir ehemmiyet vermemelidir; çünkü aynı vezin ve kafiyede olan manzumelerin mutlaka birbirine nazîre olarak yazıldığına hükmetmek doğru değildir" (Köprülüzade, 1932, s. 88) ifadesine yer verirken "yahut, belki daha kuvvetli bir ihtimal olarak, bunların bir nazîre olarak yazılmadığı, yalnız vezin ve kafiye itibarile tevakkuf ettiklerinden dolayı Hacı Kemal tarafından nazîre olarak kaydedildiği tasavvur edilebilir" (Köprülüzade, 1932, s. 98) görüşünü öne sürer. Yine de Esîrî'nin nazire yazdığı belirtilen bu şiirler, Eğridirli Hâcî Kemâl'in tespitleri doğrultusunda tablo hâlinde şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 1: Esîrî'nin Nazire Yazmış Olabileceği Şairler ve Şiirlerin Matla Beyitleri

Esîrî'nin Bu Çalışmadaki Şiirinin Numarası	Nazire Yazmış Olabileceği Şair	Nazire Yazmış Olabileceği Şiirin Matla Beyti	Varak yüzü ve Yayımlanmış divanlardaki sayfa numarası
2	Ahmedî	Çün kim hâzân érişdi gişi kim ola lebîb Anı éde müdâm ki aña buyurur tabîb	K, s. 103; Akdoğan, 1979, s. 301, G. 56:1.
3	Şeyyâd Hamza	Yârab ol ağız mıdur yâ ma' den-i kând ü nebât Yârab ol tuţak mıdur yâ çeşme-i âb-ı hayât ¹⁰	K, s. 121.
6	Ahmedî	Gel gel ki senden ayru bu 'ıyşuñ şafâsı yoğ H'oş görelüm bu 'ömri ki dehrûñ vefâsı yoğ ¹¹	B, vr. 46a; AÜ1, vr. 77a-77b; Y, s. 248; Akdoğan, 1979, s. 343, G. 116:1.
7	Şîrâzî	Nazar her kanda kim kılsam cemâl-i hüsn-i mevlîdür Gözüme görinen andan meger nür-ı tecellîdür ¹²	B, vr. 69b; AÜ1, vr. 116a-116b; Y, s. 366.
8	Süleymân	Göñül vérme cihâna bî-vefâdur Göñül vérmeğ aña 'ayn-ı haţâdur ¹³	B, vr. 82b; AÜ1, vr. 141b-142a; Y, s. 442.

⁹ Necâtî Beg'e ait gazelin matla beyti şudur:

Dédüm ki yaşumuñ yéne kan oldı hem-demi

Nâz eyleyüp gülüp dedi billâhi hem demi

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 434a; Y, s. 2259; Tarlan, 1963, s. 516, G. 592:1)

¹⁰ Esîrî'nin gazeliyle aynı vezin ve kafiyede yazılmış şiirlerden en eskisi yaşadığı dönem itibarıyla Şeyyâd Hamza'nın (ö. 1348'den sonra) kaleme aldığı gazeldir. Ancak bu gazelin de nazire olduğu kaydedilmiştir. Aynı vezinle ve kafiyeye yazılmış ilk şiirler tevhid ve na't türünde olup Pîr Muhammed, Halîlî, Mehdî ve Nesîmî'nindir (ö. 807/1404-1405 ?). Ardından Şeyyâd Hamza'nın gazeli gelir. Sonrasında yine aynı şekil özellikleriyle kaleme alınmış Nesîmî, Rabbânî, Ahmedî (ö. 812/1410'dan sonra), Mûsâ Hâkî, Hafî ve Cem Sultan (ö. 900/1495) tarafından yazılmış gazeller sıralanmış, Esîrî'nin gazeline yer verilmiş ve ardından Revnakî ile Eğridirli Hâcî Kemâl'in gazelleri kaydedilmiştir (Kılıçarslan, 2022, s. 115-127). Kılıçarslan neşrinde Şeyyâd Hamza'nın beytindeki "ağız" kelimesi "ağzi", "tuţak" kelimesi "tütü" şeklinde yanlış okunmuştur (Kılıçarslan, 2022, s. 121).

¹¹ Ahmedî'nin şiiri ile aynı vezinle, kafiyeye ve redifle Şeyhî'nin (ö. 834/1431 ?) de bir şiiri Ahmedî'nin şiirinin altına kaydedilmiştir. Sonrasında kaydedilen şiir Ahmed Paşa'ya aittir (Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 46a). Kafiye ve redifleri aynıysa da vezni diğerlerinden farklıdır. Ardından Mehdî'nin Ahmedî ve Şeyhî ile aynı vezinle, kafiyeye ve redifle yazdığı gazelle gelir (Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 46b). Esîrî'nin şiiri Mehdî'nin şiirinin ardından istinsah edilmiştir.

¹² Şîrâzî'nin şiirinin ardından aynı vezinle, kafiyeye ve redifle yazılmış Hafî, Esîrî ve Ulvî'nin gazelleri gelir (Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 69b-71a). Bu şiirlerin ardından başka vezinlerde aynı kafiyeye ve redifle yazılmış başka şiirler de yer alır. Esîrî'nin matla beyti Ulvî'nin matla beytiyle benzerdir. Ulvî'ye ait beyit şu şekildedir:

Cemâlûñ pervedi éy meh bugün nür-ı tecellîdür

Münâcât ehline 'âlî eşigün Tür-ı Mûsîdür

(Hâcî Kemâl, CN, B, vr. 71a; AÜ1, vr. 117a; Y, s. 368)

9	Nesîmî	Ġayb-ı mutlak sırrını gerçi ki pinhân gösterür Âşikârâ gendözin ber-vech-i insân gösterür ¹⁴	B , vr. 90b; AÜ1 , vr. 156a; Y , s. 498-499; Ayan, 2002, s. 1/235, G. 43:1.
10	Sarrâfî	Mihr-i ruhuñla çehre-i meh pür-ziyâ durur Nür-ı cemâlün ile cihân rüşenâ durur ¹⁵	B , vr. 91b-92a; AÜ1 , vr. 158a; Y , s. 506-507.
11	Rabbânî	Şanemâ şüretüne ehl-i nażar cân dödiler Bilen ol cāni velî ‘ārif-i insān dödiler	B , vr. 105b; AÜ1 , vr. 182a; Y , s. 590-591.
15	Şeyhî	Kimün ki cemālün kâmerine nażarı var Hergiz başarı yok güneşe dërse ferî var ¹⁶	B , vr. 130b; AÜ2 , vr. 208a; Y , s. 759-760; Biltekin, 2018, s. 117, G. 59:1.
17	Nizâmî	Ŧutdı müşk-i Hōten eṭrāfını berg-i semenün Ŧuşadı sünbül-i ter dâ’iresin yâsemenün ¹⁷	B , vr. 171b; AÜ2 , vr. 282a; Y , s. 1027; İpekten, 1974, s. 178, G. 58:1.
18	Habîbî	Sen perîşān zülfünü çün bād cünbān eyledün Ben şikeste-hâṭıruñ ḥālin perîşān eyledün ¹⁸	B , vr. 181a; AÜ2 , vr. 293b; Y , s. 1080-1081; Erden, 2018, s. 56, G. 22:1.
19	Habîbî	Sen perîşān zülfünü çün bād cünbān eyledün Ben şikeste-hâṭıruñ ḥālin perîşān eyledün	B , vr. 181a; AÜ2 , vr. 293b; Y , s. 1080-1081; Erden, 2018, s. 56, G. 22:1.
20	Hafî	Bu çarḥ-ı dūnuñ işi inḳılāb-ı mış bildük Şoñı ‘imāret-i dehrün ḥarāb-ı mış bildük ¹⁹	B , vr. 182a; AÜ2 , vr. 294b-295a; Y , s. 1084- 1085; Ersoy, 2021, s. 177, G. 148:1.

¹³ Süleymân’ın şiiri nazire olarak kaydedilmesine rağmen öncesinde gelen Rabbânî’ye ve Kâsım’a ait iki şiir aynı redifle ve kafiyeyle yazılsa da müstezad nazım şeklinde olup farklı bir vezinle kaleme alınmıştır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 82a-82b). Süleymân’ın şiirinin ardından aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle sırasıyla Kanberoğlu, Cem Sultan, Esîrî ve Kemâlî’nin gazelleri gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 83a-83b).

¹⁴ Nesîmî’nin gazelinin bulduğu sayfanın derkenarına aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış kasideleri kaydedilmiştir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 88b-90a). Nesîmî’nin bu gazelinin sonra ve Esîrî’nin gazelinin önce Abdî’ye ait aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış muvaşşah bir nazire gazeli kayıtlıdır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 90b).

¹⁵ Sarrâfî’nin gazelinin bulunduğu sayfanın derkenarına aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış Ahmed Paşa’nın bir gazeli kaydedilmiştir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 91b). Sonraki sayfada aynı kafiyeyle ve redifle ancak farklı vezinle kaleme alınmış Abdî’ye ait gazeli gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 92a). Esîrî’nin naziresi Abdî’nin gazelinin sonra kaydedilmiştir.

¹⁶ Şeyhî’nin şiirinin ardından Ahmed Paşa, Nizâmî-i Karamânî (ö. 874-878/1469-1473 ?), Hafî, Visâlî ve Esîrî’nin nazireleri gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 130b-131b).

¹⁷ Nizâmî-i Karamânî’ye ait şiir Eğridirli Hâcî Kemâl ve Nazmî-i Edirnevî’nin (ö. 993/1585-1586) mecmualarında zemin şiir olarak kayıtlıdır. Ancak Pervâne b. Abdullah’ın mecmuasında Atâ-yı Kâdî Üskübî’nin şiiri zemin şiir olarak kaydedilmiş, Nizâmî-i Karamânî’nin de bu şiire nazire yazdığı belirtilmiştir. Atâ’nın matla beyti şu şekildedir:

Gülistân-ı ruhuñı zeyn edeliden semenün

Şemeni kalmadı ‘âlemde gül ü yâsemenün

(Köksal, 2017a, s. 900, G. 2671:1; Giynaş, 2017, s. 1643, G. 4489)

Eğridirli Hâcî Kemâl’in mecmuasında Nizâmî-i Karamânî’nin zemin şiirinden sonra sırasıyla Nişânî, Cefâyî ve Esîrî’nin aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış nazireleri gelir. Nizâmî-i Karamânî’nin şiirinin kayıtlı olduğu sayfanın derkenarında Necâtî Beg’e ve Aşkî’ye (ö. 888/1483’ten sonra) ait aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış iki nazire gazeli daha vardır. Esîrî’nin şiirinden sonra gelen Şevkî’ye ait nazirenin vezni farklıdır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 171b-172b). Nazmî-i Edirnevî’nin ve Pervâne b. Abdullah’ın mecmualarında diğer pek çok şairin yazdığı nazireler mevcuttur.

¹⁸ Habîbî’ye ait muvaşşah olduğu belirtilen bu şiirin ve Esîrî’nin iki naziresinin ardından derkenara Adnî’nin (ö. 878/1474) farklı vezinle yazılmış nazire olduğu belirtilen şiiri kaydedilmiştir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 181b).

¹⁹ Ahmed Paşa’nın zemin şiir olarak kaydedilen gazeli, vezni ve redifi aynı olsa da kafiye olarak Hafî’nin şiirinden farklıdır. Hafî’nin bu şiiri Ahmed Paşa’ya yazılmış bir nazire olarak, Esîrî’nin gazeli ise Hafî’nin gazelinin sonra kaydedilmiştir ve Hafî’nin gazeliyle vezin, kafiye ve redif birlikteliği gösterir. Bu nedenle muhtemelen Esîrî, Hafî’ye nazire yazmıştır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 181b-182a). Nitekim Hafî’nin beyitleriyle Esîrî’nin beyitleri benzerdir.

21	Atâyî	Zamâne guşşaları bî-kerân-ı mış bildük Velî devâsı mey-i erğuvân-ı mış bildük	B , vr. 182a; AÜ2 , vr. 313a; Y , s. 1089; Aslan, 2016, s. 113, G. 43:1.
24	Nesîmî	Dünye çün murdâr durur yigren gönül murdârdan Gül degül dünyâ dikendür ne umarsan hârdan ²⁰	K , s. 243; Ayan, 2002, s. II/555, G. 300:1.
32	Nesîmî	Şuşadı gönülüm nigârûn la 'l-i rûh-efzâsına Arttı şevküm şol habîbün şüret-i zîbâsına ²¹	B , vr. 373b; Y , s. 1985; Ayan, 2002, s. II/642, G. 368:1.
36	Şeyhî	Vaktidür bülbül gülistân bezmine h'v'oş-h'v'ân ola Kim gül açup bir nefes cân u gönül hândân ola ²²	B , vr. 383b-384a; Y , s. 2027-2028; Biltekin, 2018, s. 88, G. 4:1.
41	Nesîmî	Firkatün derdi nigârâ bağrumı kan eyledi Rûzgâr oldı muhâlif vaşlı hicrân eyledi ²³	B , vr. 405b; Y , s. 2112; Ayan, 2002, s. II/752, G. 452:1.
42	Hafî	Nesine girre olursın bu fânî dünyenün bârî Kim ol bâğ-ı harâbuñ bil ne bergi var ne bârî ²⁴	B , vr. 409a; Y , s. 2134-2135; Ersoy, 2021, s. 274, G. 297:1.
43	Şeyhî	Görmedi kimsene bu resm ile nesl-i beşeri Ki kıla gökde hacîl tal'atı şems ü kameri ²⁵	B , vr. 412b; Y , s. 2149-2150; Biltekin, 2018, s. 197, G. 206:1.
44	Âşık Paşa ²⁶	Ne hâddür bu ki luft içre degüldür Sidre hemtâsı Ne hâdd olur ki harf atar behişte hüsün ü zîbâsı ²⁷	B , vr. 417b; Y , s. 2176-2177; Gölpinarlı, 1936, s. 98.
45	Hakkânî	Her düğüne şâh-ı mış 'ışk élinün dîvânesi <i>Küntü kenzün</i> gencimîş 'ışk şehrinün vîrânesi	B , vr. 419a-419b; Y , s. 2191.

²⁰ Esîrî'nin gazeliyle vezin, kafiye ve redif birliğiyle bağlantılı görünen diğer şiirler Hafî, Sa'dî-i Şirâzî, Cem Sultan ve Sa'dî-i Cem (ö. 898/1492-1493 ?) tarafından yazılmıştır. Esîrî'nin gazeli bunların ardından gelir (Kılıçarslan, 2022, s. 242-245).

²¹ Nesîmî'nin bu şiirine, hemen sonrasında kaydedilen aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış İbrâhîm Beg'in de bir naziresi vardır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 373b-374a). Esîrî'nin naziresi İbrâhîm Beg'in naziresinden sonra kaydedilmiştir.

²² Şeyhî'nin gazelinin ardından vezin, kafiye ve redif ortaklığı gösteren Atâyî'ye ait nazireye, Sa'dî-i Cem'e ait kasideye ve Hâlimî'ye ait gazele yer verilmiştir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 384a-385b). Esîrî'nin şiiri bunun ardından gelir.

²³ Nazire olduğu belirtilen Nesîmî'nin bu gazelinin ardından aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış Rabbânî'nin gazeli gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 405b). Esîrî'nin gazeli Rabbânî'nin gazelinden sonra kaydedilmiştir.

²⁴ Bu şiirin hemen yanına, derkenara Rızâyî'ye ait aynı kafiyeyle ve redifle; ancak farklı vezinle bir nazire gazeli kaydedilmiştir. Esîrî'nin gazelinden sonra ise Hafî'ye ait yine aynı kafiyeyle ve redifle; ancak diğerlerinden farklı vezinle yazılmış bir nazire gazeli mukayyettir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 409a-409b).

²⁵ Şeyhî'nin nazire olduğu belirtilen bu gazelinin ardından aynı kafiyeyle ve redifle yazılmış Hafî'nin şiiri gelir. Sonrasında kaydedilen Rabbânî'ye ait gazeli Şeyhî ve Esîrî'nin gazelleriyle aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmıştır. Ardından Halîmî ve Rabbânî'ye ait aynı; ancak Şeyhî'nin gazelinden farklı vezinle yazılmış iki gazeli gelir. Bu iki şiirin kafiyesi ve redifi diğerleriyle aynıdır. Ardından gelen Hasan-ı Vardarî'ye ait nazire gazeli Şeyhî ve Esîrî'nin gazelleriyle şekil özellikleri bakımından benzerdir. Esîrî'nin gazeli bunun ardından kaydedilmiştir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 413a-414a). Benzer kafiyeyle ve redifle yazılmış başka şiirler de mevcuttur.

²⁶ Abdülbaki Gölpinarlı, Âşık Paşa (ö. 13 Safer 733/3 Kasım 1332) adına kayıtlı bu şiirin son beytinden hareketle Hasan adlı birine ait olduğunu söyler ve tespit ettiği bu kişinin kimliği hakkında bilgiler verir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Gölpinarlı, 1936, s. 99).

²⁷ Âşık Paşa'nın şiirinden önce Şeyhî'ye ait farklı vezinde, aynı kafiye ve redifte otuz üç beyitlik uzun bir manzume kayıtlıdır. Bunun ardından Âşık Paşa'nın şiiriyle aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış Nesîmî'nin şiiri gelir. Nesîmî'nin şiirinin kayıtlı olduğu sayfanın derkenarına Çâkerî'ye (ö. 900/1495'ten sonra) ait farklı vezin ve benzer kafiye ile redifli bir gazeli kaydedilmiştir. Bunun ardından yine derkenara kaydedilen kafiyesi ve redifi diğerleriyle aynı şiir Tûrâbî'ye ait olup farklı vezindedir. Âşık Paşa'nın şiirinin yer aldığı sayfanın derkenarında yine öncekiyle aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış Tûrâbî'ye ait bir gazeli kaydedilmiştir. Âşık Paşa'nın şiirinden sonra ise yine benzer şekil özelliklerine sahip Nücûmî ve Hafî'nin şiirleri yazılmıştır. Sonrasında farklı şairlere ait başka benzer özellikler gösteren gazeller mevcuttur (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 416b-418a).

49	Ahmedî (?)	Bezedi oş huzân yéli cihânı Otur yâr-ıla 'işret ét nihâni ²⁸	B , vr. 437b; Y , s. 2281-2282; Akdoğan, 1979, s. 761, G. 637:1.
50	Şeyhî	Müsel sel zülfi boynuma şalaldan bend-i sevdâyı Belâ dâmında ser-gerdân benem rüsvâ vü şeydâyî ²⁹	B , vr. 447a; Y , s. 2328; Biltekin, 2018, s. 188, G. 189:1.

Nazire olduğu söylenen bazı şiirlerde ise aynı nazım şekli, vezin, kafiye yahut varsa redif birliği şartının sağlanmadığı görülür. Mehmet Fatih Köksal'ın yaptığı inceleme neticesinde ise bunun nazire için genel bir kural olmadığı ortaya çıkar. Hemen hemen bütün nazire mecmualarında zemin yahut model şiirden farklı nazım şekliyle yazılmış nazire örneklerinin kaleme alındığı, “kasidenin gazelle, gazelin kasideyle, gazelin murabba ile tanzir edildiğine dair sayısız örnek” (Köksal, 2018, s. 25) olduğu görülür. Yine zemin veya model şiirin vezninden, kafiyesinden ve varsa redifinden farklı vezinle, kafiyeyle ve rediflerle yazılmış şiirler de nazire olarak ele alınmıştır (Köksal, 2018, s. 37-43). Bu türden şiirlerden yola çıkılarak nazirenin, şaire ilham veren şiir olduğu da düşünülebilir. Esîrî'nin başka şairlere yazılmış nazire olduğu belirtilen bu türden şiirleri de vardır:

1 numaralı şiir, sayfa kopukluğu nedeniyle Nakkaş Safî'ye (ö. 890/1485-1486) ait son üç beyti kayıtlı şiirin (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 12a) ardından istinsah edilmiştir. Eksik olan ilk dört beyit ise Kılıçarslan tarafından tespit edilen varaklarla tamamlanmıştır (Kılıçarslan, 2022, s. 96). Esîrî'ye ait nazire olduğu söylenen bu gazel Safî'ye ait şiire nazire olabileceği gibi Safî'nin şiirinden önce kaydedilmiş başka bir zemin şiire de nazire olabilir. Ancak Esîrî'nin şiiri ile Safî'nin gazeli söyleyiş itibarıyla da benzer özellikler gösterir.³⁰

4 numaralı şiir Şeyhî'nin şiiriyle bağlantılı görünür; ancak redifleri aynı olmakla birlikte vezin ve kafiyeleri farklıdır.³¹ Şeyhî'nin şiirinin bulunduğu sayfanın derkenarında Ahmed Paşa'ya ait aynı redifle ancak farklı vezinle ve kafiyeyle yazılmış bir nazire gazel kaydedilmiştir. Esîrî'nin şiiri ise bir sonraki sayfanın derkenarına kayıtlıdır. Bu nedenle Esîrî'nin şiiri Ahmed Paşa'nın şiirinin ardından kaydedilmiş olabilir. Nitekim **AÜ1** nüshasında şiirler art arda istinsah edilmiştir. Zemin şiir Şeyhî'ninki olmakla birlikte Esîrî'nin Ahmed Paşa'nın şiirini model alması da muhtemeldir. Vezin ve redif ortaklığı gösteren bu iki şiirin kafiyeleri birbirinden farklıdır.³² Şeyhî'nin şiirinden sonra bu şiirle vezin, kafiye ve redif birliği gösteren Zeynep Hatun'un (ö.

²⁸ Esîrî'nin şiirinin benzer şekil özellikleriyle yazılmış şiirler arasında doğrudan kime nazire olduğu tam olarak belli değildir. Aynı kafiyeyle ve redifle yazılmış ancak farklı vezinle kaleme alınan şiirler arasında Şeyyâd Hamza'nın bir şiiri kayıtlıdır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 434b). Bunun ardından gelen kimi şiirlerin vezinleri birbirinden farklıdır. Esîrî'nin şiiriyle aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış şiirleri olan şairler Hassân, Ahmedî ve Adnî'dir. Esîrî'nin şiiri derkenarda Ahmedî'nin gazelinin ardından kaydedilmiştir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 437b). Sonraki sayfanın derkenarında Esîrî'nin şiirinin ardından Nesîmî'nin gazeli gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 438a). Ancak ilgili şairler arasında yaşadığı dönem itibarıyla en yaşlısı Ahmedî'dir. Bununla birlikte şekil özellikleri yönünden benzerlik göstermeyen başka bir şiire nazire yazılmış da olabilir.

²⁹ Şeyhî'nin gazelinden önce aynı vezinle, kafiyeyle ve redifle yazılmış Yazımcıoğlu'nun ilahi formunda bir şiiri gelir. Şeyhî'nin şiirinin bu şiire nazire olduğu belirtilmiştir. Şeyhî'nin şiirinin ardından nazire olduğu belirtilen müstezad nazım şekliyle, farklı vezinde, aynı kafiyeyle ve redifle Şîrâzî'ye ait şiir kayıtlıdır. Bunun ardından Yazımcıoğlu ve Şeyhî'nin şiiriyle vezin, kafiye ve redif ortaklığı gösteren Visâlî, Bekâyî ve Esîrî'ye ait gazeller yer alır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 447a-448a).

³⁰ Safî'nin gazeline ait **B** nüshasında olmayan matla beyti şöyledir:

Var mı bir dem kim gönül 'işkuñla şeydâ olmaya

Cânuma biñ fitne vü aşüb peydâ olmaya

(Kılıçarslan, 2022, s. 96, G. 34:1; Özkan, 2015, s. 120, G. 3:1)

³¹ Şeyhî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Aç alnuñi yüzini cihânun münevver ét

Çöz zülfiñi dimâğın cānuñ mu 'aṭtar ét

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 27b; **AÜ1**, vr. 48b; **Y**, s. 154; Biltekin, 2018, s. 93, G. 12:1)

³² Ahmed Paşa'ya ait gösterilen ancak *Dîvân*'ında yer almayan gazelin matla beyti şudur:

Ëy murğ-ı seher dost hevâsında nidâ ét

'Uşşâk u hüseyinî vü şafâhânda şadâ ét

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 27b; **AÜ1**, vr. 49a; **Y**, s. 159; Tarlan, 1966, -)

879/1474-1475) ve Hafî'nin gazelleri gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 27b-28a). Bu şiirlerin şekil özellikleri konusunda da birlik görülen Şeyhî'ye yazılmış nazireler olabileceği söylenebilir.

5 numaralı şiir, vezinleri birbirinden farklı olsa da çok büyük bir ihtimalle Elvân Çelebi'nin (ö. 760/1358-1359'dan sonra) şiirinden ilhamla kaleme alınmıştır.³³ Esîrî'nin gazeli Elvân Çelebi'nin şiirinin ardından kaydedilmiştir. Esîrî'nin şiirinin sonrasında ise Atâyî, Ahmed Paşa ve Cefâyî'nin aynı kafiyeye örülmüş farklı vezinlerdeki şiirleri gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 41a). Atâyî ile Cefâyî'nin şiirlerinin vezinleri aynı; Ahmed Paşa'nın tercih ettiği vezin ise diğerlerinden farklıdır. Bu şiirlerin bulunduğu sayfanın derkenarına Ahmed Paşa'nın vezniyle ortaklık gösteren Rabbâbî'nin aynı kafiyeli şiiri kaydedilmiştir. Sonraki sayfada ise Habîbî'nin farklı vezinlerle yazılmış iki şiiri, bir diğer sayfada da Cem Sultan'a ait farklı vezinlerle yazılmış iki gazel istinsah edilmiştir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 41b-42a).

14 numaralı gazelin kime nazire olduğu tespit edilememiştir. Ancak bu şiirden önce çeşitli şairlere ait muhtelif vezinlerle ve nazım şekilleriyle yazılmış aynı kafiyeye sahip şiirler mevcuttur.

23 numaralı şiirin Vasfî'nin gazeline nazire olduğu belirtilmiştir. Bu iki şiirin kafiye ve redifleri aynı olmakla birlikte vezinleri farklıdır.³⁴ Vasfî ve Esîrî'nin gazellerinin bulunduğu sayfanın derkenarında aynı kafiyeye ve redifle yazılmış Nidâyî'ye ve Ahmed Paşa'ya ait iki nazire kayıtlıdır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 183b). Bu iki nazirenin vezinleri Vasfî'nin gazeliyle aynı olmakla birlikte Esîrî'ninkinden farklıdır.

25 numaralı gazelin nazire olduğu belirtilmişse de aynı vezinle, kafiyeye ve redifle yazılmış bir benzeri yoktur. Bununla birlikte Harîrî'nin “-â” kafiyeli ve “feryâd elüñden” redifli gazeli, bu gazele Eğridirli Hâcî Kemâl tarafından yazılan nazire peş peşe kaydedilmiş; ardından Belâyî'nin murabba nazım şekliyle yazılmış bir şiirine yer verilmiştir. Sonrasında Ahmed Paşa'nın “yandum elüñden” redifli gazeli gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 266b-268b). Esîrî'nin gazeli Ahmed Paşa'nın gazelinin ardından kaydedilmiştir ve muhtemelen bu şiirlerle irtibalandırılmıştır.

Nazire olduğuna dair bir ibare bulunmayan 27 numaralı şiirin kaydedildiği sayfadan bir önceki sayfanın derkenarında başlığı ve mahlas beyti bulunmayan aynı vezinle, kafiyeye ve redifle yazılmış dört beyitlik nakıs bir gazel mevcuttur.³⁵ Ancak Esîrî'nin şiirinin bu şiire yazılmış bir nazire olup olmadığı belli değildir. Esîrî'nin şiirinin bulunduğu sayfanın derkenarında Melihî'nin³⁶ ve Şirazi'nin³⁷ aynı vezinle, kafiyeye ve redifle yazılmış birer nazire gazeli yer alır.

28 numaralı gazelin, vezinleri farklı olsa da Nesîmî'nin şiirine nazire olduğu belirtilmiştir.³⁸ Nesîmî'nin şiirinin ardından nazire olduğu belirtilerek kaydedilen İbni Veznedâr'ın

³³ Elvân Çelebi'ye ait şiirin matla beyti şudur:

Kimüñ ki câmi gönülden kılup durur mi 'râc
Degüldür ol gişiyê mevzi ' ü mekân muhtâc

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, 40b; AÜ1, vr. 69b; Y, s. 224-225)

³⁴ Vasfî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Belümi bükdi kemân bigi şehâ tîr-i gamuñ
Néce bir şabr édeyin çekmege bâr-ı sitemüñ

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 183b; AÜ2, vr. 296b; Y, s. 1097; Çavuşoğlu, 1980, s. 88, G. 30:1)

³⁵ İlgili şiirin matla beyti şudur:

Müselmânlar meded n'édem göyündüm nâr-ı âhumdan
Baña rüşen haber vérüñ benüm gül yüzlü şâhumdan

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 269b; Y, s. 1519-1520)

³⁶ Melihî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Baña kılmağ için cevri şayarsın her günâhumdan
Günâhum néce kim çokdur hazer kıl her gün âhumdan

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 270a; Y, s. 1525; Ergin, 1946, s. 73, G. 8:1)

³⁷ Şirazi'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Erürdi âhenin tağlar fırâk u derd ü âhumdan
Boyandı deşt ü deryâlar benüm h'ün-ı siyâhumdan

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 270a; Y, s. 1525-1526)

³⁸ Nesîmî'nin şiirinin matla beyti şudur:

Ëy bergüzide sûret cânsan velî ne cânsan
Hem ism-ile müsemmâ hem cism-ile revânsan

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 290b; Y, s. 1615-1616; Ayan, 2002, s. II/583, G. 320:1)

gazeli ise kafiyesi ve redifi aynı olmakla birlikte vezin itibarıyla Nesîmî ve hemen öncesinde geldiği Esîrî'nin şiirlerinden farklıdır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 290b-291a).

29 numaralı müstezad nazım şekliyle yazılan ve nazire olduğu belirtilen şiirin de aynı nazım şekliyle yazılmış bir benzeri yoktur; ancak, gazel nazım şekliyle yazılmış farklı vezinlerde ve aynı kafiyede ve redifte şiirlerin kaydedildiği sayfanın derkenarında yer alır. Bu şiirlerden ilki Ahmedî'ye aittir. Ardından Ahmedî'nin şiirine aynı vezinle, kafiyeye ve redifle yazılmış Atâyî, Kemâlî, Nutkî, Cem Sultan ve Kemâlî'nin nazire gazelleri gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 347b-349a). Bu nedenle nazım şekli itibarıyla ortaklık arz etmeseler de Esîrî'nin, Ahmedî'nin şiiri başta olmak üzere bu şiirlerden birine nazire yazmış veya bunlardan birinin ilhamıyla gazelini kaleme almış olabileceği düşünülebilir.

30 numaralı şiirin redifiyle yazılmış muhtelif şiirler varsa da aynı kafiyeye sahip başka bir şiir yoktur. Bu şiir Şeyhî'nin gazeliyle irtibatlandırılır.³⁹ Ancak bunun yanında Esîrî'nin şiirinin bulunduğu sayfanın derkenarına kayıtlı Revânî'nin şiiri de⁴⁰ Esîrî'nin bu gazeliyle bağlantılı görünür.

31 numaralı şiir aynı vezinle yazılmış Şeyhî'nin ve Hayâtî'nin şiirleriyle benzerlik gösteriyorsa da kafiye ve redifleri farklıdır. Hayâtî'nin şiiri Esîrî'ninkinden önce, Şeyhî'ninki ise sonra kaydedilmiştir.⁴¹

33 numaralı şiir, Nesîmî'nin şiirine nazire olarak kaydedilmiştir; ancak kafiye ve redifleri aynıysa da vezinleri farklıdır.⁴² Esîrî'nin şiirinin ardından ise Ahmedî'ye ait Esîrî'nin şiiriyle aynı vezinde, kafiyede ve redifte bir şiir gelir. Bunun ardından gelen Hafî'ye ait şiir ise kafiye ve redif olarak benzerlik gösterse de vezin bakımından farklıdır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 375a-375b). Sonraki sayfada ise mahlası tam olarak tespit edilemeyen aynı kafiyeye ve redife sahip, öncekilerin hepsinden farklı bir vezinle yazılmış nazire gazel mukayyettir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 375b).

34 numaralı şiirin kafiye ve redif yönünden benzerleri olmakla birlikte aynı vezinle yazılmış bir benzeri yoktur. Ancak mecmuadaki sıralama itibarıyla bu şiir Nesîmî'nin şiiriyle bağlantılı görünür.⁴³ Nesîmî'nin şiirinin kaydedildiği sayfanın derkenarında Âşık Paşa'ya ait aynı vezinle, kafiyeye ve redifle yazılmış bir şiir bulunmaktadır ki nazire olduğu belirtilmesine rağmen Âşık Paşa'nın yaşadığı dönem itibarıyla bu şiirin, Nesîmî'ninkinden önce yazılmış olması gerekir.⁴⁴ Yine aynı sayfanın derkenarına Âşık Paşa'nın şiirinden önce Mehdî'nin aynı vezinle,

³⁹ Şeyhî'nin gazelinin matla beyti şudur:

*Geçsün fiğân u nâle vü derd ü enîn-ile
Şol 'ömr ki sürilmeye bir nâzenîn-ile*

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 354a; *Y*, s. 1897-1898; Biltekin, 2018, s. 171, G. 157:1)

⁴⁰ Revânî'ye ait şiirin matla beyti şudur:

*Hem-dem geçer güneş yéne ol pâdişâyıla
Hizmet için yanaşdı meger aña ayıla*

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 354b; *Y*, s. 1899; Avşar, 2017, s. 363, G. 319:1)

⁴¹ Şeyhî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

*Yaralu bağrumı ger derd-ile yaram kime ne
Yâre yâr olmağ için câna kıyaram kime ne*

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 373b; *Y*, s. 1984; Biltekin, 2018, s. 168, G. 153:1)

Hayâtî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

*Yéne biz rind-i ħarâbat-ı muğânuz kime ne
Mest-i lâ-ya 'kıl u rüsvâ-yı cihânuz kime ne*

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 373a; *Y*, s. 1983)

⁴² Nesîmî'ye ait şiirin matla beyti şudur:

*Yohdur vefâsı dünyenün aldanma anuñ alına
Renginden oldı münfa 'il her kim boyandı alına*

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 374b; *Y*, s. 1988-1989; Ayan, 2002, s. II/636, G. 363:1)

⁴³ Nesîmî'ye ait şiirin matla beyti şudur:

*Düşürmüş 'anberîn zülfiñ hümâyün gölgesin aya
Te 'alallâh zihî sünbüil Te 'alallâh zihî sâye*

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 379b; *Y*, s. 2009-2010; Ayan, 2002, s. II/665, G. 385:1)

⁴⁴ Bu şiirin Yûnus Emre'ye ait olduğu iddia edilmiştir. Bkz. (Kayaokay, 2018, s. 112-121). Aynı şiir bir başka mecmuada da Yûnus Emre adına kayıtlıdır. Köksal bu şiiri "Yûnus Emre'ye aidiyeti mümkün" olan şiirlerden biri olarak ihtimal dahilinde değerlendirir. Bkz. (Köksal, 2017b, s. 166, 184). Âşık Paşa'ya mâl edilen meşhur şiirin Yûnus Emre gibi şöhretli bir isme isnat edilmesi de son derece tabiidir. Mecmuaların bu konudaki tanıklıklarına ne

kafiyeye ve redifle yazılmış şiiri kayıtlıdır. Nesîmî'nin şiirinin ardından ise aynı vezinde, kafiyeye ve redifte sırasıyla Ahmedî, Hafî ve Kemâlî'nin, derkenarda ise Ma'denî ve Şeyhî'nin şiirleri gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 380a). Sonrasında gelen Rabbânî ve Atâyî'nin şiirleri şekil özellikleri bakımından aynı olmakla birlikte öncekilerden vezin bakımından farklıdır (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 380b). Esîrî'nin gazeli ise bunlardan sonra kaydedilmiştir. Esîrî'nin şiirinin ardından diğerleriyle farklı ancak birbiriyle aynı vezinde yazılmış Ahmed Paşa, Lutfî-i Remmâl, Şücâ'î ve Kemâlî'nin şiirleri gelir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 381a-381b).

35 numaralı şiir, Habîbî'nin gazelinin hemen yanına, derkenara yazılmıştır. Kafiye ve redif yönünden benzemekle birlikte vezinleri farklıdır.⁴⁵

37 numaralı şiir, Hafî'nin şiirine nazire olarak gösterilmiştir. Kafiye ve redifleri aynıysa da vezinleri farklıdır.⁴⁶

38 numaralı şiir farklı vezinle yazılmış şiirlere nazire gibi görünür. Bu şiirlerin öncesinde aynı kafiyeye ve redifle yazılmış Şehrî mahlaslı Mustafa Çelebi'nin kasidesi,⁴⁷ bunun ardından, Esîrî'nin gazeline yer verilmeye kadar Ahmed Paşa'nın, Hafî'nin ve Çâkerî'nin şiirleri gelir. Ahmed Paşa ile Çâkerî'nin gazelleri vezin, kafiye ve redif olarak benzerdir. Hafî'nin şiiriyle de Esîrî'nin şiiri benzer özellikler gösterir.⁴⁸

38 numaralı gazelin ardından "Velehu" başlığıyla kaydedilen 39 numaralı gazel Şehrî'nin kasidesi ve Ahmed Paşa ile Çâkerî'nin gazelleriyle vezin, kafiye ve redif açısından benzer özellikler gösterir. Ancak Şehrî'nin kasidesi bu iki şairin şiirinden önce kaydedildiği için bu kasideye yazılmış bir nazire gazel olarak da değerlendirilebilir.

40 numaralı şiirin Hafî'nin şiirine nazire olduğu belirtilmiştir. Vezinleri ve redifleri aynı olmakla birlikte Hafî "-aş", Esîrî ise "-üş" kafiyesini tercih etmiştir.⁴⁹

46 numaralı şiir vezin ve kafiye itibarıyla Ahmed Paşa'nın şiiriyle aynıdır, redifleri ise benzerdir. Esîrî'nin şiiri Ahmed Paşa'ya ait bu gazelin altına kaydedilmiştir. Ahmed Paşa'nın redifi "ayrılığı" iken Esîrî'nin redifi "étدی bu yâr ayrılığı" şeklindedir. Bu nedenle Esîrî'nin, Ahmed

derece güvenebileceğimiz tartışma konusudur. Orhan Kemâl Tavukçu tarafından yayımlanan son *Yünus Emre Dîvânı* nesrinde bu şiire yer verilmemiştir. Bkz. (Tavukçu, 2022). İlgili şiirin matla beyti şudur:

Senüñ âşıklarun kılmaş nazar Firdevs-i a'lâyâ

Ne hürîden haber söyler ne meyl eyler muşaffâyâ

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 379b; *Y*, s. 2010-2011; Gölpınarlı, 1939, s. 90)

45 Habîbî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Derd-i 'ışka her ki ol dem-sâz ola

Ol gerek lâ-bü'd ki ehl-i râz ola

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 382a; *Y*, s. 2020; Köprülü, 1932, s. 129-130, G. 38:1; Erden, 2018, s. 78, G. 48:1)

46 Hafî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Yüzünden ref' édeydi ol meh niķābı

Éderdi zerreden kem āfütābı

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 388b; *Y*, s. 2045; Ersoy, 2021, s. 260, G. 274:1)

47 Bu kasidenin matla beyti şöyledir:

Gerçi zamāne ğamlarınun yok nihāyeti

Bir dem érişdi maħv éde cümle melāleti

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 392b; *Y*, s. 2059-1061)

48 Zemin şiirden ziyade model şiir olabilecekleri düşüncesiyle;

Ahmed Paşa'ya ait gazelin matla beyti şudur:

İşveyle ķāmetün koparurdu kıyāmeti

Hışm-ıla çeşmün étmese 'ayn-ı ināyeti

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 393a; *Y*, s. 2061-2062; Tarlan, 1966, s. 329, G. 318:1)

Çâkerî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Gönlüm çekerse 'ışk meyinden melāmeti

Ne ğam ki cennet ehlinün oldur 'alāmeti

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 393b; *Y*, s. 2063; Çavdurel, 1996, s. 105, G. 116:1)

Hafî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Sahn-ı çemende ol mehün sāye şalāl ķāmeti

Serv-i sehî dü'tā olup bulmadı istiķāmeti

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 393b; *Y*, s. 2062-2063; Ersoy, 2021, s. 257, G. 269:1)

49 Hafî'ye ait gazelin matla beyti şudur:

Resmini yārab bu naķşun ķankı naķķāş eyledi

Kim görüp naķķāşlar aķsent [ü] şābāş eyledi

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 405a; *Y*, s. 2111; Ersoy, 2021, s. 276, G. 299:1)

Paşa'nın gazelini model şiir olarak aldığı ve gazelini buna benzer olarak yazdığı söylenebilir.⁵⁰ Ahmed Paşa'nın gazelinin kaydedilmesinin ardından bir sonraki sayfanın derkenarında Esîrî'nin şiirinin yanında Sâfi'ye (ö. Ramazan 907/Mart 1502'den sonra) ait Ahmed Paşa'ya yazılmış benzer şekil özelliklerine sahip nazire gazel kaydedilmiştir (Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 422a).

Tüm bu nedenlerle bu şiirlerin klasik nazire tanımının dışına çıkan ve vezin, kafiye veya redif birliği sağlamasa da başka şairlerin şiirlerine yazılmış nazireler olarak kaydedildiği, daha doğrusu bu şiirlerle irtibatlı gösterildiği söylenebilir. Kimi gazellerin ise kimin zemin veya model şiirine yazılmış nazireler olduğunu veya olabileceğini tam anlamıyla tespit etmek mümkün değildir. Bununla birlikte Eğridirli Hâcî Kemâl tarafından atılan başlıkların doğru olmadığı örnekler de mevcuttur. Örneğin 21 numaralı şiirin başlıkta nazire olduğu söylenmemesine rağmen bu gazel Ivaz Paşa-zâde Atâyî'nin yazdığı bir gazele nazire olmalıdır.

Tüm bu örneklerin sonucunda *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'in şahitliğinde Esîrî'nin önemli şairler arasında temayüz edemediğini, şiirlerine nazireler yazılacak bir şair olmaktan ziyade başarıya ulaşmış başka şairlerin şiirlerine nazireler kaleme alan ve kendini bu şairlerle irtibatlandıran arka planda kalmış bir şair olduğu söylenebilir. Ancak bu durum Esîrî'nin, Ahmedî, Şeyhî, Nesîmî, Ivaz Paşa-zâde Atâyî, Nizâmî-i Karamânî, Ahmed Paşa ve Hafî gibi önemli ve başarılı şairlerin şiirlerine nazire yazacak kadar cesaretli ve üstünlük iddiasında bir şair olduğunu da gösterir. Diğer yandan üstünlük iddiasından çok Esîrî'nin kendisine bu şairleri örnek aldığı, yazdığı muhtemel nazirelerin onlara gösterilen bir hürmet nişanesi olarak anlaşılması gerektiği ve bu gibi önemli şairlerin şiirlerinden ilham aldığı düşünülebilir. Bununla birlikte yazdıklarının çok da başarısız şiirler olmadığı; şiir geleneğine bağlılıkta, muhataba verilmesi istenen mesajı ifade ve duygu durumunu yansıtmada başarı sergilediği söylenebilir.

Şiirlerin Şekil ve İçerik Özelliği

Esîrî'nin ellisi gazel ve biri müstezad nazım şeklinde yazdığı şiirleri on beşinci yüzyıl şairlerinde görülen genel aruz aksaklıklarını barındırır. Şiirlerinde sık sık imale ve zihaf yapmasına ve özellikle Türkçe kelimelerde imaleye yer vermesine rağmen aruzu ahenkli şekilde uyguladığı, kimi zaman Türkçe kelimelerde de med yaptığı görülür (*çoğ*, G. 5:8; *ırağ*, G. 10:3). Yine de gerek kendinden önceki devirde gerekse kendi döneminde şiirler yazmış, bu sırada aruzu Türkçeye başarıyla tatbik etmiş şairler arasında geride kalır. Bu şiirlerin yazıldığı aruz bahirleri ve kalıpları tablo hâlinde şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 2: Esîrî'nin *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de Yer Alan Şiirlerinin Aruz Bahirleri ve Kalıpları

Aruz Bahirleri	Aruz Kalıpları	Kullanım Adetleri	Toplam
Remel	<i>Fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilātün fâ' ilün</i> <i>Fe' ilātün (fâ' ilātün) fe' ilātün fe' ilātün</i> <i>fe' ilün (fa' lün)</i>	13 6	19
Muzâri'	<i>Mef' ülü fâ' ilātü mefâ' ilü fâ' ilün</i> <i>Mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün</i>	12 6	18
Hezec	<i>Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün</i> <i>Mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün</i>	7 3	10
Müctes	<i>Mefâ' ilün fe' ilātün mefâ' ilün fe' ilün (fa' lün)</i>	3	3
Recez	<i>Müfte' ilün mefâ' ilün müfte' ilün mefâ' ilün</i>	1	1

Esîrî'nin aynı kafiye kelimesini kısa aralıklarla tekrar ettiği göze çarpar (*şeydâ*, G. 1:1, 7; *aç*, G. 5:1, 7; *revân*, G. 4:1, 7; *yâr*, G. 14:1, 6; *ğam*, G. 23:3, 5; *baş*, G. 26:1, 2; *devâ*, G. 34:1, 2; *fermân*, G. 41:3, 7; *ser*, G. 43:1; *revân*, G. 49:1, 2). Kafiye kelimesi ile redifi birleştirerek bunlar

⁵⁰ Ahmed Paşa'ya ait gazelin matla beyti şudur:
Câmi şevk odına yakar ruh-ı yâr ayrılığı
Dâğ-ı ğam kor dile şol lâlê-izâr ayrılığı

(Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 421b; *Y*, s. 2199; Tarlan, 1966, s. 330, G. 320:1)

arasında kafiye oluşturur (G. 32, 44, 45). Klasik Türk edebiyatı şairleri genel itibarıyla aynı kelimeye aynı beyit yahut mısra içerisinde birden fazla kez yer vermekten mümkün mertebeye kaçınmış ve bunu bir nevi kusur saymışsa da Esîrî, kimi zaman aynı beyitte ve mısrada aynı kelimeye birden fazla kez yer vererek klasik söz işçiliğine aykırı davranan bir şair portresi çizmiştir (*perî* G. 1:4; *Olmuşam*, G. 16:4; *pend*, G. 25:5; *hâk*, G. 32:2). Kimi mısralar belagat kusurlarıyla ve cümle kuruluşundaki aksaklıklarla inşa edildiğinden mananın sarîh şekilde ortaya çıkması hususunda sorunlar görülür ve anlam muğlaklaşır. Hemen hemen aynı düşünceyi birbirine benzer cümle kuruluşlarıyla birbirinden farklı gazelerde benzer şekilde ifade ettiği olur (G. 1:6 ve G. 8:2). Tüm bu durumlar Esîrî'nin özellikle gazel türünün şekil özelliklerini kimi zaman geleneğin sınırlarını aşarak esnettiğini ve teknik konuda emsalleri arasında temayüz edecek derecede iyi bir şair olmadığını gösterir.

Esîrî, şiirlerinde klasik Türk edebiyatının temel konularına başarılı şekilde yer verir. Âşıkane türde yazdıklarının yanında hikemî ve dinî-tasavvufî konuları da işleyen şiirler kaleme almıştır. Şiirlerinde klasik Türk edebiyatının geleneksel söyleyiş özelliklerini başarıyla yansıtmış; âşık ve sevgili arasındaki geleneksel ve kalıplaşmış ilişkiyi, sevgilinin âşık üzerindeki tesirini, güzellik unsurlarını, âşığın hâlini, rakip/müddeî nedeniyle çekilen sıkıntıları çeşitli edebî sanatlar vasıtasıyla başarıyla ifade etmiştir. Ahmedî, Şeyhî, İvaz Paşa-zâde Atâyî, Nizâmî-i Karamânî, Cem Sultan, Ahmed Paşa ve Hafî gibi dönemlerinde önemli ve başarılı şairlerin de yarattığı bu edebiyat anlayışı Esîrî'nin edebî anlayışının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bunun yanında gazel nazım şekliyle kaleme aldığı şiirlerinde nasihat üslubuyla muhatabına dinî-tasavvufî konularda hikemî öğütler vermiştir. Bunda şiirlerinin bağlantılı görüldüğü Âşık Paşa, Elvân Çelebi, Nesîmî ve Habîbî gibi şairlerin etkisi olmalıdır. Esîrî, edebî manada yukarıda isimleri anılan şairlerden beslenmiş, hem beşerî hem de dinî-tasavvufî konulu şiirleriyle bu şairlerin bir sentezini oluşturup konu çeşitliliğine yer veren şiirler kaleme almıştır.

Sonuç

Netice itibarıyla gazel sahasındaki edebî kişiliği hakkında şimdiye kadar herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız Esîrî'nin, bu nazım şeklinin tekniğini hem kendinden önceki devirlerde hem de kendi döneminde başarıyla uygulayan şairlerin yanında ustalıkla tatbik edemediği ve kimi zaman hakimiyet eksikliğine bağlı olarak şekil özelliklerini kurallarından çıkarıp esnettiği; içerik itibarıyla klasik Türk edebiyatının kalıplaşmış konularını hakimiyetle kaleme aldığı, bununla birlikte muhatabına nasihatlerde bulunduğu hikemî ve dinî-tasavvufî şiirler de yazdığı görülür. Tüm bunlara rağmen yalnızca *Câmi'ü'n-Nezâ'ir* üzerinden yapılan inceleme neticesinde Esîrî'nin emsalleri arasında temayüz edemeyen bir nazire şairi olduğu söylenebilir. *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de şiirlerine yer verilen 270 civarında şair arasında toplamda 50 şiir sayısı ile 18. sırada yer alması dikkat çekici olmakla birlikte bunun nedenini sorgulamak ve cevabını bulmak tam anlamıyla mümkün değildir. Mecmuanın **B** nüshasının fihrist bölümünde burada yayımlanan şiirlerin Esîrî'nin *Dîvânçe*'sinden alındığı belirtilmiştir. Şu an için böyle bir *Dîvânçe* nüshasına ulaşılamadığından; Esîrî'nin, diğer şiirlerinde nasıl bir şair portresi çizdiği ilgili nüsha bulununcaya kadar meçhuldür.

Esîrî'nin Şiirleri*

1.

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Dem mi vardur kim benüm başumda sevdâ olmaya
Zülfüñüñ fikriyle dil murğı şeydâ olmaya
2. Va' de kıldı dün baña yarın vefâ kılam déyü
Çanı ol dem va' de-i imrüz ferdâ olmaya
3. Éy gönül sen de melâmet hırkasın gey egnüñe
Gelmedi 'âşık cihân içre ki rüsvâ olmaya
4. Ne perî-çehre melek-manzarsın éy rüyı perî
Hüsñüñe mâh-ı felek h'urşîd hemtâ olmaya
5. Âhum-ıla gözlerüm yaşı beni fâş eyledi
Cehd éderdüm sırrumuz gün gibi peydâ olmaya
6. Cân mıdur ol cân senüñ yoluñda olmaya fedâ
Dil midür ol dil ğam-ı 'ışkuñla yağmâ olmaya
7. 'Âşık-ı şürîde-dil çokdur cihân içre velî
Bu Esîrî gibi bir âşüfte şeydâ olmaya

* Transkripsiyonda Reşit Rahmeti Arat'ın belirlediği ilmî transkripsiyon kurallarına, *labial hi'*nin yazımında ise Tulga Ocak'ın önerilerine uyulmuştur. Ayrıca, özellikle imale yapılan "e" sesinin *elif* harfiyle yazıldığı durumlarda vezin imlasını göstermek amacıyla "ë" harfi kullanılmıştır.

1. Hâcî Kemâl, *Kitābu Cāmi'ü'n-Nezāir*, B, vr. 12a; AÜ1, vr. 21a-21b; Y, s. 63.

Naẓîre-i Esîrî Râst B : Min Kelâmı Esîrî Râst AÜ1

1 Başumda sevda olmayan bir zaman, zülfünü düşünmekle gönül kuşunun çıldırmadığı bir vakit yoktur.

1a Dem mi B, Y : Dağ mı AÜ1 || olmaya : olmiya Y

1b fikriyle B : fikri ile Y || olmaya : olmiya Y

2 Dün, bana yarın vefa göstermek için söz veriyse de bugün verdiği sözün yarınlara kalmadığı vakit var mıdır?

2b olmaya : olmiya Y

3 Ey gönül, rüsva olmayan âşık henüz dünyaya gelmediği için sen de sırtına kınanma hırkasını al.

3b olmaya : olmiya Y

4 Ey peri yüzlü, sen ne peri suretli, melek görünüşlü bir şeysin; güzelliğine ne felekteki ay ne de güneş denktir.

4a rüyı B, AÜ1 : rü-yı Y

4b h'urşîd hemtâ B : hürşîd-i hemtâ Y || olmaya : olmiya Y

5 Sırrımızın gün gibi ortaya çıkmaması için uğraşıysam da ettiğim âhlar nedeniyle gözyaşlarım beni açık etti.

5b sırrumuz B : sırrımız Y || gün B : gün Y

6 Senin yolunda feda olmayan cana can; aşkın derdiyle yağma olmayan gönle gönül mü denir?

6a yoluñda AÜ1, yoluña B, Y

6b olmaya : olmiya Y

7 Dünyada gönü perişan olmuş âşık çoksa da bu Esîrî gibi aşktan perişan olmuş bir çılgın yoktur.

7b olmaya : olmiya Y

2.

Mef'ülü fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün
Muzâri ' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Raḥm-ıla ḥālūme nazar eyle eyā ḥabīb
Bir ḥasteyem ki derdümi bilmez benüm ṭabīb
2. Efgān u nāleyile yanup gözyaşın döker
Ḥār arasında gördüğüçün verdi 'andelīb
3. Yan éy ciger bu āteş-i hecr-i ḥabīble
Ḳan ol gözüm ki yār-ıla gördüñ yörür raḳīb
4. Bir ğamzeyile yıkdı gönül mülkin ol şanem
Zülfini cān gerdenine eyledi şalīb
5. Ğamdan şikāyet eylemegil éy Esîrî sen
Taḳdîr ezelde saña cefā eylemiş naşīb

3.

Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hızr-veş ḥattuñ belürdi buldı la 'lünnden ḥayāt
Leblerüñ şirînlighinden utanur ḳand ü nebāt
2. Süre-i ve's-şems ḥaḳkıyçün yüzüñdür ve'd-ḍuḥā
'Anberîn ğisûlaruñdur leyletü'l-Ḳadr ü Berāt
3. Düşdi bu dīvāne dil zencîr-i zülfüñ bendine
Gör bu miskîn 'āşığı kim istemez ayruḳ necāt
4. Şerbetinden la 'lünñün bir ḳatre her kim nüş éde
Tā kıyāmet ḥaşr olunca görmeye hergiz memāt

2. **K**, s. 104 [Tıpkıbasım, s. 304].

Nazîre-i Esîrî Râst

- 1 Ey dost! Hâlîme acıyarak da olsa bir bak; ben, tabibin hâlîmi bilmediği bir hastayım.
- 2 Bülbül, gülü diken arasında gördüğü için ağlayıp inleyerek gözyaşı döker.
2a nāleyile : nāle ile **K**
- 3 Ey ciğer! Dostun ayrılık ateşiyle yanıp yakıl. Ey gözüm! Sevgiliyi rakip ile yürürken gördüğün için kan ağla.
3a ḥabīble : ḥabīb ile **K**
- 4 O kusursuz sevgili süzgün bir bakışla gönül mülkünü yıktı. Zülfünü, can gerdanına (asılmış) bir haç eyledi.
4a ğamzeyile yıkdı : ğamze ile yaḳdı **K**
- 5 Ey Esîrî! Allah sana cefayı ezelden nasip ettiği için gamdan şikâyet etme.

3. **K**, s. 125-126 [Tıpkıbasım, s. 314].

Nazîre-i Esîrî Râst

- 1 Yanağındaki tüyler Hızır gibi ortaya çıkıp dudağından hayat buldu. Şeker, dudaklarının tatlığından utanır.
- 2 Şems suresinin hakkı için yüzün Duha suresidir. Omuzlarına dökülen ve anber gibi kokan saçların Kadir ve Berat geceleri gibidir.
- 3 Bu divane gönül, zülf zincirinin bağına yakalandı. Bu miskin âşığı gör ki bundan böyle kurtuluş beklemiyor.
- 4 Her kim dudağının şerbetinden bir damla içse kıyamet günü tekrar dirilinceye kadar ölüm nedir görmez.

5. Éy beşer şüretlü dilber v' éy melek sîretlü yâr
Mu'ciz-i 'İsî-demüñden mürde cān bulur hayāt
6. Şüretüñde yazludur *innā feteħnā* sūresi
Éy tuṭağı rūḥ-perver éy vücūd-ı pāk-zāt
7. Éy şanem in'āmuñı her 'āma i'lām eyleme
Mīvesinden ḥüsnüñüñ vérgil Esîrî'ye zekāt

4.

Mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün
Muzāri' --- + / + --- + / + --- + / + ---

1. Görünmedi ol yâr gözüm yaşı revān ét
Sen daḥı é dil ḥasret-ile baḡruñı ḡan ét
2. Peyveste eger oldısa ebrū-yı kemānı
Cānuñı melāmet oḡına toḡru nişān ét
3. Kılduñsa melāmet oḡına cānı nişāne
Ebrūsı hevāsıyıla ḡaddüñi kemān ét
4. Sîneñde néce şaklayasın sırrını yārūñ
'İşkıyla yōri gendüñi rüsvā-yı cihān ét
5. Dēlük delüg oldıysa dilüñ derd-i ḡamından
Ney gibi seḡer nāle vü feryād u fiḡān ét
6. Derdinden iñen daḥı göñül étme şikāyet
Mıhrini şakın cān gibi gendüñde nihān ét

5 Ey insan görünüşlü güzel, ey melek karakterli sevgili! Senin, İsa'nın mucizesini barındıran nefesinden ölümler can bulur.

6 Ey dudacı ruh bağışlayan ve varlığı hâlis (sevgili)! Senin yüzünde Fetih suresi yazılıdır.

7 Ey kusursuz sevgili! Cömertliğini herkese gösterme. Güzelliğinin semeresinden Esîrî'ye zekat ver.

4. Hâcî Kemāl, *CN*, **B**, vr. 28a; **AÜ1**, vr. 49a-49b; **Y**, s. 160.

Velehu AÜ1 : - B

1 Ey gözüm! Sevgili görünmediği için ağla. Ey gönül! Sen de hasret ile baḡrını parçala.

1b é dil **B** : ey dil **Y** : göñül **AÜ1**

2 Yay gibi kavisli kaşları çatıldıysa canını (o sevgilinin) kınama oklarına (benzeyen bakışlarına) nişan et.

2a kemānı **B**, **AÜ1** : kemānı **Y**

3 Canı kınama okunun hedefi hâline getirdiyse kaşlarının arzusuyla boyunu da yaya döndür.

3b hevāsıyıla **B**, **AÜ1** : hevāsı ile **Y**

4 Sevgilinin sırrını sinende ne zamana kadar saklamayı düşünüyorsun? Haydi, onun aşkıyla kendini dünyaya rüsva et.

4a şaklayasın **B**, **AÜ1** : şaklıyasın **Y**

4b 'İşkıyla **B**, **AÜ1** : 'Aşk ile **Y**

5 Gönülün, gam derdiyle delik delik olduysa sabahları ney gibi inle, feryat ve fiḡan et.

5a Dēlük delüg **B**, **AÜ1** : Delik delik **Y** || oldıysa **B**, **AÜ1** : oldıysa **Y**

6 A gönül! Derdinden daha fazla şikayet etme, sevgini can gibi sakın ve kendinde gizle.

7. Hecrûñ ğamıyıla néce günüm géçe éy dost
Luţf eyle bugün vaşluñ Esîrî'ye revân ét

5.

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün
Muzâri ' -- + / + -- + / + -- + / + --

1. Éy ğâfil ü bî-ĥâşıl olan var gözüñ aç
Şeytân'a yakın olma vü Raĥmân yolına kaç
2. 'İşyânuñı yüg eyleme boynuñdan ıragör
Her kim ki sebük-bâr ola kimse alamaz bâc
3. Sevdâsıyıla dost kılalı kâdümü kavş
Şıdķum oķına eylemişem göñlümi umaç
4. Fâş eyleme sırruñı şaşın tuymasun aġyâr
Ber-dâr olan kim durur ol Manşür-ı Ĥallâc
5. Manşür ene'l-Ĥakķa özin eyledi ber-dâr
Şâdıķlara ol 'ışķ tārīķi ola mi' râc
6. Vêrmeden ecel yéle bu dem ĥırmén-i 'ömri
Devlet yolına göz yaşınuñ dânelérin şaş
7. Nefsümüze sen tevbe vü tevĥîķ vér éy Ĥakķ
Şol şayķal-ı raĥmetle göñül âyînesin aç
8. Cürmüm çoġsa luţfuña yüz tutdum İlâhî
Sen bir Ğanîsin cümle cihândur saña muĥtâc

7 Ey dostum! Ayrılığının gamıyla daha kaç gün geçireceğim? Lutfet de bugün Esîrî'yle kavuş artık.

7a ğamıyıla **B** : ğamı ile **Y**

7b Esîrî'ye **B, Y** : Esîrî'ne **AÜ1**

5. Ĥacı Kemâl, *CN, B*, vr. 40b-41a; **AÜ1**, vr. 70a; **Y**, s. 226.

Nazîre-i Esîrî Râ-st B, AÜ1

1 Ey Ĥak'tan habersiz, basiretsiz ve faydasız kimse! Gözünü aç ve Şeytan'a yakın olmayarak Raĥman yoluna koş.

2 Yüğü hafif olandan kimse haraç alamayacağı için isyanını yük etmeyerek sırtından at.

2a ıragör **B, AÜ1** : eregör **Y**

3 Dost, sevdasıyla boyumu iki büklüm edip yaya çevireli gönlümü sadakat okunun hedefi hâline getirdim.

3a Sevdâsıyıla **B, AÜ1** : Sevdâsıyıla **Y** || kâdümü **B, AÜ1** : kâdemi **Y** || kavş **B, AÜ1** : fî' üs **Y**

4 Düşmanın duymaması için sırrını ortalığa dökme; darağacına çekilen kimdir: Mansur-ı Hallâc.

5 Mansur, ene'l-Ĥakk sözüyle benliğini darağacına çekti, o aşk yolu sadıklara miraçtır.

6 Ecel, ömür harmanını bu zamanda yele vermeden gözyaşlarının tanelerini devlet yoluna saç.

6b Devlet yolına göz yaşınuñ dânelérin : Devlet yolına gözünü yaşınuñ dânelérin **B** (Nüşhada mukaddem-muahhar işareti vardır) : Gözünü yaşınuñ dânelérin devlet yolına **Y**

Bu beyit **AÜ1** nüshasında yoktur.

7 Ey Allah'ım! Sen nefsimize tövbe etmeyi ve yardımını nasip et; rahmet cilan ile gönül aynamızı parlat.

7a Nefsümüze **B** : Nefsümüze **Y**

7b âyînesin **B** : âyînesin **Y**

Bu beyit **AÜ1** nüshasında yoktur.

8 Ey Allah'ım! Kabahatim fazlaysa da lutfuna yüz tuttum. Sen hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmayan, kullarının bütün ihtiyaçlarını karşılayan mutlak zenginsin, bütün âlem ise sana muhtaçtır.

9. Faḫruñ-ıla faḫr eyle ki bir şāh-ı gedāsın
Demdür ki se'adetden ırıla başuña tāc
10. Ḳaydı varacaḫ menzilüñüñ ḳanı Esīrī
Ḥayfā ki 'ömür geçdi ağardı şaḳal u şaç
11. Ḥaḳ yolına rehber olana oldı muvāfiḳ
Dīn 'ışḳına terk eyledi cān Yūsuf-ı Ḥaccāc

6.

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün
Muzāri' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Yüzüñ öñinde mihr-ile māhuñ ziyāsı yoḫ
Varsa ziyāsı yüzünñ āb [u] ḫayāsı yoḫ
2. Zinhār vérme cān u gönül eyleme heves
Ol dilberüñ ki mihr ü vefādan şafāsı yoḫ
3. Oldum esīr bir şanem-i bī-vefāya kim
Derdüm ziyāde oldı oñulmaz devāsı yoḫ
4. Biñ biñ raḳīb-i müdde'īye luḫf gösterür
Bu ben ḳulina zerrece bir merḫabāsı yoḫ
5. Gül var mıdur ki dāmenini ḫutmaya diken
Bāl ola mı cihānda ki hergiz belāsı yoḫ
6. Uyardı firḳat içre maḫabbet ḫayālünü
Hiç kimsenüñ anuñ gibi bir reh-nümāsı yoḫ

9 Fakirlerin sultanı olduğundan fakirliğinde övün; zamanı gelir, başına bahtiyarlıktan bir taç takılır.

9a Faḫruñ-ıla : Faḫruña **B**, **Y**

9b Demdür **B** : Demdir **Y**

Bu beyit **AÜ1** nüshasında yoktur.

10 Esīrī'nin endişesi varacağı menzilin neresi olduğudur. Yazık, ömür geçti sakal ve saç ağardı.

10a menzilüñüñ **B** : menziliñüñ **Y** || Esīrī **B** : Esirī **Y**

10b 'ömür **B** : 'ömr **Y**

Bu beyit **AÜ1** nüshasında yoktur.

11 Yūsuf-ı Haccac, Allah yolunun rehberine uydu ve din aşkına canını terk etti.

6. Ḥācī Kemāl, *CN*, **B**, vr. 46b; **AÜ1**, vr. 78b; **Y**, s. 251.

Nazīre-i Esīrī Rāst **B**, **AÜ1**

1 Yüzün karşısında ay ile güneşin ışığı yok; eğer ışıkları varsa haysiyetleri ve utanmaları yok.

1a öñinde **B**, **AÜ1** : öñünde **Y**

1b yüzünñ **B**, **AÜ1** : yüzünñ **Y** || āb [u] ḫayāsı : āb ḫayāsı **B**, **AÜ1** : āb-ı ḫayāsı **Y**

2 O dilberin sevgi ve dostluktan yana hazzı yoksa ona asla can ve gönül vermeyip heves eyleme.

3 Vefasız bir güzele esir olduğum için derdim arttığı gibi şifa bulacak bir devası da yok.

3a Oldum **B**, **AÜ1** : Ol dem **Y** || şanem-i bī-vefāya **B**, **AÜ1** (Tamlama *vāv* harfiyle gösterilmiştir) : şanem ü bī-vefāya **Y**

4 İnatçı rakibe binlerce lutf gösterdiği gibi bu ben kuluna zerre kadar bir merhabası yok.

5 Kenarımı diken kaplamayan gül; dünyada asla belası olmayan bal var mıdır?

Beyit **AÜ1** nüshasında yoktur.

6 Ayrılık hâlinde aşk hayalini peyda etti ki hiç kimsenin o hayal gibi bir yol göstericisi yok.

6b Hiç **B**, **AÜ1** : Hiç **Y**

7. Geldi Esîrî şapuña éy yâr-ı şehriyâr
Öldi zihî ki 'ışkuñ elinden rehâsı yoğ

7.

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün
Hezec + ---- / + ---- / + ---- / + ----

1. Cemâlün şafhasın gördüm haqîkat şun'-ı mevlîdür
Aña her zâhid-i h^vod-bîn nazar kıлмақ ne ma'nîdür
2. Muqavves kaşlaruñ yâsı kılıpdur cânımı kurbân
Moğol-Çîn gamzeñüñ sehmi ciger kanımı kanıdur
3. Melâhat büstânında kadûñ bir serv-i bâlâdur
Bahâr-ı 'arîzuñ üzre haţuñ gerd-i semenîdür
4. Süleymânsın zamânuñda é gönülüm tahtınuñ şâhı
Raķîbüñ bezmüñ içinde şanasın dîv [ü] cinnîdür
5. Gözüm yaş olmasa cismüm yaқardı âteş-i âhum
Terahhum sâ' ile eyler o kes kim merd-i Sünnîdür
6. Cefâ vü cevrine yârüñ taħammül eyle éy gönülüm
Seferdür 'aşıkuñ kârı yağ^vud şabr u te'ennîdür
7. Maħabbet derdmendinden ħabîr ol éy şanem billâh
Esîrî'ye nazar étseñ n'ola şâhum maħallîdür

7 Ey şahların sevgilisi! Esîrî huzuruna geldi; öldü ölmesine ancak aşkının elinden kurtuluşu yok.

7. Hâci Kemâl, *CN*, **B**, vr. 71a; **AÜ1**, 116b; **Y**, s. 367-368.

Nazîre-i Esîrî Râst B, **AÜ1**

1 Yüzünün güzelliğini gördüm, bu gerçekten Allah'ın sanatıdır. Bencil zahitlerin ona bakmasının ne manası var?

1b Aña **B**, **Y** : Oña **AÜ1**

2 Eğimli kaşlarının yayı canımı kurban eder; çekik gözlerinden süzülen bakış okları ciğer kanımı akıtır.

2a yâsı **B**, **Y** : yağşı **AÜ1**

3 Boyun, güzellik bahçesindeki uzun bir servidir; bahara benzeyen yanağının üzerindeki tüyler semen üzerine konmuş toz gibidir.

4 Ey gönül tahtımın sultanı! Devrinin Süleymanısın. Rakibin ise sanki meclisindeki dev ve cinlerden biridir.

4b dîv [ü] cinnîdür : dîv cinnîdür **B**, **AÜ1** : dîv-i cinnîdür **Y**

5 Gözüm yaşlı olmasa âhımın ateşi bedenimi yakardı; Sünnî olan kişi miskinlere merhamet eyler.

5b o kes **B**, **AÜ1** : öküş **Y**

6 Ey gönülüm! Sevgilinin zulmüne ve eziyetine tahammül et; nitekim aşığın işi ya bırakıp gitmek yahut sabredip ileriye düşünerek hareket etmektir.

6b yağ^vud **B**, **AÜ1** : yağud **Y** || u **B**, **Y** : - **AÜ1**

7 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Allah için aşk derdinin müptelasından haberdar ol. Ey şahım! Yeridir, Esîrî'ye bir an baksan ne çıkar!

7a Maħabbet **B** : Muħabbet **Y** || éy **B** : ey **Y** : - **AÜ1**

7b Esîrî'ye **B**, **AÜ1** : Esîrîye **Y**

8.

Mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün
Hezec + - - - / + - - - / + - -

1. Cemālün pertevi nūr-ı Hüdādur
Anı ehl-i nazār görmek sezādur
2. Ne dil ola ki dilberden berīdür
Ne cān ola ki cānāndan cūdādur
3. Hevādāram senün mihrün yolında
Vérürsem cān u dil her dem revādur
4. Hādeng-i ğamzeñüñdür āfet-i dil
Kemān-keş kaşlaruñ cāna belādur
5. Hayāli vaşluñuñ şām u sehergāh
Tariķ-ı 'ışķda bir reh-nümādur
6. Raķībünnden segün yégdür ki her bār
Hümāyün eşiğünde kethüdādur
7. Ne ğam bīgāne oldıysa raķībün
Senünle bu Esirī aşınādur

9.

Fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Her kaçan kim hüsni şol şāh-ı hūbān gösterür
'Āşık-ı āşüftesin vālih ü hayrān gösterür

8. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 83a-83b, **AÜ1**, vr. 142b; **Y**, s. 444.

Naẓire-i Esirī Rāst B, **AÜ1**

1 Basiret sahiplerinin görmesine layık güzel yüzünün parlaklığı Allah'ın nurudur.

2 Sevgiliden uzak gönüle gönül, sevgiliden ayrı cana can mı denir?

2a berīdür **B**, **AÜ1** : beridür **Y**

3 Senin sevginin yolunda aşığım. Tüm benliğimi her an bu yolda versem lâyıktır.

3a Hevādāram **B**, **AÜ1** : Hevādārum **Y**

4 Süzgün bakışlarının oku gönlün felaketidir; yay çeken kaşların cana beladır.

4a Hādeng-i **B**, **AÜ1** : Hādengi **Y**

5 Kavuşmanın hayali, akşam ve sabah vakti (/her vakit) aşk yolunda bir rehberdir.

6 Köpeğin, her vakit mübarek eşiğinde kehtüda olduğu için rakibinden daha üstündür.

6a Raķībünnden **B**, **Y** : Raķibinden **AÜ1** || segün **B**, **AÜ1** : señün **Y**

6b kethüdādur **B**, **Y** : kedhüdādur **AÜ1**

7 Rakibin aşınan olmadıysa dert değil, bu Esirī seninle aşınadır.

9. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 90b-91a; **AÜ1**, vr. 156b-157a; **Y**, s. 503-504.

Naẓire-i Esirī Rāst B, **AÜ1**

1 Güzeller şahı her ne zaman güzelliğini arz edecek olsa, aşktan perişan olmuş âşıkların şaşkın ve hayretler içinde bırakır.

1b 'Āşık-ı **B**, **AÜ1** : 'Āşıkı **Y**

2. Ol şanem rüşen yüzi mehtâbını 'arz eylese
Maḥv éder cismüm özin mânend-i kettân gösterür
3. 'İşkî yazısında éy dil başuñı top eyle kim
Ḥüsni meydânında şeh zülfini çevgân gösterür
4. Kâlb kâlb étmêgiçün zülfeyn kâldurmuş 'alem
Ḥaṭṭı devrinde yetişmiş şâh 'unvân gösterür
5. Gör şu müşkîn turreyi ol meh-cebîn üstinde kim
Çeşm-i câzûya yed-i beyzâda şu 'bân gösterür
6. Bir hümâyün sâyeli tâvüs-ı kudsîdür kim ol
Gülşen-i cennet temâşasında cevân gösterür
7. Éy Esîrî ḥūblaruñ cevrenden olmağıl melûl
Her ne yazdıysa ezel taqdîr-i Yezdân gösterür

10.

Mef'ûlü fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün
Muzâri ' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Senden nigâr câna érişen cefâ durur
Mihrüñi gör ki gönlümüze pür-ziyâ durur
2. Luṭf ét şehâ günâhumuz urma yüzümüze
Gerçi ki kullaruñ işi sehv ü ḥaṭâ durur

- 2 O kusursuz güzelliğe sahip sevgili parlak yüzünün mehtabını arz ettiğinde (beni) mahvederek bedenimi keten gibi gösterir.
2a rüşen yüzi mehtâbını 'arz eylese **B** (Nüşhada mukaddem-muahhar işareti vardır) : 'arz eylese rüşen yüzi mehtâbuñı **AÜ1** : 'arz eylese rüşen yüzi mehtâbını **Y**
- 3 Ey gönül! Şah, güzelliğinin meydanında zülfünü çevgan gibi gösterdiği için sen de onun aşkının sahrasında kendi başını topa çevir.
3a başuñı **B, Y** : başını **AÜ1**
3b Ḥüsni **B, Y** : Ḥüsni **AÜ1**
- 4 Zülüfleri, kalbi darmadağın etmek için alem kaldırmış; yanağındaki tüyleri devrinde yetişen şâh unvan gösterir. (?)
4a Kâlb **B, AÜ1** : Kâlbı **Y** || kâlb étmêgiçün **B, AÜ1** : kâlbetmekçün **Y** || zülfeyn **B, AÜ1** : zülfin **Y** || kâldurmuş **B, AÜ1** : kâldurmuş **Y**
4b şâh 'unvân **B, AÜ1** : şâh-ı 'unvân **Y**
- 5 Ay gibi parlak alnın üstündeki misk kokulu kıvrıcık kâkülleri, büyücülerin gözüne, yed-i beyza mucizesinin gerçekleştiği sırada ejderha gösterir.
5a üstinde **B** : üstünde **Y**
5b câzûya **B, Y** : câdüya **AÜ1**
- 6 O (sevgili), cennet bahçesinde yapılan gezintide seyran eden kutlu gölgeye sahip Cebrâil gibidir.
6a tâvüs-ı **B, AÜ1** : tâvus-ı **Y**
- 7 Ey Esîrî! Güzellerin zulmünden mahzun olma; nitekim daha ruhların yaratıldığı vakitte ne yazıldıysa Allah'ın takdiri onu gösterir.
10. Hâcî Kemâl, *CN, B*, vr. 92a-92b; *AÜ1*, vr. 158b; *Y*, s. 508-509.
Nazîre-i Esîrî Râst B, AÜ1
- 1 Ey resim gibi güzel sevgili! Senden cana gelen yalnızca cefadır; sana olan sevgimiz gönlümüzü aydınlatır.
1a nigâr **B** (*Elif* harfi üzeri çizilmek suretiyle iptal edilmiştir), *AÜ1* : nigârâ **Y**
- 2 Ey şahim! Kulların işi gaflet ve hata etmekse de lutfet ve günahımızı yüzümüze vurma.
2a günâhumuz **B, AÜ1** : günâhumuz **Y**

3. Gözden ırağsañ n'ola gön'lüm kıatıñdadur
Cānum senüñle gerçi bu cismüm cüdā durur
4. Baqma yüzine müdde'ınüñ luṭf ét éy şanem
Eyle nazār ki 'ıřkuña ol mübtelā durur
5. Şankim Esirī bu kıamu halk oldu müdde'ı
N'etsün çü bir gişi ki tılsım ejdehā durur

11.

Fe 'ilātün (fā 'ilātün) fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
Remel + + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Şanemā şüretüñe süre-i Rahmān dēdiler
Yüzüñe kim ki sücüd étmedi Şeytān dēdiler
2. Yüzüñe gül dilüñe bülbül ü sünbül saçuña
Dişüñe dürr lebüñe hoşka-i mercān dēdiler
3. Şefkatinden şafaquñ hālüme kılduqça nazār
Gözlerinden dökülür şām u seher kıan dēdiler
4. Hızr-ı haṭṭuñla lebüñ görineli ehl-i nazār
Ne 'aceb zāhir-imış çeşme-i hayvān dēdiler
5. Dāmen-i vaşluña érmek şanemā müşkil ise
Yoluña cān u gönül vérmesin āsān dēdiler
6. Éy gözüm nürü cüdā olma nazardan kerem ét
Vaşluñı cān u gönül derdine dermān dēdiler

-
- 3 Gön'lüm huzurundayken gözümden uzak olsan ne çıkar; nitekim ruhum seninleyken bedenim senden ayrıdır.
3a ırağsañ **B**, **AÜ1** : ırağ iseñ **Y**
3b senüñle **B**, **AÜ1** : senüñle **Y** || gerçi **B**, **AÜ1** : gerçe **Y**
- 4 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Lutfet de aşkına müptela olana bakmak varken müddeinin yüzüne bakma.
4b 'ıřkuña **B** : 'aşkuña **Y** : 'ışk-ıla **AÜ1**
- 5 A Esirī! Bütün halk sanki müddei oldu. (Hâl böyleyken) bir kişi tılsımlı ejderha karşısında ne yapabilir ki?
11. Hacı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 105b; **AÜ1**, vr. 182a-183b; **Y**, s. 591-592.
Nazire-i Esirī Rāst B : **Esirī Rāst AÜ1**
- 1 Ey kusuruz güzelliğe sahip sevgili! Çehrene Rahman suresi dedikleri gibi yüzüne secde etmeyene de Şeytan dediler.
2 Yüzüne gül, diline bülbül ve saçına sünbül; dişine inci, dudağına mercan hokkası dediler.
2b Dişüñe dürr **B**, **AÜ1** : Döşeñedür **Y**
- 3 Şafak vaktinin, hâlime baktıkça şefkat göstererek gözlerinden sabah akşam kan döküldüğünü söylediler.
3b dökülür **B** : dökülür **Y** : dökülür **AÜ1**
- 4 Koyu yeşile çalan sakallarıyla dudağın bir arada görüldüğünden beri basiret sahibi kişiler “Ne garip! Meğer ölümsüzlük suyu meydandaymış” dediler.
4a haṭṭuñla **B**, **AÜ1** : haṭṭuñle **Y**
- 5 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Sana kavuşma eteğine el atmak zorsa da bu yolda can ve gönül vermenin bir hayli kolay olduğunu söylediler.
5a Dāmen-i vaşluña **B**, **Y** : Dāmen-i vaşluña (Tamlama *vāv* harfîyle gösterilmiştir) **AÜ1**
- 6 Ey gözümün nuru! Lutfet de bakışlarımdan kaçma; nitekim sana kavuşmanın can ve gönül derdine derman olduğunu söylediler.

7. Raḥm éderseñ n'ola éy ḥüsn élinüñ pâdişehi
Bu Esîrî'yi saña bende-i fermân dédiler
8. Sen gédicek dil ü cān bilüñe gétdügi bu kim
Diri qalmaz çü bedenden gédicek cān dédiler

12.

Mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün
Muzāri ' - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Cevriyle gendüden beni yār el çeker şanur
Bilmez bu ḥāli derdi güzāfin çeker şanur
2. Nakş étدی dilde mihrini nakḳāş-ı lem-yezel
'Ömrüm bigi bu 'ışḳ-ı ḳādîmi güzēr şanur
3. Sîne delindi ney gibi derd-ile nāleden
Her bü'l-heves maḥabbeti bād-ı seḫer şanur
4. Mihri gönülde cān-ıla üns olduḡın dédüm
Éşitmez ol şanem bunı yañlış ḫaber şanur
5. Toḡrılıḡum yolında elif ḳaddine mişāl
Egri ḳaşı bigi beni ol keḡ-nazar şanur
6. Gözüm yaşıyla āhum odı étmedi eşer
Sengīn dilüñe kim nazar étse ḫacer şanur
7. Şi' rüñde éy Esîrî bulur 'aḳl u cān şafā
Tūtī-i dil ḡidā éder anı şeker şanur

7 Ey güzellik ülkesinin padişahı! Bu Esîrî'nin emir kulun olduğunu söylediler, merhamet etsen ne olur!?

7b Esîrî'yi **B** : Esîrî'ni **AÜ1** : Esîrî **Y**

8 Bilinsin ki sen gidince gönlün ve canın da gitmesinin nedeni, ruhun bedeni terk ettiği zaman bedenini diri kalmamasıdır.

8a bilüñe **B** : bil ki **Y**

Bu beyit **AÜ1** nüshasında yoktur.

12. Hâci Kemāl, *CN*, **B**, vr. 115a; **AÜ1**, -; **Y**, s. 659.

Gazel-i Esîrî Ḳāfiye-i Diger B

1 Sevgili, zulmünden dolayı kendisinden el çektigimi sansa da bu (hoş) hâli bilmediğinden boşuna dert çektigimi sanır.

1a Cevriyle **B** : Cevriyle **Y**

1b güzāfin **B** : güzāfin **Y**

2 Ezelî nakkaş/Allah gönlümde sevgisini nakşetmesine rağmen (sevgili) ezelî ve ebedî aşkı ömrüm gibi gelir geçer sanır.

3 Göğsüm, dertle inlemekten ney gibi delik deşik oldu; gelip geçici arzulara sahip herkes ise aşkı seher yeli sanır.

4 Sevgisinin gönülde ruhumda yakınlık kurduğunu söylediysem de kusursuz güzelliğe sahip sevgili kulak asmadığı gibi bunu yanlış haber sanır.

5 Yolundaki doğruluğum elif boyu gibiyse de o beni eğri kaşı gibi çarpık bakışlı/kıskanç sanır.

6 Gözümüm yaşıyla āhumun ateşi sana tesir etmediği için katı yüreğine bakan herkes onu taş sanır.

7 A Esîrî! Akıl ve ruh şiiinden haz alır ve gönül papağanı şeker sanarak onunla beslenir.

7a Şi' rüñde **B** : Şi' rüñden **Y**

7b Tūtī-i dil **B** : Tūtī vü dil **Y**

13.

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün
Muzāri' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Ol bî-hüner ki gendüyi şāhib-hüner şanur
Éşitse her kelāmı güzāfin haber şanur
2. Derdā bu zāta anda kemālāt olmaya
Hayfā bu şekle anı görenler beşer şanur
3. İncüleri bu dür sözümüñ kāsîd olduğı
Nādān eline girse güher mühre-ğar şanur
4. Ma'nide keĵ-ṭabī'at-ıla gör cehāletini
Şüretde ādem oğı vü ma'nide ħar şanur
5. Ĥuffāşı gör ki gün yüzine edemez nazār
Rüşendür āfitāb siyeh bî-başar şanur
6. Her kim görürse zāt-ı derūnī şıfātını
Şüretde ādem oğı vü ma'nide ħar şanur
7. Söz cevherinüñ ehl-i ĥired kıymetini bilür
Cāhil Esīrī gevheri bilmez ĥacer şanur

14.

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün
Muzāri' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Şād ol dilā ki érđi çün ol dil-rübā nigār
Def'-i melāldür kim ola anda vaşl-ı yār

13. Hācı Kemāl, *CN, B*, vr. 115a-115b; *AÜ1*, -; *Y*, s. 660.

Velehu B

- 1 O marifetsiz kendini hüner sahibi sandığı gibi işiteceği her sözü de manasız haber sanır.
- 2 Eyvah! Bu kişinin olgunlaşması mümkün olmadığı gibi yazık, onu bu şekilde görenler insan sanır.
2a olmaya : olmiya **Y**
- 3 Bu inci sözlerimin incileri geçer akçe değildir; çünkü cahil, eline geçen mücevheri boncuk sanır.
3a bu dür **B** : budur **Y** || kāsîd **B** : k'esed **Y**
3b mühre-ğar **B** : mühre ħur **Y**
- 4 Özünde kötü tabiatıyla cehaletini gör; zahirde insanoğlu sansa da bātında eşek sanır.
4a Ma'nide **B** : Ma'nide **Y** || keĵ **B** : an **Y** || ṭabī'at-ıla **B** : ṭabī'atle **Y**
- 5 Yarasaı gör ki güneşe benzeyen yüzüne bakamaz; basiretsiz olanlar güneş parlaksa da onu siyah sanır.
5b siyeh bî-başar **B** : siyeh-i bî-başar **Y**
- 6 Manevi sözünün vasfını görenler zahirde insanoğlu sansa da bātında eşek sanır.
6a zāt-ı derūnī **B** : zāt-ı derūnı **Y**
(Bu beytin ikinci mısraı göz yanılması nedeniyle dördüncü beytin ikinci mısraından tekrar istinsah edilmiş olmalıdır.)
- 7 Ey Esīrī! Söz cevherinin kıymetini akıl sahipleri bilir; cahil ise cevheri bilmez ve onu taş sanır.

14. Hācı Kemāl, *CN, B*, vr. 125b; *AÜ1*, vr. 196a; *AÜ2*, vr. 202b; *Y*, s. 742-743.

Naẓire-i Esīrī Rāst B : Esīrī Rāst AÜ1, AÜ2

- 1 Ey gönül! Kusursuz güzelliğe sahip, herkesi kendine bağlayan o güzel geldiği için şad ol; nitekim sevgiliye kavuşulan yerde keder dağılır.
1a dilā **B, AÜ1, AÜ2** : dile **Y**

2. Bizden yaña kaçan ki qadem başa ol habîb
Yüz cân u dil ayağı tozına kılam nişâr
3. Ol baña meyl éderse ben aña vérem gönül
Ol bēni şayd éderse ben anı kılam şikâr
4. Tūbā kadūñ hayāliyle éy şanem senūñ
Göñlüm hadîkâsı toludur serv [i]le çenâr
5. Éy dil çü yârūñ oldı rakîb-ile âşinā
Ol bî-vefā ki böyle kılpudur seni dūçâr
6. Çok imtiḥān eylemişemdür Esîrîyā
Derdūñden özge olmadı hîç kimse saña yâr

15.

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün
Muzâri ' -- + / + -- + / + -- + / + --

1. Anuñ ki cemālūñe ḥaḳîḳat nazarı var
Rüşen ola ol 'ayn-ı bekā kim başarı var
2. Çeşmüm édeli ayağūñuñ tozını tūtyā
Āyîne gibi gözlerümūñ nūr u ferî var
3. Ḥarc olmağa yoluñda senūñ 'ışkuña éy dost
Eşkümlle yüzümūñ daḫı sîm-ile zeri var
4. La'lūñle dişūñ ḥayl-i hayāliyle cânā
Nergislerümūñ lü'lü' ü la'l ü güheri var

2 Dost bizden tarafa adım attığı zaman yüz canı ve gönüdü ayağının tozu için o anda saçırım.

2a Bizden **B**, **AÜ1**, **Y** : Yizden **AÜ2** || ki **B**, **Y**, **AÜ2** : kim **AÜ1**

2b ayağı **B**, **Y** : ayağ **AÜ1**, **AÜ2**

3 O bana meylerse ben ona gönül veririm; o beni avlarsa ben onu avlarım.

4 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Tuba ağacına benzeyen boyunun hayaliyle gönül bahçem serviyle ve çınarla doludur.

4a hayāliyle **B**, **AÜ1**, **AÜ2** : hayāli ile **Y**

5 A gönül! O vefasız sevgilin, rakip ile yakınlaşarak seni derde müptela etti.

5a rakîb ile **B**, **AÜ1** : rakîbiyle **Y**

5b kılpudur seni dūçâr **AÜ1** : seni kılpudur dūçâr (?) **B** : seni kıldı derde dūçâr **Y**, **AÜ2**

6 Ey Esîrî! Çok imtihan eylemişsem de derdinden başka hiç kimse sana yâr olmadı.

6a eylemişemdür **B**, **AÜ1** : eylemişumdür **Y**

6b hîç **B**, **AÜ1** : hiç **Y**

15. Ḥacı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 131b; **AÜ2**, vr. 209a-209b; **Y**, s. 763-764.

Nazîre-i Esîrî Râst B : **Esîrî Râst AÜ2**

1 Onun güzelliğine kim ki hakikat nazarıyla bakarsa sonsuzluk gözü basireti olması hasebiyle aydın olsun.

2 Gözüm, ayağının tozunu sürme edindiğinden beri gözlerimin ayna gibi nuru ve ferî var.

2a ayağūñuñ **B**, **AÜ2** : ayağūñ **Y** || tūtyā **B**, **AÜ2** : tūtyā **Y**

2b Āyîne **B**, **AÜ2** : Āyine **Y** || gözlerümūñ **B**, **AÜ2** : gözlerimūñ **Y**

3 Ey dost! Aşkının yolunda sarf etmek için göz yaşlarının gümüşü, yüzümün ise altını var.

4 Ey gönül! Dudağının ve dişinin hayali ile nergise benzeyen gözlerimin incisi, lāli ve mücevheri var.

4a hayāliyle **B**, **AÜ2** : hayāli ile **Y**

4b Nergislerimūñ **B**, **AÜ2** : Nergislerimūñ **Y** || lü'lü' ü **B**, **AÜ2** : lü'lü' vü **Y**

5. Gūş eylemezem pendini her vā 'iz-i huşkuñ
Başumda senüñ çünki hevāñuñ eşeri var
6. Tolaşma iñen sünbüli sevdāsına éy dil
Bu 'ışk yolunuñ néçe dürlü haţarı var
7. Redd étme Esîrî'yi şehā sürme tapuñdan
Yoluñda fedā eylemege cān u seri var

16.

Fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel - + --- / - + --- / - + --- / - + ---

1. Géderem şehriñden üşde zār olup tenhā dirîğ
Nāgehān hicrān érişdi āh kim derdā dirîğ
2. Degme bir nā-cinsden sen kesmedüñ ünsiyetüñ
Néçe néçe ceng édüben eyledüm gavgā dirîğ
3. Gözlerüm yaşı vü beñzüm zerdi āhum āteşi
Gizlüyiken sırrumuzu eyledi peydā dirîğ
4. Olmuşam bî-çāre vü āşüfte ser-gerdān delim
Olmuşam halk içre hem bed-nām u hem rüsvā dirîğ
5. Yağdı göñlümi hevāñ odı bu cismüm kıldı hāk
Gözlerümden cüy-bār oldı vü aţar mā dirîğ
6. Tākatüm tāk oldı vü dükendi şabrum kalmadı
Dağı nēler gētüriser başa bu sevdā dirîğ

5 Aklim senin aşkına meşgul olduğı için ruhsuz vaizlerin nasihatine kulak vermem.

5a eylemezem **B**, **AÜ2** : eylerüm **Y**

6 Ey gönül! (Sevgilinin) sünbüle benzeyen saçlarının sevdasına dolaşma; nitekim bu aşk yolunun çeşitli tehlikeleri vardır.

6a sünbüli **B**, **Y** : sünbül-i **AÜ2**

6b néçe **B** : néce **AÜ2** : nice **Y**

7 Ey şah! Yolunda canını ve başını feda edebilecekken Esîrî'yi reddedip huzurundan kovma.

16. Hâcî Kemāl, *CN*, **B**, vr. 162b; **AÜ2**, vr. 266b-267a; **Y**, s. 968.

Esîrî **B** : **Esîrî Râst** **AÜ2**

1 İşte, ağlayıp inleyerek nasipsizce şehirden gidiyorum, yazık. Eyvah, āh ki ansızın ayrılık erişti, yazık!

1a Géderem **B**, **AÜ2** : Giderüm **Y**

2 Sıradan itibarsız kişilerle ilişkini kesmediğın için pek çok kez çekişmeye girip kavgalar ettim, yazık!

2a Néçe néçe : Néce néce **B**, **AÜ2** : Nice nice **Y**

3 Gözyaşlarım, sararmış benzim ve āhimin ateşi sırrımızı gizliyen ortaya çıkardı, yazık!

3b sırrumuzu **B**, **AÜ2** : sırrımızı **Y**

4 Fazlasıyla çaresiz, perişan ve sersem olmuşum; halk içinde hem adım kötüye çıkmış hem rüsva olmuşum, yazık!

4a delim **B**, **AÜ2** : dilem **Y**

4b Olmuşam **B**, **AÜ2** : Olmuşum **Y** || u **B**, **Y** : - **AÜ2**

5 Sevdanın ateşi gönlümü yakıp bedenimi toprağı çevirdi; gözyaşlarım ırmağı döndü, yazık!

5a kıldı **B**, **Y** : oldı **AÜ2**

6 Mecalim kalmadı ve sabrım tükendi; bu sevdā başıma daha neler getirecek, yazık!

6b Dağı nēler gētüriser başa bu **B**, **Y** : Çıkmaz artuğ kıldı başumda benüm **AÜ2**

7. Bu Esîrî derdmendinden çevürdi yüzini
Gözüme görünmez oldu ol gözi şehlâ dirîğ

17.

Fe 'ilātün (fā 'ilātün) fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
Remel ++ -- / ++ -- / ++ -- / ++ --

1. 'Arz olaldan berü bu sünbül-i 'anber-şikenüñ
Şıdı kıadrin kıomadı nāfe-i misk-i Hıoten'üñ
2. Göreli 'arızuñ üstindeki reyhān hıatıñı
Gerd düşmiş şanuram üstine berg-i semenüñ
3. Néce teşbîh édeyem cismüñi gül yaprağına
Berg-i gülden dağı nāzük durur ol pîrehenüñ
4. Éy gönül yolına hıarc eyle gözüm gevherini
Ola kim érişesin vaşlına ol sîm-tenüñ
5. Dost dîdārını görmek hevesin eyler-iseñ
Dünye vü 'uqbāda bahtıñ ola ferhunde senüñ
6. Dirlig ister-iseñ ol 'İsā- nefes nuḫından
Yöri düş ayağına boynuña taḫğil kefenüñ
7. Éy Esîrî kıademüñ Sidre-i a'lāya ére
Ölice kı dost éşigi olur-isa vaḫanuñ

7 O şehla gözlü (sevgili) bu dertli Esîrî'den yüz çevirip gözüme görünmez oldu, yazık!

17. Hâci Kemâl, *CN, B*, vr. 172a; *AÜ2*, vr. 283a; *Y*, s. 1029-1030; *N*, s. 904; *P*, s. 1650.

Nazîre-i Esîrî Râst B : Esîrî Râst AÜ2

- 1 Anber saçan sünbülün ortaya çıkılıberi Hoten miskinini değeri kalmadı.
1b Şıdı **B, AÜ2** : Şaddı **Y** || misk-i **B, AÜ2** : müşk-i **N, P**
- 2 Yanağında biten reyhana benzeyen tüyleri gördüğümünden beri yasemin yaprağının üzerine toz düşmüş sanırım.
2a üstindeki **B** : üstündeki **Y** || hıatıñı **B** : hıatıñı **Y**
2b Gerd **B, AÜ2** : Toz **N** : Toza **P** || düşmiş **B, AÜ2** : döşemiş **Y** || şanuram **B, AÜ2** : şanırum **Y** || üstine **B, AÜ2** : üstüne **Y**
- 3 Gömleğin gül yaprağından bile daha nazikken bedenini gül yaprağına nasıl benzetirim?
3a édeyem **B, AÜ2** : édeyin **N, P** : ideyüm **Y** || cismüñi **N, P** : hısnüñi **B, AÜ2, Y**
3b nāzük durur **B, AÜ2** : nāzıkdürür **Y**
- 4 Ey gönül! Olur da o gümüş tenli (sevgiliye) kavuşursun diye gözümün incilerini (onun) yoluna sarf et!
4a gönül **B, AÜ2** : gözüm **N, P** || yolına **B, AÜ2** : yoluna **Y** || gevherini **B, AÜ2** : güherini **Y**
4b érişesin **B** : irişesin **Y** : éreşesin **AÜ2** || vaşlına **B** : yolına **P**
- 5 Sevgilinin yüzünü görmeye heves ediyorsan bahtının her iki dünyada da kutlu olması gerekir.
5b 'uqbāda **B, Y** : 'uqbada **AÜ2**
Bu beyit **P** nüshasında yoktur.
- 6 O İsa nefeslinin sözüyle hayata kavuşmak istersen, haydi, boynuna kefenini takarak yere kapan ve fazlasıyla yalvar!
6a nuḫından **B, AÜ2** : lutfından **N**
6b taḫğil **B, Y** : taḫgil **AÜ2** : daḫup **N**
Bu beyit **P** nüshasında yoktur.
- 7 Ey Esîrî! Öldüğünde sevgilinin eşığıne gömülürsen kıadrin en yüksek makama (Sidre-i a'lāya) ulaşır.
7b olur-isa vaḫanuñ **B, AÜ2, N** : ola güür ü kefenüñ **P**

18.

Fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. 'İşkuñı cānā bu cān tahtında sultān eyledüñ
Luṭf édüp ben bendeyi emrüne fermān eyledüñ
2. Nevbahār-ı hüsnüñi ırduñ gözümdeñ éy şanem
Gönce gibi cigerümi toptolu kan eyledüñ
3. Dil hayālün gencine her dem maḳām olmağičün
Hānesini göñlümün zulum-ıla vīrān eyledüñ
4. Vaşluña érmek senün 'uşşāka müşkil kār-ısa
Yoluña cān vérmegi hecründe āsān eyledüñ
5. Leblerüñden haste göñlüm derdine emsem dédüñ
Derdümi kılduñ ziyāde özge dermān eyledüñ
6. N'eyledüm n'étdüm saña éy taş yüreklü kim baña
Étmedüñ bir dem teraḫḫum cevri çendān eyledüñ
7. Zulum-ıla yıkdüñ Esīrī'nün bu vīrān göñlini
Müdde'iyi şadmān ağıyarı ḫandān eyledüñ

19.

Fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bir gül için éy göñül yüz dürlü efgān eyledüñ
Aduñı bülbül-şıfat dillerde destān eyledüñ

18. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 181a; **AÜ2**, vr. 293b-294a; **Y**, s. 1081.

Nazire-i Esiri Rast B, AÜ2

- 1 Ey canım (sevgilim)! Aşkını bu can tahtında sultan etmekle birlikte lutuf göstererek ben kulunu emrine ferman eyledin.
- 2 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Güzellik baharını gözümdeñ sakınarak cigerimi gonca gibi kanla doldurdun.
2a ırduñ **B, AÜ2** : irdüñ **Y**
2b Gönce **B** : Gönce **AÜ2, Y**
- 3 Gönlüm, her an hayalinin hazinesine makam olsun diye gönlümün evini zulüm ile viran eyledin.
- 4 Her ne kadar aşıkların sana kavuşması zor bir işse de senden ayrı kaldıklarında yoluna can vermelerini bir o kadar kolaylaştırdın.
4a kār-ısa **B** : kār ise **AÜ2, Y**
4b Yoluña **B, Y** : Yoluña **AÜ2**
- 5 Dudaklarımı hasta gönlümün derdi için deva/emsem dediysem de derdimi artırarak başka derman eyledin.
5b özge **B, AÜ2** : özüñe **Y**
- 6 Ey taş yüreklü! Sana ne yaptım, ne ettim de bana bir an olsun merhamet göstermediğin gibi zulmünü daha da artırdın.
- 7 Esiri'nin bu viran gönlünü zulümle yıkarak müddeiyi sevindirdin, düşmanı mesrur eyledin.
7a yıkdüñ **B, AÜ2** : yaqdüñ **Y**

19. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 181a-181b, **AÜ2**, vr. 294a; **Y**, s. 1081-1082.

Velehu B, AÜ2

- 1 Ey gönül! Bir gül için yüz türlü feryat ettin; bülbül gibi adını dillerde destan eyledin.

2. 'Arz étdüñ hüsnüñi Leylî saçuñ âşüftesin
Karşuña Mecnûn gibi şeydâ vü hayrân eyledüñ
3. Bûse in 'âm eyledüñ la 'lîn lebûñden sâgara
Ağladup kan yaş dökerken yéne handân eyledüñ
4. 'Anberîñ hâlûñ gibi 'aqlumı kılduñ tārümār
Göñlümi sevdâ-yı zülfüñ-veş perîşân eyledüñ
5. Hâmdülillâh göñlüme cevriñi taqşîr étmedüñ
Bu Esîrî bendeñe çok dürlü ihsân eyledüñ

20.

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
Müctes + - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Yüzüñ günü şanemâ âfitâb-ı mış bildük
Dişüñ leţâfet[i] dürr-i h^oşâb-ı mış bildük
2. Firâkuñ odına şabr étdüğüm vişâl için
Bu rûzgâruñ işi inķılâb-ı mış bildük
3. Şarâbı ben neyiçün terk édem eyâ zâhid
Anı ki nüş éde şol şeyh ü şâb-ı mış bildük
4. Firâkuñ odı kim olmadı dilde büm-şıfat
Bu göñlümün evi şâhâ harâb-ı mış bildük
5. Hâdinde haţtını gördi dédi benüm göñlüm
Şu gül yüzinde benefşe niķâb-ı mış bildük

2 Güzelligini arz ederek Leyli/siyah saçına âşik olanları karşında Mecnûn gibi deli divane eyledin.

3 Ağlatıp kanlı yaşlar döktürmene rağmen, kadehe lâl taşına benzeyen kırmızı dudaklarından öpücükler kondurarak (onu) bir kez daha sevindirdin.

4 Anberli benlerin gibi aklımı darmadağın ettin, zülfünün sevdası gibi gönlümü perişan eyledin

5 Allah'a şükürler olsun ki gönlüme ettiğın zulmü azaltmayarak bu Esîrî kuluna türlü türlü ihsanlarda bulundun.

5a cevriñi **AÜ2**, **Y** : cevri **B**

20. Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 182a; **AÜ2**, vr. 295a; **Y**, s. 1085.

Nazîre-i Esîrî Râst B : **Esîrî Râst AÜ2**

1 Ey kusuruz güzelliğe sahip sevgili! Yüzünün aydınlığının güneş, dişinin letafetinin ey iyi cinsten parlak inci olduğunu anladık.

1b leţâfet[i] : leţâfet **B**, **AÜ2**, **Y**

2 Sana kavuşmak niyetiyle hasret ateşine tahammül ediyorum; çünkü bu devrin sürekli bir hâlden bir hâle döndüğünü anladık.

3 Ey zahit! Şarabı neden terk edeyim? Onu genç yaşlı herkesin içtiğini anladık.

3a neyiçün **B**, **AÜ2** : niçün **Y**

4 Ey şah! Ayrılık ateşin gönlüme baykuş gibi (uğursuzluk getirmedi, yüreğim bu nedenle yakılıp yıkılmadı); zaten bu gönül evim harap imiş, anladık.

5 Gönlüm, yanağındaki tüyleri görünce söyledi: "Şu gül yüzündeki peçenin, menekşe olduğunu anladık."

5b şu **AÜ2**, **Y** : şol **B** || yüzünde **B**, **AÜ2** : yüzünde **Y**

6. Ayağunuñ tozına cānumı fedā kılayum
Yolında dilberüñ ölmek şavāb-ımuş bildük
7. Esīrī étmeyelüm terk-i bāde vü maḥbūb
Çün āhiri bize menzil türāb-ımuş bildük

21.

Mefā 'ilün fe 'ilātün mefā 'ilün fe 'ilün
Müctes + - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Zamāne dostları éy dost hemān-ımuş bildük
Ki bunlaruñ-ıla dostlık ziyān-ımuş bildük
2. Kime ki mu 'tekid olsam bu fānī 'ālemde
Vizār u ğıybet ü bühtān-zebān-ımuş bildük
3. Ne ğam eger bizi derden éderseñüz merdūd
Ġarīb ü bī-kese her cā mekān-ımuş bildük
4. Çapuñda ehl-i kemālūñ semāda yıldızı yok
Ṭapuñda mu 'teber olan fülān-ımuş bildük
5. Zamāne ğuşşasınuñ hīç felāhı yok n'edelüm
Bu baḥr-ı a'zam u girdāb-miyān-ımuş bildük
6. Saña da yār u birāder bu ğurbet içre é dil
Şu pīr olası meveddet civān-ımuş bildük

6 Canımı ayağının tozuna feda edeyim; çünkü dilberin yolunda ölmenin doğru olduğunu anladık.

6a Ayağunuñ **B**, **AÜ2** : Ağağunuñ **Y** || kılayum **B**, **AÜ2** : kılayım **Y**

7 A Esīrī! Şarabı ve sevgiliyi terk etmeyelim; nitekim son menzilizimin toprak olduğunu anladık.

7b menzil türāb **B**, **AÜ2** : menzil-i ter **Y** || türāb-ımuş **B**, **AÜ2** : ter imiş **Y**

21. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 182b; **AÜ2**, vr. 295a-295b; **Y**, s. 1091-1092.

Ġazel-i Esīrī Redīf-i Diger B : Velehu AÜ2

1 Ey dost! Zamane dostlarının gelip geçici ve bunlarla dostluğun ziyan olduğunu anladık.

1b dostlık **B**, **AÜ2** : dostluk **Y**

2 Bu ölümlü dünyada güvendiğim herkesin günahkar, dedikoducu ve iftiracı olduğunu anladık.

2a olsam **B**, **Y** : olsa **AÜ2**

2b vizār **B**, **AÜ2** : vü zār **Y** [Sözlüklerde *vizār* şeklinde okunan, yazmalardaki şekliyle imla edilen ve mana yönünden beyte uygunluk gösteren herhangi bir kelime bulunamamıştır.] || ü **B**, **Y** : - **AÜ2**

3 Bizi kapıdan kovarsanız da gam değil, garip ve kimsesizlere her mekanın makam olduğunu anladık.

3a derden éderseñüz **B** : derden iderseñüz **Y** : bābuñdan eylese **AÜ2** || merdūd **B**, **Y** : maḥrūm **AÜ2**

3b bī-kese **B**, **Y** : bī-kes ü **AÜ2**

4 İlim ve fazilet sahiplerinin kapıda talihi olmadığını, huzurunda saygı görenlerin sıradan kişiler olduğunu anladık.

5 Zamane kederinden kurtulmak mümkün değilse de ne edelim; bu (devrin), uçsuz bucaksız bir okyanus ve girdabın tam ortası olduğunu anladık.

5a hīç **B**, **AÜ2** : hiç **Y**

5b baḥr-ı a'zam girdāb **B** : baḥr-ı a'zam u girdāb-ı **AÜ2** : baḥr-ı a'zam girdāb-ı **Y**

6 Ey gönül! Sana bu gurbet içinde dostun ve kardeşin şu yaşlanası sevgi ve güzellere olduğunu anladık.

6a é dil **B** : ey dil **Y** : gönül **AÜ2**

7. Sözüni muhtaşar eyle Esîrî étme tavîl
Ki bu çünîn ü yâh^vüd çünân-ı mış bildük

22.

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
Muzâri ' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Cânâ diler-iseñ ola ferhunde her gülüñ
Göster yüzüni luţf-ıla şâd eyle bülbülüñ
2. Bir dâne çün düşêli bu cân dâm-ı zülfüne
Şayd étدی murğ-ı gönümi hâl-i karanfülüñ
3. Gülzâr içinde sen şanemâ bâde eyle nüş
Ėamdan necât ister-iseñ vaqtidür mülüñ
4. Âhü gözünüden érse haber çîn-i zülfüne
Rağbet kıomaya nâfe-i Tâtâr'a kâkülüñ
5. Sevdâ-yı zülfine düşeli éy Esîrî sen
Ney gibi nâleyile hevâ oldı hâşılıñ

23.

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
Muzâri ' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Bülbül gibi ki nuţka gelüp söyleye femüñ
Gül gibi hurrem ola bu cân eşide demüñ
2. Demren uralı zaħm-ı dile Ėamzeñ éy tabîb
Derdüm vażîfesini ziyâd étدی merhemüñ

7 Ey Esîrî! Sözüni uzatma ve kısa tut, bunun şöyle yahut şunun böyle olduğunu anladık.

7a Esîrî AÜ2, Y : kıo Şubhî B

7b Ki bu çünîn ü yâh^vüd çünân AÜ2 : Kıo ĩn ü ānı cezâ-yı bedān B, Y

22. Hâci Kemāl, CN, B, vr. 183a; AÜ2, vr. 296a; Y, s. 1093-1094.

Ėazel-i Esîrî Redîf-i Diger B : Esîrî Râst AÜ2

1 Ey can! Bütün güllerinin bahtiyar olmasını istersen lutf ile yüzünü göstererek bülbülünü şad et.

2 Bu can, zülfünün tuzağına bir kere düşeliberi karanfile benzeyen benim gönül kuşumu avladı.

2b karanfülüñ B, AÜ2 : karanfilüñ Y

3 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Gül bahçesinde şarap iç; nitekim gamdan kurtulmak istersen şarabın vaktidir.

4 Ahü gözünden zülfünün büklümüne haber ulaşıya; kâkülün, Tatar miskininin itibarını ortadan kaldırır.

4a érse B : irse Y : éde AÜ2

5 Ey Esîrî! (Sevgilinin) zülfünün sevdasına düşeliberi eline geçen, ney gibi inlemek ve heva/arzu oldu.

5a zülfine B, AÜ2 : zülfüne Y

5b nâleyile B, AÜ2 : nâle ile Y

23. Hâci Kemāl, CN, B, vr. 183b; AÜ2, vr. 296b-297a; Y, s. 1097-1098.

Nazîre-i Esîrî Râst B : Esîrî Râst AÜ2

1 Ağzın, bülbül gibi söze gelip konuşmaya başladığında, bu can, sesini işitip gül gibi gülmeye/açılmaya başlar.

2 Ey tabip! Süzğün bakışın gönül yarasına oklarını geçirdiğinden beri (bu) merhemim derdimin bereketini artırdı.

3. Kem olmasun hemîşe başumdan maḥabbetüñ
Dür olmasun dilümnden eyā dil-rübā ğamuñ
4. Efgān éder-isem ne ‘aceb ‘andelīb-vār
Éy gül-‘izār ḥār raḳīb oldı hem-demüñ
5. Derd-ile rüz u şeb şanemā acı yaş döker
Hicrān şebinde mesken-i gönülüm durur ğamuñ
6. Şubḥ-ı vişālūñe elüm érmeyeli şehā
Güşına gireli gözümüñ yaşları nemüñ
7. Çok imtiḥān eylemişemdür Esîrî’ye
Derdüñden özge daḥı bulunmadı maḥremüñ

24.

Fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. Éy gönül sen ne umarsın şol büt-i ‘ayyārdan
Dür olmaḥ yaḥşıdur ol bî-vefā dil-dārdan
2. Cevr ü ḳahruñ gösterür döstına düşmenler gibi
Mihr [ü] luḫfını kem étmez bir nefes aġyārdan
3. Éy dirîġā geçdi ‘ömrüm dehr içinde derd-ile
Görmedüm meyl ü maḥabbet şüretin ol yārdan
4. Hecr eli burdı ḳulaġum néte kim ṭanbūr-vār
Çeng gibi ḳaddüm büküldi bu ‘anā vü zārdan

3 Ey herkesi kendine bağlayan sevgili! Aşkın, hiçbir zaman başımdan eksik, derdin (hiçbir vakit) gönlümden uzak olmasın.

3a Kem **B**, **AÜ2** : Kim **Y**

3b Dür **B**, **AÜ2** : Devr **Y** || dil-rübā **B**, **Y** : dilberā **AÜ2**

4 Ey gül yanaklı (sevgili)! Dikene benzeyen rakip bir an olsun yanından ayrılmıyorken bülbül gibi feryatlar etmeme şaşılır mı?

5 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Dert ile gece gündüz acı yaş dökerken gamın, ayrılık gecesinde gönlümün meskenidir.

6 Ey şah! Sana kavuşma sabahına erişemediğimden beri gözyaşlarım çiyin kulağına ulaştı. (?)

7 Esîrî’ye çok imtihan eylediysem de henüz derdinden başka hemdemi bulunmadı.

7a eylemişemdür **B**, **AÜ2** : eylemişümdür **Y**

24. **K**, s. 245 [Tıpkıbasım, s. 362].

Nazîre-i Esîrî Râst

1 Ey gönül! Sen şu kusursuz güzelliğe sahip hilekâr sevgiliden ne umarsın? Gönül çalan o vefasız sevgiliden uzak olmak (yanında olmaktan) daha iyidir.

2 Dostuna düşmanlar gibi bütün kahrını ve eziyetini gösterirken yabancılara sevgisini ve lutfunu bir an olsun eksik etmez.

3 Eyvahlar olsun! Ömrüm, o sevgilinin bana bir an olsun yakınlaştığını, sevgi gösterdiğini dünya gözüyle görmeden dert ile geçip gitti.

4 Ayrılık eli, tanburun kulağı nasıl burulursa benim kulağımı da öyle burdu; boyum zahmet ve zelillikle çeng gibi büküldü.

5. Bülbül-veş nécesi feryâd u efgân étmeyem
Éy gül-endâm etegün kırtarımadum hârdan
6. Başum üstine yağarsa günde biñ tîğ u teber
Şadıķam ben dönmez[em] 'ışķuñda ıoğrı yârdan
7. Bu Esîrî kuluña éy Mısr-ı hüsnuñ Yûsuf'ı
N'ola in'âm édesin ol la'l-i şekker-bârdan

25.

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün
Hezec + ---- / + ---- / + ---- / + ----

1. Götürgil perdeyi luř é eyâ dilber cemâlünden
Şafâ kesb eylesün 'aşık senün hüs ü kemâlünden
2. Cemâl ü hüsnuñi bizden dirîğ édersün éy dilber
Bi-ħamdillâh degül hâlî dil ü dîdem hayâlünden
3. Gözüñden mestdür 'abher kadünden hem hacîl 'ar'ar
'Aķık kan yudar éy server leb ü meh nev-hilâlünden
4. Bizümle yârdı hem-dem cüdâ kılduñ édüp derhem
Görëyin müdde'î bir dem irâķ olma zevâlünden
5. Baña zühd issi pend éder ki vérme cân u dil hûba
Var éy zâhid ki bîzâram senün pend-i melâlünden

5 Ey gül fidanı gibi nazik endamlı sevgili! Eteğini dikenden kurtaramadım, nasıl bülbül gibi kızılca kıyametler koparmayayım?

5a Mısraın vezni bozuktur.

6 Başımın üzerine günde bin kılıç ve balta yağarsa da sevgilinin aşkına sadakatten bu yoldan dönmem.

7 Ey güzellik Mısır'ının Yûsuf'u! O şekerler saçır dudağından bu Esîrî kuluna ikram etsen ne olur?

25. Hâci Kemâl, *CN*, **B**, vr. 268b; **AÜ2**, -, **Y**, s. 1513-1514.

Naẓîre-i Esîrî Kâfiye-i Muğayir Redî-i Ü B

1 Ey dilber! Âşğın, güzelliğın ve olgunluğın karşısında huzura ermesi için lutfedip peçeyi güzel yüzünden kaldır.

1a perdeyi **Y** : perde vü (?) **B**

2 Ey dilber! Her ne kadar yüz güzelliğini ve hoşluğunu bizden esirgesen de Allah'a şükürler olsun, gönlüm ve gözüm senin hayalinden uzak değildir.

2b degül **B** : degil **Y** || hâlî **B** : hâli **Y**

3 Nergis gözünden mest olmuş, dağda biten servi boyundan utanmıştır. Ey (güzeller içre) önde gelen (sevgili)! Akik taşı dudağından, ay ise hilal (kaşlarından) dolayı kan yutmuştur.

3a mestdür **B** : mesdür **Y**

3b server **B** : sürür **Y**

4 Ey müddei! Dostumuz bizimle âşınayken onu incitip bizden ayırdığın için ölüme yaklaşmanı dilerim.

4a yârdı **B** : yâr idi **Y**

4b müdde'î **B** : müdd'î **Y**

5 Zahit, tüm benliğimi güzele vermemem için bana nasihat eder. Ey zahit! Bezdirici öğütünden bıktım, var git yoluna!

5a issi **B** : issi **Y** || hûba **B** : hûya **Y**

5b bîzâram **B** : bîzârum **Y**

6. Göñül mülkinde sevdâlar belürdi_éy dilber-i fettân
 Kamer devrinde ‘arz olalı fitne hattı u hâlûnden
7. Vefâ göziyle çün dilber Esîrî’ye nazar kıldı
 Ne hâşıl ola müdde‘î senûñ bu kıl-ü-ğâlûnden

26.

Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün
 Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

1. Ne dilberdür ki bu bir dem ırılmaz ‘ışkı başumdan
 Vücüdüm ğark olur her dem semek-veş kanlu yaşumdan
2. Benüm göñlüm gibi dāyim ayağda kalduğum bu kim
 Senûñ mihrûñ güneş gibi aşupdur işbu başumdan
3. Senûñ ‘ışkuñdan éy dilber ölüben ger girem sine
 Mağabbet-nāmesi oğına kim târîh-i taşumdan
4. Şeb-i hecrûñde tañ mıdur aķarsa gözlerüm yaşı
 Yanaram şem‘-veş her dem derūnumdan u taşumdan
5. Ser-i küyına yüz sürmēge varduķça eşigine
 Hāzer kıl éy Esîrî sen rakîbūmden ü nāşumdan

27.

Mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün
 Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

1. Derinden müdde‘î dūr ol beni sen ırma rāhumdan
 Yüzüm süriyü gelmişem ‘ināyet uma şāhumdan

6 Ey fettan dilber! Yanağındaki tüylerden ve beninden kamer devrinde fitneler çıkılaberi gönül ülkesinde sevdalar belirdi.

6a mülkinde **B** : mülkünde **Y** || belürdi **B** : bilür **Y**

6b hâlûnden **B** : hâyûnden **Y**

7 Ey müddei! Dilber, Esîrî’ye vefa gözüyle baktıktan sonra senin bu dedikodularından ne çıkar?

26. Hâcı Kemâl, *CN*, **B**, vr. 269b; **AÜ2**, -, **Y**, s. 1517-1518.

Ġazel-i Esîrî Redîf-i Diger B

1 Bu nasıl bir dilberdir ki aşkı başımdan bir an eksik olmuyor ve vücudum balık gibi her an kanlı yaşıma gark oluyor.

2 Aşkın, güneş gibi başımdan aştığı için daima gönlüm gibi yarı yolda kalıyorum.

2a dāyim **B** : dāim **Y**

2b aşupdur **B** : işıdur **Y**

3 Ey dilber! Aşkımdan ölüp de kabre girersem mezar taşımın tarihinden sana olan aşkı anlatan satırlar okunsun.

3a girem **B** : kerem **Y** || sine **B** : sîne **Y**

4 Ayrıldığımız gece gözyaşı döksem buna şaşılır mı? Her an mum gibi içimden ve dışımdan yanıyorum.

4b Yanaram **B** : Yanarum **Y**

5 Ey Esîrî! (Sevgilinin) eşigine yüz sürmek için mahallesinin başına gittikçe rakibimden ve feryadımdan kork.

5b nāşumdan **B** : - **Y**

27. Hâcı Kemâl, *CN*, **B**, vr. 270a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 1520-1521.

Ġazel-i Esîrî Redîf-i Diger B

1 Ey müddei! Şahımdan ihsan ummak için yüz üstü sürünerek (huzuruna) gelmişim. Kapısından uzak ol ve beni yolundan ayırma.

1a müdde‘î dūr **B** : müdde‘îdür **Y**

2. Şehâ şol nergis-i mestüñ alur cān ebr[ū]-yı peyvesteñ
Ço bir gez öpeyin destüñ güzer eyle günāhumdan
3. Uşatdum şîşesin 'āruñ çürütdüm terkini kārūñ
Dilërem vaşlını yārūñ géce gündüz İlahumdan
4. Firākuñ baña yār oldı cihān gözüme țar oldı
Ki bülbül dađı zār oldı fiğān u dūd-ı āhumdan
5. Şu hadde yanmışam cānā semender-vār hicrāna
Diler 'ālem içi yana benüm dūd-ı siyāhumdan
6. Esîrî rāh-ı 'ışkında ölügen ger ola toprak
Mağabbet hāli 'arz ola ki bu kabri giyāhumdan

28.

Mef'ülü mefā'ülü mefā'ülü fe'ülün
Muzāri ' -- + / + -- + / + -- + / + --

1. Şāhā bu zemīn üzre ki mağbüb-ı zamānsın
Gün gibi cemāl-ile cihān içre 'ayānsın
2. Olma şanemā dūr nazardan kerem eyle
Zirā ki gözüm nūri vü hem rāhat-ı cānsın
3. Her dem gelügen kıddüñi cān bāğına 'arz ét
Bostān-ı leřāfetde ki bir serv-i revānsın
4. Mecnūn olalı 'ışkuñ-ıla 'aql u dil ü cān
Leylā gibi āşüfte gönüllerde hemānsın

- 2 Ey şāh! Şu süzgün gözlerin ve çatılmış kaşların can alır. Günahımdan geç ve bir kez elini öpmem için izin ver.
2a alur : alır **B, Y** || ebr[ū] [Metin tamiriyle vezin bozulsa da mana düzelmektedir. Sözlüklerde *ebr* kelimesinin mısraya uygun bir anlamı bulunamamıştır] : ebr **B, Y** || peyvesteñ **B** : peyvestüñ **Y**
2b öpeyin **B** : öpilem **Y**
- 3 Utanma şîşesini parçalayıp emek çekmekten vazgeçerek Allah'ımdan gece gündüz sevgiliye kavuşmayı dilerim.
- 4 Ayrılığın bana yar oldu, cihan gözüme dar oldu, bülbül dahi āhımın dumanı ve feryadıyla inledi.
4b dūd-ı **B** : derde **Y**
- 5 Ey canım (sevgilim)! Ayrılığından dolayı semender gibi öyle bir yanmışım ki tüm ālem/herkes āhımın kara dumanından içinin yanmasını diler.
- 6 Esîrî aşkın için ölüp toprak olursa mezarında biten otlardan aşkının hāli arz olur.
28. Hāci Kemāl, *CN*, **B**, vr. 291a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 1616-1617.
Nazîre-i Esîrî Rāst B
- 1 Ey şāh! Bu dünya üzerinde zamanın en muteber sevgilisisin. Güneşe benzeyen yüz güzelliğınle dünya içinde aşıkārsın.
1a Şāhā **B** : Şehā **Y**
- 2 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Lutfet de gözden uzak olma; zira gözümün nuru, gönümün sürurusun.
- 3 Güzellik ve incelik bahçesinde salınan bir servi olduğundan her an can bahçesine gelerek boyunu arz et.
- 4 Akıl, gönül ve ruh, aşkıyla Mecnun/deli olduğundan beri perişan gönüllerde Leylā gibi biriciksin.
4b gönüllerde **B** : göklerde **Y**

5. Hüs-n-ile perî misin eyâ rûyî ferîşte
Cân gibi nazardan neyiçün böyle nihânsın
6. Meyl étmedügi saña budur dilberüñ éy dil
Cân-ıla cemâline bilür kim nigerânsın
7. Derdüñe devâ eylemedi yâr Esîrî
Künc-i ğam-ı hasretde ki bî-nâm u nişânsın

29.

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün
Muzâri' -- + / + -- + / + -- + / + --

1. La'lüñdeki şu nükte éde éy şeh-i hûbân
Şol âb-ı zülâle
Kaşuñla gözüñ ta'ne éder éy meh-i tâbân
Hem bedr ü hilâle
2. Zülfeynini görür-ise şad-sâle-i zâhid
Biñ biñ vére cânı
Tesbîhîni terk édüp ola bî-ser ü sâmân
Hayret kıla kâle
3. Vaşluñdan ırağ eyleyeli cânımı taqdîr
Éy yâr-ı 'azîzüm
Bağrumı delüp beñzümi sâz eyledi hicrân
Mişl-i ney-i nâle
4. Raħm eyle benüm 'ayn-ı vefâyıla ħabîbüm
Hâlüme nazâr kııl
Bülbül gibi néce édeyüm nâle vü efgân
Éy zülfî külâle

5 Ey melek yüzlü! Güzelliginle bir peri misin ki bakışlardan böyle ruh gibi gizlisin.

5a misin **B** : mi sen **Y** || rûyî ferîşte **B** : rûy-ı ferîşte **Y**

5b neyiçün **B** : niçün **Y**

6 Ey gönül! Sevgili, ruhunla güzel yüzünü seyrettiğini bildiği için sana meyletmiyor.

7 A Esîrî! Sevgili derdine deva eylemediği için hasret gamının köşesinde adı sanı duyulmamış birisin.

29. Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 348b-349a; *AÜ2*, -, **Y**, s. 1874-1875.

Müstezâd-ı Esîrî Nazîre-i Ü B

1 Ey güzeller şahı! Dudağındaki su, saf tatlı suyla dalga geçer. Ey parlak ay! Kaşınla gözün, dolunayı ve hilali rüsva eder.

1b ta'ne **B** : ta'na **Y**

2 Yüz yıllık zahit zülûflerini görse binlerce can verir. Söze hayret ederek tesbihini terk edip sefil ve perişan olur.

2a Zülfeynini **B** : Zülfini **Y**

3 Ey aziz yârim! Kader, canımı sana kavuşmaktan uzaklaştırdığından beri ayrılık, bağrımı inleyen ney gibi delip benzimi sararttı.

3a 'azîzüm **B** : 'azîzim **Y**

3b Mişl-i **B** : Meşel **Y**

4 Ey dostum! Vefa gözüyle hâlîme bakıp bana merhamet et. Ey kıvrıcık zülüflü (sevgilim)! Bülbül gibi daha ne kadar ağlayıp inleyeyim.

4a vefâyıla **B** : vefâ ile **Y**

5. Ḳaddüñi görüp secde éder serv ü şanavber
 Firdevs-i çemende
 Ḥayretde ḳalup dédi zihî ḥürî vü ḡilmân
 Bu ḥüsn ü kemâle
6. Vaşluñdan érerse n'ola bir ḥüân-ı Ḥalîlî
 Çün ehl-i keremsin
 La'lüñden umar ḥaste revânum heme pinhân
 Manşüb-ı nevâle
7. Hecrüñden eger ḳurtara göñlini Esîrî
 Ey mâh-ı dil-efrüz
 A'yâd-ı vişâlüñde éde cânını ḳurbân
 Érürse vişâle

30.

Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
Muzâri' -- + / - + - + / + - - + / - + -

1. Éy dil cihânda gerçeg olursañ İlâh-ıla
 Sen hem-dem olasın yéne ol pâdişâh-ıla
2. Cehd eyledüm vişâlüñe érişmedi elüm
 'Ömrüm cihânda geçdi ḡam u derd ü âh-ıla
3. Luṭf eyle derdümendüñe raḥm eyle ḳıl nazâr
 Meyl-i maḥabbet eylemegil degme câhile
4. Beñzetdügiyiçün özini yüzüñ ayına
 Érdi küsüf mihre ḥacel ḳaldı mâh-ıla
5. İnsâniyetden olmasa olsa ya âdemî
 Câhil semâya érür ise mülk ü câh-ıla

5 Servi ve çam ağacı boyunu görünce cennet bahçesinde secde etti; huri ve gılman bu güzelliğine ve olgunluğuna hayret edip "Ne hoş!" dedi.

6 Cömertlik ve iyilik sahibi olduğun için sana kavuşulduğunda Halil İbrahim sofrasına nail olursa buna şaşılır mı? Hasta ruhum, dudağından gizliden gizliye sürekli lokma ikramı umar.

7 Ey gönülleri aydınlatan ay! Eğer Esîrî ayrılığından gönlünü kurtarır ve sana kavuşursa kavuştuğu günün bayramında canını kurban eder.

7a ḳurtara **B** : ḳurtarma **Y** || dil-efrüz : dil-fürüz **B, Y**

7b A'yâd **B** : I'yâd **Y**

30. Ḥâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 354b-355a; *AÜ2*, -, **Y**, s. 1900-1901.

Nazîre-i Esîrî Râst B

1 Ey gönül, Allah ile birlikte dünyada velilerden olursan yine o padişah ile dost olursun.

2 Sana kavuşmak için çabaladıysam da başaramadım; ömrüm, dünyada gamla, dertle ve âh etmekle geçti.

3 Senin yüzünden derdi olan bu dert sahibine lutfet ve merhamet göstererek bir kez olsun bak. Herhangi bir cahile sevgi ve alaka gösterme.

3b câhile **B** : câh ile **Y**

4 Güneş, kendisini senin yüzünün ayına benzettiği için tutuldu ve ay ile utandı.

4a Beñzetdügiyiçün **B** : Beñzetdügiçün **Y** || özini **B** : özünü **Y**

4b ḥacel ḳaldı mâh-ıla **B** (*mihre* kelimesinin yeri nüshada değiştirilmiştir) : ḥacel ḳaldı mihr mâh ile **Y**

5 Cahil, mülk ve makamla gökyüzüne yükselirse; insanlıktan nasibini almamış (kişi de haydi) insan olsa ya!

6. Demdür şehā 'ināyet éderseñ Esîrî'ye
Cürm-ile geldi rahmet umar rû-siyâh-ıla

31.

Fe 'ilātün (fā 'ilātün) fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
Remel + + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Baña rahm étmez-ise yār ḥabībüm kime ne
Derd-ile öldürür olursa ṭabībüm kime ne
2. Éy büt-i Çīn yüzüñi görđi sücüd étđi gönül
Zülfüñ olur-ısa boynumda şalībüm kime ne
3. Ṭālī 'üm sa 'd günüm feruḥ u ferḥunde ola
Vuşlatı yārüñ olur-ısa naşībüm kime ne
4. Éy şanem dehr beni édeli ṭapuñdan ırak
Derd ü ğam fikr ü ḥayāl oldı qarībüm kime ne
5. Néce yıldur ki yoluñda yélerem bād-mişāl
Démedüñ bir gün Esîrî'ye ğarībüm kime ne

32.

Fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Kılalı çeşmüm nazar şol nergis-i şehlāsına
Murğ-ı dil cānyıla düşđi sünbüli sevdāsına
2. Gözlerüme tütüyā olmağičün ḥāk-i deri
Yüz sürerem dilberüñ her demde ḥāk-i pāyına

6 Ey şâh! Yüzünün karasıyla merhamet ummak için kabahatiyle gelen Esîrî'ye ihsanda bulunma vaktidir.

31. Hâcî Kemâl, *CN, B*, vr. 373a-373b; *AÜ2*, -; *Y*, s. 1984.

Naẓîre-i Esîrî Kâfiye-i Muğâyir Redîf-i Diger B

1 Ey dostum! Sevgilim bana merhamet etmezse kime ne? Tabibim derd ile öldürecek olsa kime ne?

1a yār ḥabībüm **B** : yār-ı ḥabībüm **Y**

1b öldürür olursa **B** : öldürürse olur **Y**

2 Ey Çin putu (gibi kusursuz sevgili)! Gönül yüzünü görünce secde etti. Zülfünü haç diye boynuma taksam kime ne?

3 Sevgiliye kavuşmak nasibim olduktan sonra bahtım kutlu, günüm mübarek ve uğurlu olmuş, kime ne?

4 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Felek beni huzurundan süreliberi dert ve gam, düşünce ve hayal yakınım oldu, kime ne?

4a dehr beni **B** : dehrini ideli **Y**

5 Yolunda yıllar boyunca rüzgâr gibi koşuşturamama rağmen bir an olsun Esîrî'ye ğaribim demedin, kime ne?

5a bād-mişāl **B** : bād-ı mişāl **Y**

32. Hâcî Kemâl, *CN, B*, vr. 374a; *AÜ2*, -; *Y*, s. 1986-1987.

Naẓîre-i Esîrî Râst B

1 Gözüm, nergise benzeyen şu şehla gözlerine baktığından beri gönül kuşum ruhuyla birlikte sünbül saçının sevdasına düşmüştür.

1b cānyıla **B** : cān ile **Y** || sünbüli **B** : sünbili **Y**

2 Kapısındaki topraktan gözlerime sürme çekebilmek için sevgilinin ayağının toprağına her an yüz sürerim.

2a tütüyā **B** : tütüyā **Y**

3. Ğamzesinüñ sehmine gönülümü umaç eyledüm
Kılmağičün cānumı kurbān kaşınıñ yāsına
4. Gün gibi vérdi ziyā şevk-i cemāli çeşmüme
Şaykal urdı mihr eli érdi bu gönülüm pasına
5. Vaḥdet içre sen dür-i yek-dāneyi bulmağičün
Ṭalmışam ğavvāş olup ben 'ışkuñuñ deryāsına
6. Dehr içinde derd-ile budur melāmet olduğum
Çıñradı seng-i hevā toķandı nāmūs ṫāsına
7. Éy Esîrî ne belādur k'oğraduñ ol dilberüñ
Nāgehān gözüñ tuş oldı ol ḳad-i bālāsına

33.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Éy gönül eyle nazar işbu cihānuñ ḫāline
'Āḳil-iseñ gey şaşın aldanma mekr ü aline
2. Çün 'ömür bugün yarın gibi gelüp tizcek geçer
Fikr ḳıl endişe ét hefte vü mäh u sālīne
3. Ol ki şıdḳ u 'ışḳ-ıla geydi ḳanā'at hırḳasın
Gözlemez atlās u dībā ḳāni' olur şalına
4. Éy kıyāmet münkiri gel ḫaḳḳa ikrār eylegil
Bir gün ola ḫaşr ola bu nefḫa-i şūr çalına

- 3 Canımı kaşının yayına kurban etmek niyetiyle gönülümü, süzgün bakışının oku için hedef hâline getirdim.
3a umaç **B** : omaç **Y**
- 4 Güzel yüzünün parıltısı/arzusu gözüme güneş gibi aydınlık verdi ve muhabbet eli erişerek bu gönlümün pasını cilaladı.
- 5 Vahdet içinde senin gibi benzersiz inciye bulabilmek için dalgıç olup aşkının deryasına daldım.
5a dür-i yek-dāneyi **B** : dürr-i yek-dāne **Y**
5b 'ışkuñuñ **B** : 'aşkınuñ **Y**
- 6 Dünyada çektiğim dert nedeniyle kınanmam arzu taşının namus tasına dokunarak onu çınlatması sebebiyledir.
6b Çıñradı seng-i **B** : Çekerdi sinnüñ **Y** || toķandı **B** : toķundi **Y** || ṫāsına **B** : ṫāsına **Y**
- 7 Ey Esîrî! Gözünün ansızın sevgilinin uzun boyuna yönelmesiyle tarifi güç bir belaya uğradın.
33. Hāci Kemāl, *CN*, **B**, vr. 374b-375a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 1990-1991.
Nazîre-i Esîrî Rāst B
- 1 Ey gönül! Şu dünyanın hâline bir bak ve akıl sahibiyisen fazlasıyla sakınarak hile ile oyununa aldanma.
1b aline **B** : āline **Y**
- 2 Ömür bugün yarın gibi gibi çabucak gelip geçer; fikir yürüt, düşün, haftasını, ayını, yılını...
2a 'ömür **B** : 'ömr **Y** || tizcek **B** : tezcik **Y**
2b ét **B** : - **Y**
- 3 Kanaat hırkasını doğruluk, sadakat ve aşkla giyen kişi (bu dünyanın) atlas ve diba (gibi süslü kumaşlarına bakmayarak) şalına kanaat eder.
3b atlās u **B** : atlas ü **Y**
- 4 Ey kıyameti inkar eden kimse! Gel, doğruyu kabul et. Bir gün olur kıyamet borusu çalınır ve ölümler diriltip bir araya toplanır.
4b şūr **B** : şur **Y**

5. Olısdurdur ol gişi Hâk rahmetinden bî-naşîb
Kibr ü kîn-ile ğurûr édüp cihânda şalına
6. Mağrûr olma éy birâder bu vücûduñ varına
Bağmayasın bu zamânuñ fi'li vü eşkâline
7. Zülmini él ü vilâyetler götürmëyenlerüñ
İki gişi yapışa bir gün görêler şalına
8. Dünyenüñ zevk u şafâsından cefâsı çok durur
Tâs tās ağular şunar iç déyü kaşık bālına
9. Atma gendüñi hevâ odına olma h^vor u zâr
Vaqt ola cân-ı 'azîzüñ bu bedenden alına
10. Nakşa vérme gönlüñi cehd eyle gel nakkâşa vér
Dünyenüñ bakma қarasına ağına alına
11. Cānuñı vér Hâk yolına қurb-ı Hâkк'a vâşıl ol
'Ālemüñ olma muқayyed rûz u mülk ü mālına
12. Éy Esîrî pendi gendü nefsiñe vér hāmuş ol
'Ārif ol halk-ı cihānuñ uyma kîl-ü-қāline

5 Kibir ve kin ile aldanıp dünyada salınan kişi Allah'ın rahmetinden nasibini alamayacaktır.

5a Hâk **B** : hâkк **Y**

6 Ey kardeşim! Bu vücudunun varlığına aldanma; bu devrin işine ve görünüşüne bakma!

7 Bir gün zulmünü halkların ve vilayetlerin kaldıramadığı, tahammül edemediği kimselerin tabutunu iki kişinin taşıdığını görürler.

7a götürmëyenlerüñ **B** : getürmeyenlerüñ **Y**

7b görêler **B** : göre **Y**

8 Dünyanın cefası, zevk ve safasından çoktur; (bu dünya, verdiği) bir kaşık bala karşılık içmek için tas tas zehirler sunar.

8b Tās tās **B** : Tas tas **Y**

9 Vakti geldiğinde bu aziz ruhun bedeninden alınacağı için kendini heves ateşine atarak aşağılık bir durumda ağlayıp inleme.

9a h^vor **B** : hūr **Y**

10 Gönlüñü nakışa verme, gel çalışıp didinerek nakkaşa ver. Dünyanın karasına, beyazına, alına bakma.

10a vér **B** : var **Y**

10b ağına : ağına vü **B, Y**

11 Canını Allah'ın yoluna vererek Allah'a yakınlaşmaya eriş. Âlemin gününe, mülküne ve malına bağlanma.

11a Hâk **B** : Hâkк **Y**

11b mālına **B** : malına **Y**

12 Ey Esîrî! Öğütü kendi nefesine vererek sessiz ol. Ârif ol ve dünya halkının dedikodularına uyma.

12a pendi **B** : yandı **Y**

12b 'Ārif **B** : 'Āru **Y**

34.

Mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün
Hezec -- + / + - + - / + - -

1. Derdüm bu ki érmedüm devāya
Raḥm eyle bu ben bî-nevāya
2. Bîmār-ı hevāñam u ṭabîbā
Vaşluñdan érür beni devāya
3. Circis gibi günde biñ gez ölsem
Derdüñden étmezem şikāye
4. Mür-ı ḥaķîrem ben éy Süleymān
Ṭutğıl elümi düşürme pāya
5. Şan ebr ḥicāb oldı māha
Zülfün ki yüzüne şaldı sāye
6. Yarın bulısar beķāda maķşüd
Varımı bugün véren fenāya
7. Şîrîn-süḥan oldı bu Esîrî
Ṭüṭî gibi başladı şenāya

35.

Mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün
Muzāri ' - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Cānā cihānda néçe ki nāz u niyāz ola
Ḥaķdan dilégüm ol heme 'ömrün dirāz ola
2. Maķşüdü bu durur ki seni benden ayıra
Görem cihānda müdde'inün 'ömri az ola

34. Hacı Kemāl, *CN, B*, vr. 380b-381a, *AÜ2*, -, *Y*, s. 2015-2016.

Naẓîre-i Esîrî Der-Baḥr-ı Kaşr B

1. Derdim, devaya ermemektir; bu ben çaresize merhamet et.
2. Ey tabip! Seni arzulamaktan hasta düştüm, sana kavuşmama (izin vererek) beni devaya ulaştır.
2a hevāñam u **B** : hevā kim ü **Y**
3. Circis gibi günde bin kez ölsem de derdinden bir kez dahi şikayet etmem.
3b Derdüñden **B** : Derdkeşden **Y**
4. Ey Süleyman! Değersiz bir karıncayım, elimden tut ve beni ayaklara düşürme.
4a ḥaķîrem **B** : ḥaķîrüm **Y**
5. Zülfünün yüzüne gölge salması, bulutun aya örtü olması gibidir.
5b ebr ḥicāb **B** : ebr-i ḥicāb **Y**
6. Bugün tüm varlığımı fenafillah için verenler, yarın ebedi âlemde istediğini bulacaktır.
6a bulısar **B** : bulıser **Y**
7. Bu Esîrî, şirin sözlü olup dudu kuşu gibi övgüye başladı.

35. Hacı Kemāl, *CN, B*, vr. 382a; *AÜ2*, -, *Y*, s. 2023.

Naẓîre-i Esîrî Rāst B

1. Ey canım (sevgilim)! Dünyada birbirinden farklı pek çok yalvarış yakarış varsa da Allah'tan bütün dileğim ömrünün uzun olmasıdır.
2. Seni benden ayırmayı amaçlayan müddeinin dünyada kısa ömür sürdüğünü görmek istiyorum.

3. Dūnyā ğamından anda bulur cān u dil ḥalāş
Maḥbūb āb u şahn-ı çemen cām u sāz ola
4. Maḫşūd-ı dil buyıdı ki maṭlūbı cānumuñ
Maḥmūd-ı ḥüsnüñe şeh-i 'ālem Ayāz ola
5. Bir gün ola ki raḥm édesin ben fütādeye
Servi gibi néçe bir özüñ ser-firāz ola
6. Şāhum luṭf eyle çeşm-i vefāyıla kıl nazār
Senden Esīrī şanma cefāñ-ıla vāz ola

36.

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Sırr-ı 'ışkuñ her kimüñ göñlünde kim pinhān ola
Şevküñ-ile ser-be-ser 'ālemde cism ü cān ola
2. Fırşatı fevt étme éy dilber ğanīmet gör bunu
İşbu remzi fehm éder ol kimse kim insān ola
3. Rāstī cān kaşdına kırsa kemānın kaşlaruñ
Ġamzeñüñ sehmiyile néçe cigerler kıan ola
4. Şerbetinden la' lüñüñ bir kıatre her kim nüş éde
Hızr gibi 'ālem içre 'ömri cāvidān ola
5. Āh-ı 'āşıkdan şaķın raḥm ét nazār kııl ḥālūme
Vācib oldur kim kıulına şāhdan iḥsān ola

3 Ruh ve gönül, sevgiliyle birlikte ırmağın, bahçenin, kadehin ve musikinin olduğu yerde dünya gamından kurtulur.

3b Maḥbūb **B** : Maḥbūb-ı **Y**

4 Gönlün dileği, canla başla istediğim sevgilinin güzellik Mahmud'una âlemin padişahının Ayaz olmasıydı.

4a buyıdı **B** : bu idi **Y** || maṭlūbı **B** : muṭlaķı **Y** || cānumuñ **B** : cānımuñ **Y**

5 Benim gibi düşküne bir gün olsun merhamet et. Benliğin servi gibi daha ne kadar yücelere uzanacak?

6 Ey şahım! Lutfedip vefa gözüyle bir bak. Esiri'nin, ettiğin zulüm nedeniyle senden vazgeçeceğini sanma.

6a Şāhum luṭf eyle : Luṭf eyle şāhum **B**, **Y** || vefāyıla **B** : vefā ile **Y**

6b cefāñ-ıla **B** : cefān ile **Y**

36. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 385b; *AÜ2*, -, **Y**, s. 2033.

Nazire-i Esiri Rast B

1 Her kim aşk sırrını gönlünde saklarsa şevkin ile âlemde baştan başa bir beden ve ruh olur.

1a Sırr-ı **B** : Ser-i **Y** || her **B** : - **Y**

2 Ey sevgili! Fırşatı elden kaçırmayarak bunu ganimet gör; ancak bu gizli işareti anlayabilen kişi insan olur.

2a Fırşatı **B** : Fırşat **Y**

2b fehm **B** : - **Y**

3 Doğrusu kaşlarının yayını cana kastetmek amacıyla kursa, süzgün bakışının okuyla pek çok ciğer kan olur.

3a Rāstī **B** : Rāstı **Y** || kırsa **B** : kıor ise **Y**

3b sehmiyile **B** : sehmi ile **Y** || néçe **B** : nice **Y**

4 Her kim dudaklarının şerbetinden bir damla içse, âlem içinde Hızır gibi ebedî yaşama kavuşur.

4a la' lüñüñ **B** : la' lüñüñ **Y**

5 Şāhın, kuluna başışta bulunması gerektiği için aşığın âhından sakın, merhamet et ve hâlîme bak.

6. Her ki zülfün bendine muhkem giriftâr olmadı
Bâd gibi tañ mıdur ger deng ü ser-gerdân ola
7. Bu Esîrî 'ışk-ıla bël bağlayup cārū-şıfat
Āsitānuñda diler yüz sürmege fermân ola

37.

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
Müctes + - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. Göremeyêli bu çeşmüm o yüzi mehtâbı
Fırâk u hasret elinden çekêrem it'âbı
2. Hayâl hayâline yârün olalı cân maḥrem
Ḥarām étدی gönül gözlerümüze ḥâbı
3. Kānı o yâr-ı muvâfık ki sırra maḥrem ola
Terahḥum eyleye çeşmümüñ açıcağ âbı
4. Fırâk u hasret elinden bu gönli ḥastelere
Eger demidür érişe tuṭağı 'unnâbı
5. Lebün hayâli hayâtı bu teşne cân u dilün
Hemişe 'arza kıılır gözlerine sîrâbı
6. Şeḥerde gülşene şebnem düşüp durur şankim
Der-ile gül yanağına dérilse güllâbı
7. Terahḥum eyler-iseñ sâ'ile iñen demidür
Esîrî'yi gözünüñ ğarğa vérdi seylâbı

6 Zülfünün bağına sıkıca bağlanmayan kimselerin rüzgâr gibi başıboş ve sersem olmasına şaşılır mı?

7 Bu Esîrî süpürge gibi bel bağlayıp aşkla eşiğinde yüz sürmeye vazifelendirilmeyi diler.

37. Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 388b; **AÜ2**, -, **Y**, s. 2045-2046.

Nazîre-i Esîrî Râst B

- 1 Gözüm o mehtap aydınlığına benzeyen yüzünü görmediğinden beri ayrılık ve hasret nedeniyle yorgunum.
1a Göremeyêli **B** : Göremiyeli **Y** || o **B** (*Lâm* harfi yazmada üstü çizilmek suretiyle iptal edilmiştir) : ol **Y**
1b çekêrem **B** : çekertüm **Y** || it'âb : i'tâb **B**, **Y**
- 2 Ruh, sevgilinin hayalinin hayaliyle sırdaş olduğundan beri gönül, gözlerimize uykuyu haram etti.
2a Hayâl hayâline **B** : Hayâl-i hayâline **Y**
- 3 Hani, gözyaşlarım aktığı vakit merhamet edecek, sırra sırdaş olacak, (benimle) uyuşan sevgili nerede?
3a ki : kim **B**, **Y**
- 4 Hünnaba benzeyen dudağının, ayrılık ve hasret nedeniyle gönlü hastalanmış (âşıklara) erişme vaktidir.
- 5 Bu susamış ruhun ve gönlün hayatı olan dudağının hayali, (onların) gözlerine sürekli suya kanmışları gösterir.
- 6 Gül suyunun ter ile gül yanağına toplanması çiy tanelerinin seher vakti gül bahçesine düşmesi gibidir.
6a şankim **B** : şankim **Y**
- 6b Der-ile **B** : Dirile **Y** || derilse **B** : dirilse **Y** || güllâbı **B** : gülâbı **Y**
- 7 Dilenciye fazlasıyla merhamet etmenin vaktidir; nitekim gözyaşı seli Esîrî'yi suya gark etmiştir.

38.

Müfte 'ilün mefā 'ilün müfte 'ilün mefā 'ilün
Recez - + + - / + - + - / - + + - / + - + -

1. Néte ki şāhā hūblıgūñ sende durur be-ğāyeti
Cān u dil-ile mihrūñūñ bende durur nihāyeti
2. Ben ne kemīne çākerem hıdmetūñe olam sezā
Meger érişe sen şehūñ kullarına 'ināyeti
3. Bağrumı pāre eyledi yār harāmī gözlerūñ
Néte ki merhem urasın artar anuñ cerāhati
4. 'Aql u gönül nedür şehūñ yolına kim nişār édem
Cānum olursa biñ vérem ger ola bir işreti
5. Yār 'aceb degül gönül hālūñe vākıf olmasa
Sencileyin olursa biñ vardur anuñ ferāgati
6. Mihr-ile māh maḥv olur görse cemāl ü hūsnūñi
Gökden inüp durur senūñ şānuña hūblıķ āyeti
7. Demdür Esīrī bendeñūñ hāline eyleseñ nazār
Yandı fırākuñ odına kalmadı hıç tākati

39.

Mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün
Muzāri ' - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. Yārab neyiki baña bu yārūñ kināyeti
Bunca cefā vü cevır éder ü yok ḥimāyeti

38. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 393b-394a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 2063-2064.

Nazīre-i Esīrī Rāst B

- 1 Ey şāh! Güzelliğın en fazlası sende, bütün benliğimle sevginin nihayeti ise bende.
1a şāhā **B** : şāha **Y** || hūblıgūñ **B** : hūblıgūñ **Y**
- 2 Hizmetine layık olmayan zavallı bir kulsam da senin gibi şahın kullarına ihsanda bulunması gerekir.
2a çākerem **B** : çākerüm **Y**
- 3 Ey sevgili! Harami gözlerin bağrımı parça parça etti; nitelim merhem sürersen onun yarası (daha da) artar.
3a harāmī **B** : harāmi **Y**
- 4 Akıl ve gönül sevgilinin yoluna saçmaya değer şeyler değildir; ancak bir işaret verse canımı binlerce kez veririm.
- 5 Sevgilinin gönlün hāline vakıf olmamasına şaşılmaz. Senin gibi bin tane (sevgili) olursa ancak gönlün kurtuluşu olur.
5a degül **B** : degil **Y**
- 6 Güneş ile ay yüzünü ve güzelliğini görse yok olur; güzellik āyeti senin şānın için gökten inip durmaktadır.
6b Gökden **B** : Gönülünden **Y** || inüp **B** : anup **Y** || şānuña **B** : şānuñı **Y** || hūblıķ **B** : hūblıķ **Y**
- 7 Ayrılık ateşine yanıp hiç takati kalmayan Esīrī kulunun hāline bakmanın vaktidir.
7a hāline **B** : hāltime **Y**
7b kalmadı **B** : kılmadı **Y** || hıç **B** : hiç **Y**

39. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 394a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 2064-2065.

Velehu B

- 1 Acaba sevgilinin benimle üstü kapalı konuşmasının nedeni nedir? Bunca cefa ve zulüm etmesine rağmen beni koruyup kollamaz.
1a neyiki **B** : ne yig mi **Y**
1b Bunca **B** : Niçe **Y** || - : baña bir **B** : baña **Y**

2. Yârûñ yüzini cān gibi gözden nihān éder
Yārab raķībden kime kılam ŧikāyeti
3. ŧirīn söz-ile açar-ısañ dürc-i dercini
Māt édeyidi sükkeri la'lüñ ħalāveti
4. Ħaţţuñ muĥaķķaķ olmağıçün éy ŧanem senüñ
Yazıldı 'arızuñda çü bismillāĥ āyeti
5. Derd ü belāya anuñ için vérmişem rızā
Kimde ki derd olmaya olmaya rāĥatı
6. Derdüñ devā bilür bu gönül luţf u ķahruñı
Cānıyla 'ıŧķuña édeli dil itā'ati
7. Senüñ-ile Esîrî'nüñ aĥvāli olsa ŧerĥ
Unıdıla bu Leylî vü Mecnün ħikāyeti

40.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bir ķadeĥ 'ıŧķuñ meyinden bu gönül nüŧ eyledi
'Aķlumı sevdāyî kıldı baŧumı ĥ'oŧ eyledi
2. Ben ġarībüñ ġördi ġerdine yüzün sürdüğini
İt bigi yanınca ađyārı ħalālüş eyledi
3. Dil uzatdı la'line zülfi ŧeker ŧormađıçün
Ķol uzatdı ĥüsn-i zībāsın der-āđüş eyledi

2 Sevgilin yüzünü can gibi gözden saklayan o (çirkin suratlı) rakipten acaba kime ŧikayet edeyim?
2b - Y : bed-liķā B

3 Derleyip toplayan hokkanı tatlı söz ile açsan dudağının tatlılığı ŧekeri alt ederdi.
3b sükkeri B : ŧekeri Y || - Y : leb-i B

4 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Tüyelerinin/yazının muĥakkak (hattıyla olması için) yanağına bismillah ayeti yazıldı.

5 Derdi olmayanın rahatı olmadığı için derde ve belaya razıyım.
5b olmaya B : olmiya Y || olmaya B : olmiya Y

6 Bu gönül, ruhuyla aşkına itaat ettiğinden beri derdin lutfunu ve kahrını deva bilir.
6b cānıyla B : cān ile Y

7 Seninle Esîrî'nin arasında yaŧananlar açıklanacak olsa Leylâ ile Mecnun'un hikāyesi unutulur.
7a Senüñ-ile : Senüñle B, Y || Esîrî'nüñ : Esîrî'nüñ ġeçen B, Y || olsa B : ola Y

7b Unıdıla B : Oķı dile Y || Leylî B : Leyli Y

40. Ħāci Kemāl, CN, B, vr. 405a-405b; AÜ2, -, Y, s. 2112.

Nazîre-i Esîrî Rāst B

1 Bu gönül aşkının ŧarabından bir ķadeĥ içtiğinden beri aķlımı kara sevdaya saldı baŧımı hoŧ eyledi.

2 (Sevgili), ben ġaribin yüzümü toprağına sürdüğünü ġörünce köpek gibi düşmanı yanına topladı.
2b yanınca B : yanını Y

3 Zülfi, ŧeker sormak/emmek için lal taŧına benzeyen kırmızı dudaklarına dil uzattığında kol uzatıp çekici güzelliğini kucakladı.

4. Bildi kâfir 'aynı 'uşşâkı helâk étdüğünü
Tıtdı mâtem ol şanem cismin siyeh-püş eyledi
5. Hüsñ bâğı güllerin 'arz étdi rüşen gönlüme
Bu Esîrî'yi çü bülbül bigi medhüş eyledi

41.

Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Éy şanem hicrân oduñ bağrumı biryân eyledi
Hâsret ü derd ü ğamuñ çeşümü giiryân eyledi
2. Dilberâ kimden şikâyet eyleyem dâd édeler
Vaşluñı benden cüdâ bu çarh-ı gerdân eyledi
3. Dil dilêmezdi tapuñdan bir nefes ayru ola
N'édelüm taqdîr-imiş emrine fermân eyledi
4. Görđi zülfüñle zenağdânuñı bu miskîn gönül
Ol sebebden meskenin zencîr ü zindân eyledi
5. Gün yüzüñ şevki érişdi haste gönüm murğına
Mürde iken zinde oldı cismüme cân eyledi
6. Rağm éderseñ vaqtidür éy Nüh 'ömrin göre mi
Gözlerüm yaşı cihân içini tûfân eyledi
7. Gözlerüñ tîrine görđi kim gönül olmuş nişân
Bu Esîrî cân kemân ebrüña fermân eyledi

4 O kusursuz güzelliğe sahip sevgili, kâfir gözlerinin âşıkları helak ettiğini bilince matem tutup karalar giydi.

4a 'aynı **B**: 'aynı **Y**

5 Güzellik bahçesinin güllerini aydınlık gönlüme arz ettiğinden beri bu Esîrî'yi bülbül gibi çılgına çevirdi.

41. Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 405b-406a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 2113-2114.

Naẓîre-i Esîrî Râst B

1 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Ayrılık ateşin bağrımı kebaba çevirdi; hasretin, derdin ve kederin gözyaşlarımı akıttı.

1a oduñ **B**: odı **Y**

2 Ey sevgili! Dönüp duran bu felek beni sana kavuşmaktan alıkoyduğundan insaf etmeleri için kime ağlayayım.

2b Vaşluñı benden cüdâ bu çarh-ı gerdân **B**: Vaşlu ki neyden şadâlu çarhı gerdân **Y**

3 Gönül, huzurundan bir an olsun ayrılmayı istemezken ne edelim, kader beni emrine amade etti.

4 Bu miskin gönül zülfünle çene çukurunu gördüğü için zinciri ve zindanı kendine mesken eyledi.

5 Gün yüzünün arzusu hasta gönülümün kuşuna ulaştığı için bedenime ruh üfleyerek onu ölüyken diriltti.

5b cismüme **B**: cismine **Y**

6 Ey Nuh! Gözlerimin yaşı âlemi baştan başa tufana garketti/belaya uğrattı; (bu musibet içinde, kalan) ömrünü görür mü? Merhamet edeceksen tam vaktidir. (?)

6a Nüh ömrin **B**: Nüh-'ömr **Y**

7 Esîrî, gönülün gözlerinin okuna hedef olduğunu görünce canımı keman kaşlarının emrine verdi.

7a olmuş **B**: olmuş **Y**

7b ebrüña **B**: ebrüña **Y**

42.

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün
Hezec + --- / + --- / + --- / + ---

1. Taḥammül hırkasın geygil dilerseñ éy gönül yarı
Ne aşşı cidd ü cehd étmek sitäreñ kılmadı yarı
2. Firâkı beñzümi aldı cigerüm kan-ıla taldı
Meger ol dost yég gördi bu ben kulından ağıyarı
3. Yüzün görmegi şükrâne dilerse ol şanem dilden
Yolında cânı terk étdi elinde çün budur varı
4. Yüzüme def gibi urdı tabanca firkatün desti
Anuñçün ney gibi her dem kıluram nâle vü zârî
5. Gönülde cân vérüp saña ğam [u] derdüñ şatun aldum
Bugün bâzâr-ı 'ışkuñuñ ben olmışam ħarîdârı
6. Benüm éy dost hâlümdeñ haber-dâr olmağ isterseñ
Gözüm yaşlu ciger başlu budur her 'aşkuñ kârı
7. Esîrî hâlünü şormağa gelmedi çün ol dilber
Yüzüñ sür âsitânına yöri sen var yalvarı

43.

Fe 'ilâtün (fâ 'ilâtün) fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün
Remel + + -- / + + -- / + + -- / + + --

1. Érmedüm vaşluña çün étmeg-ile derd-i seri
Véreyin yoluña cân-ıla gönüldeñ bu seri

42. Hâcî Kemâl, *CN, B*, vr. 409a-409b; *AÜ2, -; Y*, s. 2136.

Naẓîre-i Esîrî Râst B

- 1 Ey gönül! Sevgiliyi istiyorsan tahammül hırkasını giy! Talihin yardımcı olmadıktan sonra çalışıp çabalamanın ne faydası var?
1b sitäreñ **B** : sitârüñ **Y** || yarı **B** : yarı **Y**
- 2 Sevgili, düşmanı ben kulundan üstün gördüğü için ayrılığı benzimi (sararttı), ciğerim kan ile doldu.
2b yég **B** : yek **Y**
- 3 O kusursuz güzelliğe sahip sevgili yüzünü gösterme (karşılığında) gönülden şükran isteyince, (gönül), canı yolunda terk etti, çünkü elinde var olan tek şey budur.
3a görmegi **B** : görmege **Y**
3b cânı **B** : cayı **Y** || étdi **B** : itme **Y**
- 4 Ayrılığının eli tokatı yüzüme defe vurur gibi attığı için her an ney gibi ağlayıp inliyorum.
4a tabanca **B** : tayınca **Y**
- 5 Sana gönülden can verip dert ve kederini satın aldım; bugün aşkının pazarının müşterisi ben oldum.
5a ğam [u] derdüñ : ğam derdüñ **B** : ğam-ı derdüñ **Y**
5b ħarîdârı **B** : ħayret-dârı **Y**
- 6 Ey dost! Hâlinden haberdar olmak istersen (bana bak): Her aşığıñ kârı olduğı gibi (benim de) gözüm yaşlı, ciğerim yaralı.
- 7 Ey Esîrî! Sevgili hâlini sormaya gelmediğı için yürü, yalvararak yüzünü eşiğine sürmeye git.

43. Hâcî Kemâl, *CN, B*, vr. 414a; *AÜ2, -; Y*, s. 2153-2154.

Naẓîre-i Esîrî Râst B

- 1 Başımı ağrıtarak zahmet vermeme rağmen sana kavuşamadım; bu başımı yoluna büyük bir samimiyetle vereyim.
1a derd-i **B** : vird-i **Y**

2. Kıl küşāde bu girībānuñı luṭf eyle şehā
Göze andan görünür gibi bu şems-i şehērī
3. Ne ‘aceb seng-dil imişsin eyā dilber-i cān
Kıatı göñlüñe eşer étmedi āhum eşeri
4. Hüşnüñüñ şevkiyile yandı ser-ā-ser bu cihān
Şimdiki demde meger deprede Cibrīl peri
5. Her şehir yüz süricek bād-ı şabā eşigine
Neyiçün bu dil-i bī-çāreye étmez haberi
6. Baña hīç aşşı görünmedi ṭabīb étme ‘ilāc
Gözüme kuḥl-i cilāyısı yeter ḥāk-i deri
7. Yüzine bakduğuma ḥışm-ıla yüzün çevirür
Éy Esirī saña olmadı ḥabībüñ nazarı

44.

Mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün
Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. Hāka minnet ki şol yārūñ ḳurulmuş ḳaşınuñ yāsı
Moğol-Çīn gözleri urdı bu göñle tır-i elmāsı
2. Göñül ol genc-i maḥfīñüñ vişāli gevherin ister
Meger deryā-yı ‘ışkınuñ olupdur bahrī ğavvāşı
3. Hāḳīḳat görmeg isterseñ cemāli āfitābını
Göñül gözünü rüşen ṭut gider āyīneden pası

2 Ey şah! Lutfet de elbisenin yakasını aç; nitekim sabah güneşi göze oradan görünür gibidir.

2a Kıl **B**: Ḳadd **Y** || girībānuñı **B**: girībānuña **Y**

2b görünür (?) **B**: görine **Y** || şehērī **B**: şeheri **Y**

3 Ey canımın sevgilisi! Ne kadar taş yürekliymişsin ki âhım eseri bir türlü taş gönlüne tesir etmedi.

3a seng-dil **B**: seng-i dil **Y**

3b eşeri **B**: izi **Y**

4 Bu dünya, güzelliğinin şevkiyle baştan başa yandı; şimdi Cebrail’in kanat çırpma vaktidir.

4a şevkiyile **B**: şevki ile **Y**

5 Sabah rüzgârı her sabah eşigine yüz sürdüğünde niçin bu çaresiz gönlüme (senden) haberler getirmez.

6 Ey tabip! İlacın bana hiç fayda etmedi; (sevgilinin) eşik toprağı gözüme parlak sürme olsa (iyileşmeye) yeter.

6a hīç **B**: hiç **Y**

6b cilāyısı **B**: cilā yaysa **Y**

7 Ey Esirî! Yüzüne baktığımda öfkeyle yüzünü çevirir; dostun bakışı (bir türlü sana) yönelmez.

7a Yüzine **B**: Yüzüne **Y**

44. Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 417b; *AÜ2*, -, **Y**, s. 2183-2184.

Nazîre-i Esirî Râst B

1 Sevgilinin kaşının yayı kurulduğu ve çekik (savaşçı) gözleri gönlüme elmas oklarıyla (delikler) açtığı için Allah’a şükürler olsun.

1a Hāka **B**: Hākā **Y** || ḳurulmuş **B**: ḳurulmuş **Y**

2 Göñül, o gizli hazineye kavuşma cevherini istediği için, (sevgilinin) aşkının deryasına dalan bir dalgıç olmuştur.

2a genc-i **B**: künc-i **Y** || gevherin **B**: göreyin **Y**

2b bahrī **B**: bahri **Y**

3 Doğrusu (sevgilinin) güzelliğinin güneşini görmek istersen gönül gözünü aydınlat ve aynayı pastan arındır.

3b āyīneden **B**: ayīneden **Y**

4. Benüm aḥvālüm éy dilber senüñle Vâmık u 'Azrâ
Mişâl-i Leylî vü Mecnûn yaḥ^vod Maḥmûd u Ayâsı
5. Kamer kim pertevin alur cemâli âfitâbından
Cihâni nûra müstağraḳ kıılır ol ḥadd-i zîbâsı
6. Benefşe boynını egmiş görincek 'anberîñ zülfin
Gözinden nergisüñ uyḥu uyurmuş çeşm-i şehlâsı
7. Tamâmet cüy-bâr étدی cihâni eşk-ile çeşmüm
Kenâr ola déyü bir gün nigâruñ serv-i bâlâsı
8. Esîrî bu ne 'âdetdür gönül 'ışık-ıla gâretdür
Yüzün görmek kefaretdür olıncaḳ yâsı sevdâsı

45.

Fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün
Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Hışm édüp ḥançer çeker şol nergis-i mestânesi
Kaşd-ı kan étmek diler bağrum kanına kanası
2. Gözlerüm ol dilberüñ ḥüsnine kııldı çün naḫar
Zülfi zencîrinde bend oldı gönül dîvânesi
3. Yalıñuz sen misin éy dil şem'ine süzân olan
Var senüñ gibi hezârân 'âşığı pervânesi
4. Degme bir nâ-mihribâna mihrüñi 'arz eyleme
Éy benüm gibi düşüp gayret odına yanası

4 Ey sevgili! Seninle benim başımdan geçenler Vâmık ile Azrâ'nın başından geçenler gibidir; veya Leylâ ile Mecnûn yahut Mahmud ile Ayaz'ın başından geçenler gibi...

4b yaḥ^vod **B** : ḥod **Y** || Ayası **B** : Ayâsı **Y**

5 Ay, güzel yüzünün güneşinden ışık alır; güzel yanağı cihani nurla doldurur.

5a pertevin alur **B** : pertevi olur **Y**

5b müstağraḳ **B** : müstağrıḳ **Y**

6 Menekşe, anberli zülfünü görünce (tevazudan) boynunu eğmiş; nergisin şehla gözü, gözünü görünce uykuya varmış.

6b uyurmuş **B** : uyurmuş **Y**

7 Sevgilinin serviye benzeyen uzun boyu bir gün kucaklanır/kenarına ilişir ümidiyle gözüm, gözyaşıyla dünyayı baştan başa ırmaklarla doldurdu.

8 Ey Esîrî! Gönlün (sevgilinin) aşkıyla yağma olması nasıl bir âdettir. Kaşlarına sevdalı olunca yüzünü görmek kefarettir.

8a gâretdür **B** : gâretdür **Y**

8b olıncaḳ **B** : olıncaḳ **Y** || yâsı sevdâsı **B** : ya simâsı **Y**

45. Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 419b; **AÜ2**, -; **Y**, s. 2192.

Naẓîre-i Esîrî Râst B

1 (Sevgilinin) mest olmuş gözleri hışımla hançer çeker ve o bağrımın kanına kanası kanımı dökmeyi diler.

1b bağrum **B** : bağı **Y**

2 Gözlerim o sevgilinin güzelliğine bakınca gönül divanesi zülfünün zincirine bağlandı.

2b zencîrinde **B** : zincirinde **Y**

3 Ey gönül! (O sevgilinin aşk) mumuna yanan bir tek sen misin? Senin gibi binlerce âşığı ve pervanesi vardır.

4 Ey benim gibi gayret ateşine düşüp yanası (sevgili), sıradan bir zâlîme sevgi gösterme.

5. 'Ālemüñ rûhı meşāmmını mu'athtar eyledi
Zülfine el uralı bād-ı şabānuñ şānesi
6. Tañ mı cān mülkinde ğamzeñden koparda fitneler
Kaşlaruñ mihrābı içre gözlerüñ meyhānesi
7. Kō Esīrī'yi miyānuñı der-āġūş eylesün
Ey benüm bālīn édinüp kollarum yasdanası

46.

Fe 'ilātün (fā 'ilātün) fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
Remel + + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. Āh kim cānuma kār étدی bu yār ayrılıġı
Beni dil-ħaste vü zār étدی bu yār ayrılıġı
2. Bu gönül ħastesinüñ zaħmına merhem kim ura
Ol durur özge tīmār étدی bu yār ayrılıġı
3. Nāy-veş baġrumı deldi néce zār olmayayın
Beni çün zār u nizār étدی bu yār ayrılıġı
4. Biri bu āteş-i firkat biri bu ħasret-i yār
Gétmedi cānda karar étدی bu yār ayrılıġı
5. Kışşasından bu Esīrī ğam-ıla ğuşşasınuñ
Néce dīvānı tōmār étدی bu yār ayrılıġı

5 Sabah rüzġārının taraġı zülfüne el uzatalı âlemin can burnunu güzel kokularla doldurdu.

6 Gözlerinin meyhanesi kaşlarının mihrabı içindeyken can ülkesinde süzgün bakışın nedeniyle fitneler çıkmasına şaşılır mı?

7 Ey kollarımı yastık edip yaslanası (sevgili)! Esīrī'yi bırak da belini kucaklasın.

46. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 421b-422a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 2206.

Naẓīre-i Esīrī Rāst B

1 Āh, ruhuma tesir etti bu yār ayrılıġı; gönlümü hasta edip inletti bu yār ayrılıġı.

1a cānuma **B** : cāna **Y**

1b dil-ħaste **B** : dil ħaste **Y**

2 Bu gönül hastasının yarasına kim merhem sürecektir? Odu, başka bir tedavi uyguladı bu yār ayrılıġı.

2a ura **B** : ötüre **Y**

2b tīmār **B** : timār **Y**

3 Ney gibi baġrumı deldiği için nasıl inlemeyeyim? Beni ağlayıp inleterek zayıf düşürdü bu yār ayrılıġı.

3a zār **B** : zar **Y**

4 Biri bu ayrılık ateşi, diğeri sevgilinin hasreti. Gitmedi, canda yer etti bu yār ayrılıġı.

5 Esīrī, yār ayrılıġına (uğradığından beri yaşadığı) gam ve keder kıssasından dolayı (diğer) pek çok divanı katlayıp dürdü.

5a ğam-ıla **B** : ğamla **Y**

5b dīvānı **B** : dīvān ü **Y** || tōmār **B** : tōmar **Y**

47.

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün
Muzâri ' -- + / + -- + / + -- + / + --

1. Çün saña Hudâ vérdi bu hüsn-ile cemâli
 'Uşşâka nazâr kııl kıoma boynuñda vebâli
2. Her kime vefâ göziyile bir nazâr étseñ
 Tâ devr-i kıyâmet geçe görmeye melâli
3. Hüsnüñe gurûr étme cefâ resmini terk ét
 Ay-ıla gününñ âhiridür hemçü zevâli
4. Anuñ ki gönül gözi açıkdur degül a'mâ
 Her kıandayısıa gözedür ol ehl-i kemâli
5. Ğam leşkeri dil mülkini véürdi harâba
 Cân tahtına hükmev sultân-ı hayâli
6. Nâz étdüğüne ol nâzenîn incinmegil éy dil
 'Uşşâka vefâdur güzelünñ gunc u delâli
7. Def-veş yüzine keff vuralı hecrünñ Esîrî
 Çeng gibi düta oldı vü kıalmadı mecâli
8. Raħm éder-iseñ n'ola fütâdeñ durur éy dost
 Her bâb-ıla ma'lüm durur tapuña ħâlî

47. Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 429b; **AÜ2**, -, **Y**, s. 2238-2239.

Min Kelâmı Esîrî vü Redî-i Diger B

- 1 Sana bu yüz güzelliğini veren Allah'tır; âşıklara bir bak ki vebali boynuna kalmısın.
- 2 Her kime vefa göziyle baksan tâ kıyamet vaktine kadar keder nedir bilmez.
 2a göziyile **B** : göziyle **Y**
 2b geçe **B** : gece **Y** || görmeye **B** : görmeye **Y**
- 3 (Ey sevgili!) Güzelliğine aldanma ve zulmetmeyi bırak. Nitekim ay ile güneş sonunda batar.
 3b zevâli **B** : zevâlî **Y**
- 4 Kör olmayıp gönül gözü açık olan kişi her nerede olursa olsun ilim ve fazilet sahiplerini bekler/koruyup kollar.
 4a açıkdur **B** : açıkdur **Y** || degül **B** : degil **Y**
 4b kıandayısıa **B** : kıande ise **Y** || gözedür **B** : gözedün **Y**
- 5 Hayalinin sultanı can tahtına hükmetmese, gam ordusu gönül mülkünü harap ederdi.
 5b sultân-ı hayâli **B** : sultân-ı hayâlî **Y**
- 6 Ey gönül! O işveli sevgilinin naz etmesine incinme; güzelin âşıklara gösterdiği vefa naz ve cilvedir.
 6a étdüğüne ol **B** : itdüğüne ol **Y** || nâzenîn **B** : nâzenin **Y**
- 7 Esîrî, ayrılığın def gibi yüzüne tokat attığından beri çeng gibi iki bülküm oldu ve mecalsiz kaldı.
- 8 Ey dost! Çaresiz âşığına merhamet etsen ne olur? Hâli, senin tarafından her şekilde bilinir.
 8b tapuña (?) : tapula **B** : tapıla **Y**

48.

Fe 'ilātün (fā 'ilātün) fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün
Remel + + -- / + + -- / + + -- / + + --

1. Gün gibi buldı şeref burc-ı melāhatde Memi
Kime kim kılsa nazar kılmaya gönünde gamı
2. Deldi bağrumı bu hasret dikenı bülbül-vār
Görmeyelden beri sen yañağı gül gonce-femi
3. Göreli gül yüzün éy şāh maħalleñde senün
Hiç görünmez gözümə bāğ-ı cinānuñ İrem'i
4. Gözümə nūr-ı cilā vérmegiçün gerd-i rehün
Yüzüm üstine getür işbu mübarek kıademi
5. Şāha 'unvānı 'ayān eyledi nakķāş-ı ezel
Yazdı bir gül varak üstine bu haķķ-ı raķamı
6. Kışver-i hüsne emır oldı çün ol şāh-ı cihān
Kıalbler cem'i için çekdi bu müşkīn 'alemi
7. Bu Esırī lebüñün vaşfını imlā édeli
Lezzetinden iki şakķ oldı zebān-ı kıalemi

49.

Mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün
Hezec + - - - / + - - - / + - -

1. Müyesser eyle yā Rab ol civānı
Baña ol dilber-i rüh-ı revānı

48. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 434a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 2260.

Min Kelāmı Esırī el-Muķaffā B

- 1 Baktıgi kişilerin gönlünde gamdan eser kalmayan Memi, güzellik burcunda güneş gibi şeref noktasına ulaştı.
1a Memi **B** : memi **Y**
1b kıalmaya **B** : kıalmıya **Y**
- 2 Gül yanaklı, gonca ağızlı sevgiliyi görmediğimden beri hasret dikenı bülbülün gönlünü deldiği gibi benim de gönlümü deldi.
3 Ey şāh! Mahallende gül yüzünü gördüğümden beri cennet bahçelerinden İrem bahçesi gözümə görünmez oldu.
3a maħalleñde **B** : maħalünñde **Y**
3b Hiç **B** : Hiç **Y** || İrem'i **B** : iremi **Y**
- 4 Yolunun tozunun gözümə cila parlaklığı vermesi için mübarek ayağını yüzümün üstüne getir.
- 5 Ezelî nakķaş/Allah, şāha unvanı layık gördü ve bu yazılı hatı bir gül yaprağı üstüne yazdı.
5a 'unvānı **B** : 'unvān-ı **Y**
- 6 Dünyanın sultanı, güzellik ülkesine emır oldu ve kalpleri bir araya toplamak için misk kokulu alemini kaldırarak (harekete geçti).
- 7 Bu Esırī dudağının vasfını yazdığından beri kaleminin dili/ucu lezzetinden ikiye ayrıldı.
7b zebān-ı kıalemi **B** : zebān kılıcı **Y**

49. Hācı Kemāl, *CN*, **B**, vr. 437b-438a; **AÜ2**, -, **Y**, s. 2282.

Nazīre-i Esırī Rāst B

- 1 Ey Allah'ım! O boyu bosu yerinde güzel dilberi, o sevgiliyi bana nasip et.
1b dilber-i rüh-ı revānı **B** : dilberi rüh-ı revānı **Y**

2. Gözi nergis yüzi gül dili bülbül
Semen-sîmâ vü ol serv-i revânî
3. Beni 'ışkında Ferhâd eylemişdür
Şeker-güftâr olan şîrîn zebânî
4. İrağ olalı tapuñdan nigārâ
Éderem nâle vü âh u fiğânî
5. Senüñ 'ışkuñ yolında éy dil-ārām
Elif-veş toğrıyam tutma gümânî
6. Terahhum gendözüñe pîşe eyle
Eger zulm eliyile dökse kanî
7. Esîrî cān vérüp derdüñi aldı
Bu bey' içinde yok saña ziyânî

50.

Mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün
Hezec + ---- / + ---- / + ---- / + ----

1. Gerekmez baña dilbersüz gönül ü cān u dünyâyı
Maḥabbet derdümendiyem degülem çünki dünyâyî
2. Melâḥatden ne kim dërseñ cihān içinde var sende
Dirîğâ sen daḥı olduñ mişâl-i dehr-i hercâyî
3. Saña éy dil bugün yārüñ vefâ kılam dédi yarın
Gözetgil va 'deyi şaḳın unutma 'ahd-i ferdâyı

2 Gözü nergis, yüzü gül, dili bülbül, semen yüzlü o salınan servi boyluyu...

3 Sözü şeker gibi olan tatlı/Şirin dili, beni aşkıyla Ferhad'a çevirmiştir.

4 Ey kusursuz güzelliğe sahip sevgili! Huzurundan ayrı olduğumdan beri ağlayıp inleyip feryat ediyorum.

4b fiğânî **Y** : efğânî **B**

5 Ey gönüllere rahatlık veren sevgili! Aşkının yolunda elif gibi doğruyum, bundan şüphe etme.

5b gümânî **B** : kemânî **Y**

6 Kanî zulüm eliyle dökse de merhameti kendine huy edin.

6b Eger **B** : İgen **Y** || eliyile **B** : eliyle **Y** || dökse **B** : dökme **Y**

7 Esîrî, can verip derdini satın aldığı için bu satıştan sana bir zararı yoktur.

(Bu beytin ilk mısraı, 6. beytin ikinci mısraı ile nüshadaki muahhar-mukaddem işareti nedeniyle yer değiştirilmiştir.)

Y nüshasında böyle bir değişikliğe gidilmemiştir.)

50. Hâcî Kemâl, *CN*, **B**, vr. 448a; *AÜ2*, -, **Y**, s. 2330-2331.

Naẓîre-i Esîrî B

1 Aşkdan dert çektiğim ve dünyaya bağlı olmadığım için, dilber olmadıktan sonra gönül, can ve dünya bana gerekmez.

1a dilbersüz **B** : dilbersiz **Y**

1b Maḥabbet **B** : Muḥabbet **Y** || derdümendiyem **B** : derdmendiyem **Y** || degülem **B** : degilüm **Y**

2 Dünya içerisinde güzellikten yana ne varsa hepsi sende mevcuttur; eyvahlar olsun ki (buna rağmen) sen de bu hercayı felek gibi oldun.

3 Ey gönül! Sevgilin bugün sana "Yarın vefa göstereceğim" dedi; bu konuda verilen sözü bekle ve sakın bu vaadi unutma.

3a yarın **B** : yārın **Y**

4. Perîşân hâle oğratdı beni şol 'anberîn zülfüñ
Getürdi hatt-ı müşkînüñ başuma derd ü sevdâyı
5. Odından şerm édüp tûbâ şanavber secdeler kıldı
Çemen şahnında çün gördi o serv-ğadd-i bālâyı
6. Gözüñ sehmine bu gönüm nişân olalı éy meh-rû
Kılıpdur cânımı kırbân kemân-keş kaşlaruñ yâyı
7. Cefâ vü cevri terk eyle vefâ vü luţfa göster yüz
Tapuñda bende olmağdur Esîrî'nüñ şehâ râyı

51.

Mef'ûlü fâ 'ilâtü mefâ 'ilü fâ 'ilün
Muzâri ' -- + / - + - + / + -- + / - + -

1. Yârab görem mi ol ruğ-ı cânânı bir dağı
Görmege cân vérür yéne cân anı bir dağı
2. Gül ruğlarından ayrıralı 'andelîb-i dil
Ġâyet ziyâde eyledi efğânı bir dağı
3. Düşdüm diyâr-ı gurbete hicrân-ı yâr-ıla
Görmek müyesser ola mı yârânı bir dağı
4. Yetmez mi hün-ı çeşmine bu gönüm alduğı
Cân kaşdın eyledi éde şol kanı bir dağı
5. Bir nâzenîne bağladı gönlin Esîrî kim
Hergiz cihâna gelmeye aqrânı bir dağı

4 Şu anberli zülfün beni perişan etti; yanağındaki misk kokulu tüyler başıma dert ve sevda/keder getirdi.

5 Bahçede uzun servi boyunu gördüklerinde Tûbâ (kıskançlık) ateşiyle utandı, çam ağacı secdeler etti.

5a Doğru olduğu belirtilen bu mısra, ilgili beytin ilk mısramın yanından başlayarak dikey olarak yazılmıştır.

6 Ey ay yüzlü (sevgili)! Gönüm gözünün okuna hedef olduğundan beri okçu kaşlarının yayı canımı kurban etmektedir.

7 Ey şah! Esîri huzurunda kul olmayı düşünürken vefa ve lutfâ yüz gösterip zulüm ve eziyeti bir kenara bırak.

51. *Şiir Mecmuası*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, MC Yz K 0479, vr. 4a.

Şabıkda Sultân Selîm Hân Hazretlerine Divân Kâtibi Olan Esîrî Fermâyed

1 Ey Allah'ım! Acaba sevgilinin yanağını bir daha görebilecek miyim? Canım, onu tekrar görmek için can verir.

2 Gönül bülbülü gül yanaklarından ayrıralı haykırışlarını bir kere daha fazlasıyla artırdı.

3 Sevgilinin ayrılığıyla gurbet diyarına düştüm. Dostları bir kez daha görmek nasip olur mu?

4 Kanlı katil gözlerinin gönlümü aldığı yetmedi mi? Canıma kastetmesine rağmen bir daha kanımı döküyor.

5 Esîri gönlünü bir nazlı sevgiliye bağladı ki onun benzeri bir daha asla dünyaya gelmez.

Kaynakça

- Akdoğan, Y. (1979). *Ahmedî dîvânı (tenkitli metin)*. c. 2. [Yayımlanmış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
- Aslan, Ü. (2016). *İvaz Paşa oğlu Atayi (ö. 1437) divanı*. Kriter Yayınevi.
- Avşar, Z. (2017). *Revânî dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Ayan, H. (2002). *Nesîmî hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve Türkçe divanının tenkitli metni*. c. 2. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Biltekin, H. (2018). *Şeyhî dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Çavdurel, G. (1996). *Çâkerî dîvânı (inceleme-metin)*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çavuşoğlu, M. (1979). *Amrî - Dîvan (tenkidli basım)*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1980). *Vasfî - Dîvan (tenkidli basım)*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1992). Bâkî. *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4, 537-540.
- Eğridirli Hacı Kemâl. *Kitâbu Câmi'ü'n-Nezâir*. Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Nr. 5782; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Prof. Dr. Halil İnalçık Kütüphanesi, İsmail Saib I Koleksiyonu, Nr. 804-805.
- Erden, M. (2018). *XV. yüzyıl şairi Habîbî ve dîvânı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Ergin, M. (1946). Melihî. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 2(1-2), 59-78.
- Ersoy, E. (2021). *Dîvân-ı Hafî*. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Ertek-Morkoç, Y. (2003). *Eğridirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâir'i (metin ve mecmua geleneği üzerine bir inceleme)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gıynaş, K. A. (2017). *Pervâne Bey mecmuası, Pervâne b. Abdullah, Topkapı Sarayı Bağdat 406*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.
- Gölpınarlı, A. (1936). Âşık Paşa'nın şiirleri. *Türkiyat Mecmuası*. 5, 87-100.
- İpekten, H. (1974). *Karamanlı Nizâmî hayatı, edebî kişiliği ve divanı*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Kayaokay, İ. (2018). Âşık Paşa'ya mal edilen yeni bir Yunus Emre gazeli üzerine. *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 112-121.
- Kılıçarslan, O. (2022). *Eğridirli Hacı Kemâl - Câmi'ü'n-Nezâ'ir eksik şiirler Bâyezîd nüshası no: 5782 (inceleme-metin-ıtkıbasım)*. Grafiker Yayınları.
- Kolbaş, O. (2022). Câmi'ü'n-Nezâ'ir'de kayıtlı Esîrî mahlasıyla yazılmış şiirler. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. 48, 225-246.
- Köksal, M. F. (2017a). *Edirneli Nazmî, Mecma'u'n-Nezâ'ir (inceleme-metin)*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

- Köksal, M. F. (2017b). Őir mecmûaları ve cönklerde Yûnus. *Yûnus Emre kitabı*. edt. O. K. Tavukçu. Aksaray Valilięi İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùęù Kùltür Yayınları, 163-209.
- Köksal, M. F. (2018). *Sana benzer güzel olmaz -divan Őirinde nazire-*. Büyüyenay Yayınları.
- Köprülüzade, M. F. (1932). Habîbî. *Darülfünun Edebiyat Fakùltesi Mecmuası*. 8(5), 86-133.
- Ocak, T. (1997). Labial *hi*'nin çeviriyazıda yazımı sorunu. *Çağdaş Türk edebiyatına eleştirel bir bakış Nevin Önberk armağanı*. haz. M. Ölmez. Simurg Yayınları. 167-172.
- Özkan, Ö. (2015). *II. Murat devri Şairlerinden Bursalı Nakkaş Safî ve dîvânı*. Bursa Büyüķşehir Belediyesi Kitaplığı.
- Őentürk, A. A. & N. Boşdurmaz (2012). *Molla Aşki - Dîvân*. Yapı Kredi Yayınları.
- Őir mecmuası*. İstanbul Büyüķşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, MC Yz K 0479.
- Tarlan, A. N. (1963). *Necatî Beg divanı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Tarlan, A. N. (1966). *Ahmed Paşa divanı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Tavukçu, O. K. (2022). *Yûnus Emre ve Dîvân 'ı*. Vakıfbank Yayınları.